

د پوهنې وزارت

تفسیر شریف

یوولسم ټولگی

تفسیر شریف - یوولسم ټولگی

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه بان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زره وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل خلیري
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تفسیر شریف

یوولسم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ .ش.

د کتاب ځانگړتیاوې

مضمون: تفسیر شریف

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د اسلامي زده کړو برخې د درسي کتابونو مؤلفین

ادیت کونکي: د پښتو ژبې د ادیت دپارتمنت غړي

ټولگی: یوولسم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې

وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره

قانوني چلند کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقراً باسم ربک

د لوی او بښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې مور ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدينو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کېږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځيو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تاسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. مور په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هېڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوشښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤلیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې گران زده کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولني متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپیڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم. د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

سرليکونه

- لومړی لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۱)..... ۱
- دویم لوست: په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)..... ۵
- درېم لوست: په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه..... ۱۰
- څلورم لوست: د بني آدم وقار او درنښت..... ۱۷
- پنځم لوست: آية الكرسي د قرآن لوړه څوکه..... ۲۲
- شپږم لوست: ځمکه د انسان د گټې لپاره..... ۲۷
- اووم لوست: الله تعالی سره مینه د پېغمبر ﷺ په پیروی کې ده..... ۳۲
- اتم لوست: اسلام بشپړ او هراړخیز دین دی..... ۳۸
- نهم لوست: لمونځ تل پاتې اونه شلېدونکې فریضه ده..... ۴۴
- لسم لوست: د ظلم د مخنیوي لپاره د جهاد اجازه..... ۴۹
- یوولسم لوست: روژه او گټې یې..... ۵۴
- دولسم لوست: حج د مؤمنانو د نړیوال یووالي څرگندوی..... ۶۲
- دیارلسم لوست: له خلکو سره نېکي او ښیگڼه..... ۶۷
- څوارلسم لوست: حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول..... ۷۰
- پنځلسم لوست: د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لگول)..... ۷۴
- شپاړسم لوست: په قرآن کریم کې انساني مساوات..... ۷۹
- اوولسم لوست: د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفتونه..... ۸۳
- اتلسم لوست: د ټولنې په تهذیب کې د مؤمنانو ونډه..... ۸۸
- نولسم لوست: په اسلام کې د معیوبو اوفقیرو مؤمنانو مرتبه..... ۹۴
- شلسم لوست: د مؤمنانو یووالی..... ۹۹

په کایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ١٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

خلق: پرته له مخکیني نمونې نه د یو شي پېدا کول.

السَّمَاوَات: د سماء جمع ده، اسمانونه اوهرهغه څه چې له ځمکې نه لوړ وي.

اللَّيْل: شپه، هغه تیاره چې وروسته له روښنایي منځته راځي.

النَّهَار: ورځ، خوره روښنایي.

الْفُلْكِ: کښتۍ، لویې کښتۍ.

وَبَثَّ: او خواره یې کړل.

دَابَّةً: دځمکې پرمخ هر خوځېدونکي شی.

تَصْرِيفِ الرِّيَّاح: د باد لگېدنه مختلفو اړخونو ته.

السَّحَاب: ورېځ، په فضا کې حرکت کوونکې ورېځ.

الْمُسَخَّر: په خدمت کې لگېدلی، تابع شوی.

ژباړه

بېشکه د اسمانونو او ځمکې په پېداښت کې، د شپې او ورځې په تگ راتگ کې، په هغې کښتۍ کې چې د خلکو د گټې لپاره په دریاونو کې گرځي او په اوبو (باران) کې چې الله ﷻ له اسمانه را نازلې کړې دي او بیا یې ځمکه وروسته دهغې له مرگ نه په اوبو راژوندۍ (خړوبه) کړه او په هغې (ځمکه) کې یې هر ډول ژوندي خوځېدونکي خواره کړل او (هر لوري ته) د بادونو په چلېدو کې او په ورېځو کې چې د ځمکې او اسمان ترمنځ ابل کړای شوي دي، یقیناً په دې (ټولو) کې د عاقلانو لپاره (دالله تعالی پر وجود او وحدانیت) څرگند دلایل شته.

تفسیر

پورتني مبارک آیت په کایناتو او د نړۍ په موجوداتو کې اته څرگند او روښانه دلایل بیان کړي دي، چې د الله ﷻ په وجود او یووالي دلالت کوي.

۱. د اسمانونو پېدايښت

دغه مبارک آیت د اسمانونو پېدايښت د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه گڼي چې هونښاران او د عقل خاوندان ددې نښو په لیدو باید د الله ﷻ په وجود او یووالي ایمان راوړي.

په آیت کې د (السموات) لفظ جمع ذکر شوی دی، ځکه اسمانونه گڼي او بېلابېلې طبقې لري، لکه: څرنګه چې الله تعالی په بل ځای کې داسې مهرباني کوي **﴿الله الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ**

سَمَاوَاتٍ﴾ [الطلاق: ۱۲] ژباړه: الله ﷻ هغه ذات دی چې اووه اسمانونه یې پېدا کړي دي.

دا چې د اسمانونو پېدايښت د الله ﷻ په وجود، یو والي او قدرت دلالت کوي یوه نښه یې دا ده چې الله ﷻ اسمانونه سره له دومره پراخوالي او لویوالي پرته له ستنو درولي دي او

هغه یې په ستورو، لمر او سپوږمۍ روښانه کړي، ترڅو له یوې خوا اسمان ته ښایست و ښيي او له بلې خوا د شیطانونو ویشتونکي وي چې دا ټول ښایست او ټینګښت د واحد او

قادر الله ﷻ په برلاسیټوب او لوی والي څرگند نښه دي.

۲. د ځمکې پېدايښت

د الله ﷻ د قدرت یوه بله روښانه نښه دا ده چې ځمکه یې پېدا کړې او هغه یې هواره کړې ده، ترڅو انسان پرې آرام او هوسا ژوند وکړي، هرلور ته یې تگ راتگ او حرکت

وکړي، په هغې کې له پرتو زېرمو او پانګو څخه گټه واخلي اود ځمکې پر مخ آبادي او پرمختګ وکړي.

ځمکه او اسمان د انسان لپاره د الله تعالی له لویو نعمتونو څخه گڼل کېږي، لکه: چې الله تعالی دا لوی نعمت په انسانانو پیرزو کړی او دوی ته امر کوي: **﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ**

الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ... ﴿ [البقرة: ۲۱-۲۲]

ژباړه: ای خلکو د خپل رب بندګي غوره کړئ، چې ستاسو او له تاسو نه د مخکې تېرو شوو خلکو پېداکوونکی دی، ښایي چې تاسې پر هیزګاران شی

الله ﷻ هغه ذات دی چې ستاسې لپاره یې ځمکه هواره کړه، اسمان یې چټ جوړ کړ او له آسمانه یې اوبه را واورولې او په هغو سره یې ستاسې د روزی لپاره هر ډول حاصلات را وایستل.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه د انسان لپاره دځمکې او اسمان د گټو په هکله خپل نظرونه څرگند کړي.

۳. د شپې او ورځې بدلون

په مبارک آیت کې د الله ﷻ د قدرت دریم دلیل د شپې او ورځې منظم حرکت دی چې پر له پسې ګرځي او یو د بل ځای نیسي. د شپې او ورځې حرکت، د اوږدوالي او لنډوالي، توروالي او سپینوالي، تیارې او رڼا د اختلاف سره، سره د انسان لپاره ډېرې گټې رامنځته کوي. الله تعالی شپه د انسان د سکون او راحت لپاره، او ورځ یې د کسب او کار او روزي حاصلولو لپاره پیدا کړې ده. که چېرې شپه نه وای، نو ډېرمخلوقات به له خوب او راحت څخه بې برخې وو، همدارنگه شپه د ستر او پردې لپاره یو ښه او مناسب وخت دی چې انسان ورڅخه په مختلفو حالاتو کې گټه اخلي، لکه: څرنگه چې انسان له ورځې او د هغې له رڼا څخه د ډېرو کارونو په تر سره کولو کې گټه اخلي، همدارنگه د شپې او ورځې د بدلون او توپیر په نتیجه کې وختونه، ورځې، میاشتې او فصلونو ټاکل کيږي چې دا ټول د انسان لپاره د الله ﷻ له لویونعمتونو اود قدرت له نښانو څخه دي.

۴. په سمندر کې روانې کښتۍ

په مبارک آیت کې د الله ﷻ د قدرت څلورمه نښه د لویو کښتیو حرکت دی چې له سوونو او زرونو ټنو وزن سره د سمندرونو د څپو په سر حرکت کوي او انسانان ور څخه گټې اخلي. ځینو مفسرینو دا ویلي دي چې: په دې مبارک آیت کې الله ﷻ په سمندرونو کې د کښتیو د حرکت یادونه د شپې او ورځې له توپیر نه وروسته کړې ده چې دا په یوې ځانګړې باریکۍ دلالت کوي او هغه دا چې مسافره دریاوونو او سمندرونو کې د شپې او ورځې څارنې ته ډېر اړ وي، ترڅو وختونه وپېژني او خپل لوري وټاکي. له همدې کبله کښتۍ چلوونکي د نجوم علم او د شپې او ورځې پېژندلو ته ډېره اړتیا لري.

همدغې موضوع ته په اشارې سره الله تعالی په بل آیت کې فرمایي: **﴿وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾** [الأنعام: ۹۷] ژباړه: او الله ﷻ هغه ذات دی چې ستاسې لپاره یې ستوري د وچې او سمندر په تیارو کې د لارې پېژندلو وسیله وگرځوله.

ددې آیتونو د نازلېدو په وخت کې ډېر لږ خلک د انسانانو په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت او رول خبر وو، خو د وخت په تېرېدو سره انسانان د بشریت په ژوند کې د کښتۍ په ارزښت وپوهېدل چې دا کار د قرآن کریم یو اعجاز او د الله تعالی د قدرت او وحدانیت ښکاره او څرگند دلیل دی.

د لوست گټې اولارښوونې

د دې مبارک آیت ځینې گټې په لاندې ډول دي.

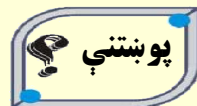
❖ په کایناتو کې د هستۍ نسبې نښانې د الله تعالی د وحدانیت او وجود د اثبات لپاره روښانه دلایل دي.

❖ الله تعالی د نړۍ مخلوقات د انسان د خدمت او گټې لپاره پیدا کړي دي.

❖ د الله تعالی په مخلوقاتو کې د هغه د قدرت په نښو نښانو تفکر او تدبر، د ایمان د بشپړتیا او قوت لامل گرځي.

❖ د شپې او ورځې پرله پسې تلل راتلل د الله تعالی په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

❖ د شپې او ورځې بدلون انسان ته لارښوونه کوي چې خپل وختونه منظم کړي او له هغو څخه د خپل پالونکي په اطاعت او پیروي کې مناسبه گټه ترلاسه کړي.

۱. ذکرشوی مبارک آیت په لوړ آواز تلاوت کړئ.
۲. په دې مبارک آیت کې د الله تعالی پر قدرت او وحدانیت څو دلیلونه ذکرشوي دي؟ بیان یې کړئ.
۳. په دې مبارک آیت کې د (السموات) لفظ په څه دلالت کوي؟ د خپلې وینا د اثبات لپاره په قرآني آیت استدلال وکړئ.
۴. د انسان لپاره د ځمکې څلور گټې بیان کړئ.
۵. د شپې او ورځې له گرځېدنې څخه د وختونو په ټاکنه کې څرنگه استفاده کوو؟
۶. د شپې او ورځې څلور فایده یې بیان کړئ.
۷. په سمندرونو کې د کښتو گرځېدنه انسانانو ته څه گټه رسولي شي؟

دويم لوست

په كایناتو کې د الله ﷻ د وجود او وحدانیت دلایل (۲)

قال الله تعالى: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَع النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾ [البقرة: ۱۶۴]

۵. له آسمانه د باران اوریدل

د الله ﷻ د قدرت له نښو نښانو څخه بل دلیل له آسمانه څخه باران د اوبو ورپدېل دي چې د هغو په واسطه وچې او مړې ځمکې راژوندی کوي او د ځمکې په مخ ډول، ډول بوتې، وابنه او ژوي راپیدا کوي او په خوځښت یې راولي. په دې ذکرشوي مبارک آیت کې له آسمان څخه مراد هغه لوړ لوری دی چې د ځمکې د پاسه دی. په باوري توگه د باران ورپدېل له ورپڅو څخه د الله ﷻ د قدرت له نښو او د هغه د وحدانیت دلیل دی، ځکه یوازې الله ﷻ دی چې دا اوبه له ورپڅو څخه را وروي.

۶. د ځمکې ژوندي کول

د ځمکې له ژوندي کیدو څخه مراد دا دی چې الله تعالی د باران د اوبو په را وړولو سره د ځمکې د ودې او رشد طاقتونه - چې د وچوالي او مرگ په حالت کې وي - په خوځښت او حرکت راولي چې له امله یې په ځمکه کې پټ شیان څرگندوي. هر ډول بوتې، گلونه، مېوې او داسې نور راشنه کیږي اوسمسورېږي. د ځمکې ژوندي کېدل او د ځمکې پر مخ د ډول، ډول نباتاتو او حیواناتو خورېدنه د الله تعالی د قدرت له لویو نښانو څخه دي. لکه: څرنګه چې قرآن کریم په بل ځای کې دا موضوع په ځانګړي بڼایست سره داسې انځور کړې ده.

قال الله تعالى: ﴿وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ وَأَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ

بِهَيْجٍ﴾ [الحج: ٥] ژباړه: اوته وچه مړه ځمکه وينې، کله چې مور پر هغې باران ووراوه په ناڅاپي ډول و خوځيده، ډډه شوه او هر راز بڼايسته ښېرازه نباتات يې راوټوکول.

٧. د بادونو لگيدل

د الله تعالى د قدرت او وحدانيت بل دليل دا دی چې هغه په خپل لوړ قدرت سره بادونه او هوا پيدا کړې ده، په خپلې ارادې سره يې په حرکت راولي او په خپل حکمت سره يې له يوه لوري نه بل لوري ته اړوي.

د بادونو لگيدنه مختلف ډولونه او شکلونه لري چې قرآن کریم هريو په جلا، جلا نومونو ياد کړي دي. بادونه کله له ختيځ نه لوېديځ لور ته، کله له لوېديځ نه ختيځ لور ته، کله له شمال نه سويل ته او کله هم له سويل څخه شمال لور ته حرکت کوي. همدارنگه بادونه ځانته ډول، ډول حالتونه غوره کوي: طوفانې يا ملايم، گرم يا يخ او تند يا نرم حالت چې په دې توگه بادونه يا دالله ﷻ د رحمت نښې او يا د هغه د عذاب بېلگې وي. د بادونو قوت او چټکتيا په داسې اندازه سخته او ځواکمنه وي چې کله نا کله په ډېرو هېوادونو کې د هېستناکې وړانې او تباھې لامل گرځي.

ځينو مفسرينو فرمايلي دي: د دې جملې يادونه ﴿وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمَسْخَرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ د باران د اوبو په واسطه د ځمکې د را ژوندي کيدو او د ځمکې پرمخ د ساکبنانو له خوځښت نه وروسته، په دې دلالت کوي چې د بادونو او هوا په وسيله د ځمکې پر مخ نباتاتو، حيواناتو او ټولو خوځېدونکو ته ژوند حاصلېږي، که چيرې الله تعالى بادونه له لگيدو څخه منع کړي، نو په ډېره لږه موده کې به هېڅ ژوی د ځمکې پر مخ پاتې نشي.

٨. په فضا کې ځورندې وريځې

د الله ﷻ د قدرت له روښانو دلايلو څخه د اسمان په مخ ځورندې او ولاړې وريځې دي چې د الله ﷻ د خوښۍ او ارادې تابع او امر منونکې دي. ظاهرا که چېرې دغه وريځې سپکې وي، نو بايد فضا ته پورته شې او ورکې شي او که درنې وي، نو بايد ځمکې ته راکوزې شي، خو الله تعالى په خپل قدرت او ارادې سره دغه وريځې په فضا کې خورې کړې او ساتنه يې کوي، ترڅو د باران اوبه ورڅخه راواوړوي.

د «السَّحَابِ» د کلمې راوړل د «الرِّيحِ» څخه وروسته د دې لپاره دي چې بادونه وریځې په حرکت راوړي او له یوه ځایه یې بل ځای ته لیردوي. د بادونو دا حرکت سره له دې چې د لیدو وړ نه دی، خو په خپل ذات کې داسې قوت او ځواک لري چې ونې له ریښو سره راباسي او آبادی نړوي. ورېځې هم ډېرې درنې اوبه له ځان سره پورته کوي. کله چې د باران په بڼه ځمکې ته راتویږي له هغو څخه د ځمکې پر مخ وپروونکي سیلاوونه را منځته کیږي چې درې او ناوونه ډکوي او لوی لوی دریاونه جوړوي.

یوازې د عقل او پوهې څښتنان پوهیږي

په دې مبارک آیت کې چې کومې لویې نښې اونښانې ذکر شوې دي، پردې دلالت کوي چې نړۍ او کاینات سره له ټولې پراخۍ او لویۍ یوحکیم پیدا کوونکی او تدیروونکی لري چې هغه د ټولومخلوقاتو معبود او پالونکی دی. دا ستر دلایل او څرگندې نښې یوازې د عقل او پوهې څښتنان درک کولی شي څوک چې د الله تعالی د ځواک او عظمت په وړاندې د تسلیمې سر تیتوي.

امام فخرالدین رازی (رح) د الله ﷻ نعمتونه په دوه ډولو - دنیوي او اخروي - باندې تقسیم کړي دي او وایي: هغه اته شیان چې الله تعالی په دې آیت کې بیان کړي دي، ظاهراً دنیوي نعمتونه دي او کله چې د عقل خاوندان په هغو کې فکر وکړي، نو د دې نعمتونو د پیدا کوونکي پېژندنې ته لار مومي او په اخروي نعمتونو بدلېږي، خو له دغونعمتونو څخه د دنیوي نعمتونو په توګه ګټه اخیستل یوازې د سلیم عقل او معنوي بصیرت د څښتنانو لپاره حاصلیدای شي. له دې کبله الله تعالی د آیت په پای کې فرمایي، په دې ټولو شیانو کې ښکاره دلایل دي چې د عقل او پوهې خاوندان پرې ښه پوهیږي^(۱)، نو ځکه د علماوو او پوهانو دنده او مسؤولیت دی چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې فکر وکړي.

امام آلوسي د دې آیت په تفسیر کې لیکي: ابن ابی الدنيا او ابن مردويه له ام المؤمنین حضرت عائشې (رضی الله عنها) څخه روایت کړی دی چې د الله ﷻ پېغمبر ﷺ دا آیت ولوست او وېې فرمایل: «وَبَلِّغْ لِمَنْ قَرَأَهَا وَلَمْ يَتَفَكَّرْ فِيهَا» یعنې هلاکت او عذاب دې وي د هغه چا لپاره چې دا آیت ولولي او په هغه کې فکر ونه کړي.

۱- تفسیر کبیر ج ۴/ص ۲۲۵ دارالفکر ۱۹۸۱م

په طبيعت او کایناتو کې فکر کول د ایمان لور ته لاره پرانیزي

په پورتنی آیت کې الله تعالیٰ په کایناتو کې ځینو مهمو او ارزښتناکو حقایقو ته اشاره کړې ده چې هر انسان یې لیدلی او درک کولی شي. په دغو حقایقو کې فکر کول د دې لامل ګرځي، ترڅو عاقل او هوښیار انسان له خپلو سترګو نه د غفلت پټی لرې کړي، د کایناتو د خلقت په اسرارو کې څیر شي او په پایله کې د کایناتو پر خالق ایمان راوړي او د زړه له کومې د هغه عبادت او بندګي وکړي.

سره له دې چې انسان په دغه آیت کې یاد شوي حقایق هره ورځ او هر مهال په خپلو سترګو ګوري، خو بیا، بیا لیدل، نسیان او هیروول د دې لامل ګرځي چې انسان په دغو حقایقو کې له تدبیر او تفکر نه غفلت وکړي. له همدې امله لایزال خالق هوښیار او عاقل انسان د کایناتو د خلقت په بېلګو کې فکر کولو ته رابولي او همدا سبب دی چې د قرآن کریم ډېر آیاتونه په **﴿لعلکم تعقلون، لعلکم تتفکرون، أفلا تعقلون﴾** او داسې نورو جملو سره پای ته رسېږي.

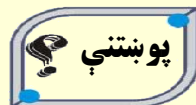
د دغو حقایقو له جملې څخه تر ټولو ستر او لومړی حقیقت دا دی چې د آسمانونو او ځمکې وجود ازلي نه دی او نه هم هغه په خپله پیدا شوي دي، بلکې د قادر او حکیم ذات له مخلوقاتو څخه دي.

دویم حقیقت چې په دې آیت کې یې بیان راغلی دی هغه د ځمکې او آسمانونو د خلقت په نتیجه کې د شپې او ورځې رامنځته کېدل او بدلون دی چې د شمسي منظومې او افلاکو په پرله پسې او دایمي حرکت، پراخ، منظم او خلل نه منوونکي دقیق نظام او قانون دلالت کوي. دغه منظم او هر اړخیزه دقیق نظام د علیم، خیر او قدیر ذات په وحدانیت او یو والي شاهد دی چې په خپل مطلق او بې ساري علم او قدرت سره یې ځمکې، آسمانونه شپه او ورځ پیدا کړي دي.

همدارنگه په دغه آیت کې ډېر نور حقایق هم ذکر شوي دي، لکه: د سمندر د اوبو د څپو پر سر د کښتو حرکت کول، د باران اوریدل، د وریځو رامنځته کېدل او حرکت کول، د باد لګیدل، له ځمکې نه د وښو او نباتاتو ټوکېدل، رنگ په رنگ حاصلات او مېوې، د ژویو او ساکښانو پیدا کېدل او داسې نور چې دا ټول له الهي سننو او دقیقو قوانینو سره سم په هستی او کایناتو کې رامنځته کېږي او په کایناتو کې د تفکر لپاره ښه زمینه

برابروي او انسان ته پر خپل خالق او پالونکې د ايمان او د هغه د عبادت او بندگۍ لارښوونه کوي.

د دنيا په موجوداتو کې تفکر او تدبر د علم او ساينس په حقايقو کې څېړنه او پلټنه او د علمي اکتشافاتو په اسرارو پوهېدل دا ټول د الله تعالی د معرفت او پر هغه باندې د ايمان راوړلو او د هغه علیم او قدیر ذات د عبادت کولو تر ټولو لنډه او آسانه لاره ده.

۱. له اسمانه څخه د باران د اوبو اوریدل د الله تعالی د یووالي او قدرت دلیل دی. په دې هکله څرنگه استدلال کولای شئ؟

۲. د باران د اوبو په وسیله د ځمکې له ژوندي کېدو څخه مطلب څه دی؟

۳. د بادونو لگېدنه د ورېځو په جوړښت، د باران په وړېدو او د نباتاتو او حیواناتو په ژوندانه څه اغېزه لري؟

۴. ورېځې د الله تعالی د قدرت له نښو نښانو څخه بیان شوي دي. په دې هکله توضیحات ورکړئ.

۵. د مبارک آیت وروستی برخې څوک د کایناتو په هکله په فکر کولو مکلف کړي دي؟ په دې هکله د آیت وروستی برخه شرحه کړئ.

۶. د مبارک آیت په باره کې هغه نبوي حدیث بیان او شرحه کړئ چې د الله ﷻ په کایناتو او مخلوقاتو کې په فکر کولو ټینګار کوي.

گرانو زده کوونکو!

په ژوندانه کې د اوبو د ارزښت په هکله یوه مقاله ولیکئ چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

دریم لوست

په قرآن کریم کې د انسان د پیدایښت پړاوونه

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٧﴾ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٨﴾ [المؤمنون: ١٦-١٤]

د ځينو کلمو معناوې

- سُلَالَةٍ:** خلاصه، نتيجه، سوچه او ثمره.
- نُطْفَةً:** لبرې او حقيرې اوبه (مني).
- قَرَارٍ مَكِينٍ:** خوندي ځای (د مور رحم).
- عَلَقَةً:** تړلې او جامده وينه، د مور د رحم په ديوال نښتې وينه.
- مُضْغَةً:** د ژوول شوې مړۍ په اندازه د غوښې يوه وړه ټوټه.
- خَلْقًا آخَرَ:** بل مخلوق، د روح له پوکېدو وروسته کامل انسان.

ژباړه

مور انسان له سوچه خټې څخه جوړ کړ. بيا مو هغه په محفوظ ځای کې د اوبو يو څاڅکی وگرځاوه. بيا مو هغه څاڅکي ته د وينې د يوې ټوټې بڼه ورکړه. بيا مو د وينې ټوټه بوتې غوښه وگرځوله. بيا مو له بوتې غوښې څخه هلووکی جوړ کړ. بيا مو هلووکو ته غوښه ور واغوستله. بيا مو هغه يو بل مخلوق جوړ کړ، الله د ډېر لوړ شان څښتن دی او له ټولو پيدا کوونکو نه ښه پيدا کوونکی دی.

تفسير

الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل د قدرت او عظمت دلایل د انسان په خلقت، د هغه د جوړښت د پړاوونو، د هغه د ژوند او مرگ او دویم ځلي راژوندي کېدو په ترڅ کې بیان کړي دي، په داسې توگه چې د انسان د پیدایښت مرحله له خاورو څخه پیلېږي او د انسان په بشپړ بدن پای ته رسېږي.

قرآن کریم په دې مبارک آیت او نورو آیتونو کې فرمایلي دي چې انسان لومړی له خاورې څخه پيدا شوی دی. د انسان پیدایښت له خاورې څخه پیلېږي او د پړاوونو له تېرولو وروسته د ښه او

بنايسته صورت لرونکی انسان ورڅخه جوړېږي. له خاورې څخه د انسان د پيدايښت مراد دا دی چې الله تعالی د لومړي ځل لپاره آدم عليه السلام له خاورې څخه پيدا کړ، بيا يې بي بي حوا له آدم عليه السلام څخه پيدا کړه، او بيا د انسانانو خلقت او پيدايښت له حضرت آدم او بي بي حوا څخه د نکاح او تناسل په ډول پيل شو. د انسانانو اصل له خاورې څخه دی، لکه: څرنگه چې الله تعالی فرمايي:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سَلَالَةٍ مِنْ طِينٍ﴾.

د انسان د پيدايښت دويمه مرحله له نطفې څخه ده، الله تعالی فرمايي: ﴿ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ﴾ دلته له نطفې نه مراد د نر او منځې يوځای شوې اوبه (مني) دي.

د انسان د پيدايښت دريمه مرحله علقه ده، لکه چې الله تعالی فرمايي: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً﴾ علقه يوه ټوټه وينه ده چې له نطفې څخه يې بدلون موندلی دی. د جنين پېژندنې طبي پوهان وايي: د جنين حجم د علقې په مرحله کې د يوه غټ ميري په اندازه وي چې د ۱۲-۱۴ ملي مترو ترمخ اوږدوالی لري او د رحم په ديوال پورې نښتی وي. د وينې دا تړلې وړه ټوټه وده کوي او په يوې ژوول شوې ټوټې غوښې بدلېږي چې قرآن ورته د مضغې نوم ورکړی دی. جنين د مضغې په مرحله کې د دريو سانتي مترو په کچه اوږدوالی لري چې د مخ او پزې نښې په هغه کې د ډېرو نړيو خطونو په بڼه جوړېږي.

دا ټوټه غوښه (مضغه) د الله جل جلاله په قدرت او مشيت خپل پرمختگ او بدلون ته دوام ورکوي، ترڅو د هلوکو د هيکل مرحلې ته رسېږي، په دې هکله قرآن کریم فرمايي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُبْضَغَةَ عِظَامًا﴾ اوبيا دا د هلوکو هيکل په غوښو يا عضلي جهاز پوښل کېږي، لکه: چې مبارک آيت يې بيانوي: ﴿فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ يعنې بيا مو هغه هلوکي په غوښه وپوښل.

دلته قرآنی آيت هغه حقيقت ته اشاره کوي چې د ۲۱ پيړۍ انسان حيرانوي او هغه دا چې هلوکي او د هلوکو هيکل په جنين کې له عضلي جهاز څخه مخکې منځ ته راځي. کوم حقيقت چې د جنين پېژندنې علم په وروستيو کې کشف کړی هغه دا دی چې په بنسټيزه توگه د هلوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه توپير لري او د هلوکو سلولونه له عضلي سلولونو څخه مخکې رامنځته کېږي. او هېڅ عضلي سلول نه دی ليدل شوی چې د هلوکو د سلولونو له بشپړېدو مخکې جوړ شوی وي. دا حقيقت قرآنی نص ۱۴۰۰ کاله دمخه ثابت او تاييد کړی دی، لکه: څرنگه چې الله تعالی فرمايي ﴿فَخَلَقْنَا الْمُبْضَغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾ اوبيا مو د غوښې ټوټه په هلوکو بدله کړه او هلوکي مو په غوښه وپوښل.

وروسته بيا په جنين کې روح پوکول کېږي او د هغه غږې وده او پرمختگ کوي او په بشپړ او کامل انسان بدلېږي، چې قرآنی نص ورته داسې اشاره کړې ده:

﴿ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ﴾. وروسته له هغه مو د هغه يو بل پېدايښت وکړ (چې هماغه کامل انسان دی)، نو پاک او مبارک دی هغه ذات چې تر ټولو غوره پيدا کوونکی دی.

په دې آيتونو کې د قرآن کریم علمي (ساينسي) اعجاز

پورتنی متبرکه آیتونه د قرآن عظیم الشان د علمي اعجاز له روښانو دلایلو څخه گڼل کېږي، ځکه چې د قرآن عظیم الشان ویناوې په دې آیتونو او نورو آیاتو کې د انسان د خلقت او د هغه د مختلفو مرحلو په اړه داسې دقیقې او حیرانوونکې دي چې د الله تعالی له خوا له وحې پرته بل کوم مصدر او منبع نشي لرلی. هغه څه چې د طب علم او جنین پېژندنې په شلمې او یوويشتمې پېړۍ کې له ډېرو څېړنو او د پرمختللو وسایلو له کارولو نه وروسته کشف کړل، قرآن عظیم الشان پنځلس پېړۍ دمخه په ډېر دقت او څرگند ډول دا موضوع بیان کړې ده.

پورتنیو آیاتونو د انسان د خلقت او مرحلو ته اشاره کړې ده. دغه پړاوونه په اوسني عصر کې د طب د علم له مهمو څېړنيزو موضوعاتو څخه شمېرل کېږي.

نوې علمي څېړنې، سره له دې چې د انسان د خلقت د مرحلو په هکله د قرآن عظیم الشان دې ویناوې چې پنځلس سوه کاله پخوا یې کړيدي پخلی کوي. د قرآن عظیم الشان له خوا په ډېر دقت سره د هرې مرحلې نومول او د جنین د رشد، ودې او د هرې مرحلې لپاره د نويو او حیرانوونکو کلماتو کارول او هغه په داسې اوصافو یادول، لکه: نطفه، قرارمکین، علقه، مضغه، د هډوکو د هیکل جوړیدل، په غوښو او عضلو د هډوکو پوښیدل او د داسې نورو چارو تایید کوي.^(۱)

د طب د علم د معاصرو پوهانو له ډلې څخه یو عالم داسې وايي: (د قرآن عظیم الشان د آیتونو له مجموعې څخه چې د انسان د خلقت په هکله دي لاندیني مراحل څرگندېږي:

(د نطفې مرحله - د علقې مرحله - د مخلقه او غیر مخلقه مضغې مرحله - د هډوکو مرحله - په غوښو د هډوکو د پوښېدلو مرحله - د شکل او صورت د بشپړیدلو مرحله) (د کامل انسان مرحله) - د روح د پوکولو مرحله).

د نطفې اطلاق پر درې شېبانو کېږي: د سړي نطفه یعنې منوي حیوانات، د ښځې نطفه یعنې بویضه یا هګۍ، مختلطه یا یوځای شوې نطفه چې د نارینه او ښځینه نطفو د یوځای کېدونه تولیدېږي او په قرآن عظیم الشان کې ورته د امشاج نطفه ویل شوې ده. ﴿إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ أَمْشَاجٍ﴾ [الإنسان: ۲] یعنې بېشکه مور انسان له گډې شوې نطفې څخه پيدا کړی.

۱- مباحث في اعجازالقرآن للدكتورمصطفى مسلم، ص ۲۳۲ دارالمسلم - ریاض ۱۹۹۶م

دا پړاو په خپلو دقیقو بدلونونو سره یوه اونۍ نيسي او وروسته له هغه بیا دویمه مرحله یعنی د علقې مرحله پیل کېږي.

د علقې مرحله دوه اوونۍ دوام کوي او جنین په دغه پړاوو کې ځان ته د تړلې وینې بڼه غوره کوي او حجم یې یو ملي میټر وي. د رحم په دیوال پورې نښتي وي او قرآن عظیم الشان ورته په ډېر دقت سره د علقې نوم ورکړی دی.

له دې وروسته د مضغې مرحله ده. په دې پړاو کې جنین د یوې بدني کتلې په بڼه څرگندېږي. د جنین شکل په دې پړاو کې د یوې ټوټې ژوول شوې غوښې په څېر وي چې له خولې نه بهر اچول شوې وي، د مضغې کلمه هم همدا معنا ورکوي او قرآن کریم ورته مناسب او دقیق نوم ورکړی دی.

څلورمه مرحله د هډوکو او غوښو د تګوین او جوړښت مرحله ده چې د جنین د عمر په پنځمه، شپږمه او اومه اوونۍ کې بشپړېږي او په ترڅ کې یې د وجود لاندینی او پاسنی غضروفی هیکل جوړېږي. د جنین په اندامونو د عضلاتو لومړنی نښې د جنین د عمر په اومه اوونۍ کې څرگندېږي چې دا پر عضلاتو د هډوکو د جوړښت په تقدم او مخکې والي دلالت کوي... وروسته بیا هډوکي په عضلاتو پوښول کېږي، لکه: څرنګه چې قرآن عظیم الشان یې په هکله فرمایي: ﴿فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا﴾.

وروستی پړاو د جنین د صورت د بشپړیدو او د روح د پوکولو پړاو دی چې په آیت کې ورته د ﴿خَلَقْنَا آخِرًا﴾ یا بل مخلوق نوم ورکړ شوی دی. الله تعالی د قرآن عظیم الشان په بل آیت کې د دې پړاو په هکله داسې فرمایي: ﴿هُوَ الَّذِي يُبْصِرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ﴾ [آل عمران: ۶] یعنی الله هغه ذات دی چې د میندو په رحمونو کې تاسې ته د خپلې خوښې صورتونه درکوي.

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ ﴿۶﴾ فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾ [الإنفطار: ۶-۸] یعنی ای انسانه! ته څه شي په خپل مهربان او عزتمن رب تېر اېستلې، هغه رب چې ته یې پیدا کړې، نوسم یې کړې ته او ستا هرڅه یې برابر کړل او په کومه څېره چې د هغه خوښه وه ته یې وښلولې.

په دې مرحله کې د جنین د غړو د جوړښت عملیه دوام لري هره ورځ او هر ساعت په هغه کې بدلون راځي او په دقیقه او منظمه توګه وده کوي.^(۱)

۱- په اختصار سره له - خلق الانسان بين الطب والقرآن - ص ۳۶۵-۳۷۹

خرنگه چې د پېغمبر ﷺ احاديث د قرآن عظيم الشان د آيتونو تفسير كوي ، نو په ځينو احاديثو كې د انسان د خلقت مراحل داسې شرحه شوي دي.

په هغه حديث كې چې امام مسلم (رحمه الله) روايت كړی دی په هغه كې رسول الله ﷺ داسې فرمايي «إِذَا مَرَّ بِالنُّطْفَةِ نِثَانٍ وَأَرْبَعُونَ لَيْلَةً بَعَثَ اللَّهُ إِلَيْهَا مَلَكًا فَصَوَّرَهَا ، وَخَلَقَ سَمْعَهَا وَبَصَرَهَا وَجِلْدَهَا وَحَمَهَا وَعَظَامَهَا ، ثُمَّ قَالَ: يَا رَبِّ ، أَذْكَرُ أَمْ أُنْثَى ؟ فَيَقْضِي رَبُّكَ مَا شَاءَ وَيَكْتُمُ الْمَلَكُ»^(۱) ژباړه: كله چې د نطفې له عمر څخه ۴۲ شپې تېرې شي، الله تعالى ورته پرېسته ولېږي، ترڅو د هغه صورت بشپړ كړي او د هغه غوړونه، سترگې، پوستكې، غوښه او هډوكي جوړ كړي. وروسته بيا پرېسته له الله ﷻ څخه پوښتنه كوي: دا جنين هلک دی كه نجلی؟ نو الله ﷻ هغه پرېكړه كوي چې څه يې غوښتي وي او پرېسته يې ليكي.

د قرآن عظيم الشان د آيتونو له مجموعې او د نبوي احاديثو نه دا څرگندېږي چې د جنين د اعضاوو جوړښت او د جنس تعيين يې د تناسلي غدو په تشخيص سره په څلوېښتو ورځو كې ترسره كېږي.

په دې ترتيب مور گورو چې د جنين د وېش مراحل چې د علمي څېړنو او اكتشافاتو پر بنسټ حاصل شوي. يوازې دا نه چې له قرآن سره مطابقت لري، بلكې په دې لړ كې د قرآن عظيم الشان تعبيرات او اصطلاحات له ډېر دقت نه برخمن دي.

هغه څه چې مو د قرآن عظيم الشان په آيتونو كې د انسان د خلقت د مرحلو په هكله ولوستل كه له يوې خوا د الله تعالى په وجود او وحدانيت شاهدي ورکوي له بلې خوا د ټول بشریت لپاره د الله تعالى له لوري د آخري پېغمبر په توگه د حضرت محمد ﷺ د رسالت او نبوت په ريښتینولي او د الله تعالى له لوري د بشریت د هدايت او لارښوونې لپاره د هغه د ريښتیني كتاب قرآن مجيد په حقانيت دلالت كوي.

له نن څخه پنځلس سوه كاله پخوا په ډېر دقت او تفصيل سره د انسان د خلقت د مرحلو په اړه داسې نوې او حيرانوونكې خبرې يوازې او يوازې د الهي وحې له لارې ممكنې وې. هغه مهال نه په مکه، نه په مدينه او نه هم د هغه وخت پرمختللو ښارونو كې د انسان د خلقت د اسرارو په اړه د طبي زده كړو او څېړنو كوم مركز شتون درلود. نه داسې وسايل وو چې د هغو په كارولو سره د جنين د ودې، رشد او خلقت پټ اسرار كشف كړای شي نه هم هغه څوك چې قرآن كريم پرې نازل شوی و، يعنې حضرت محمد ﷺ د طب او جنين پيژندنې كوم سبق ويلي و. الله تعالى

په دې اړه څه ښه او رښتیا فرمایلي دي: ﴿ **إِن فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ** ﴾ [الرعد: ۳] ژباړه: بېشکه په دې ټولو کې د هغو خلکو لپاره پوره دلایل دي چې له غور او فکر څخه کار اخلي.

د لوست گټې اولارښوونې

له ذکر شویو آیتونو څخه ځینې لارښوونې دا دي.

- ❖ په دې مبارکو آیتونو کې د الله ﷻ د قدرت، علم او حکمت دلیلونه او نښانې بیان شوي دي.
- ❖ قرآن کریم د انسان د پیدایښت مراحل بیان کړي دي.
- ❖ د انسان پیدایښت تصادفي او بې گټې نه دی. له لومړي جوړښت نه وروسته د پیدایښت تر مهاله د الله تعالی تر بشپړ رعایت او توجه لاندې دی.
- ❖ قرآن کریم د انسان خلقت او جوړښت په دقیقه توګه بیان کړی. په داسې حال کې چې د طب علم په خپلو پرمخ تللو وسایلو سره په دې وروستیو وختونو کې دې حقیقتونو ته لار موندلې ده.
- ❖ قرآن کریم جنین د پیدایښت په مختلفو مرحلو کې په داسې نومونو ستایلی چې د جنین له واقعي حالت سره کامل او بشپړ سمون لري. حال دا چې طبي څېړنو د قرآن کریم له نازلېدو څخه په پېړیو وروسته دا حقایق کشف کړي او یوازې د هغه مرحلې یې ذکر کړي دي.
- ❖ په یادو شویو اوصافو باندې د انسان د جوړښت او خلقت پړاوونه د قرآن عظیم الشان په اعجاز او د الله ﷻ په قدرت او وحدانیت دلالت کوي.

۱. د جنین د جوړښت د مرحلو نومونه په هغه ترتیب واخلئ چې په ذکر شویو آیتونو کې راغلې دي.
۲. د جنین د جوړښت د هغو مرحلو معنا چې قرآن کریم بیان کړې ده څرګنده کړئ.
۳. د قرآن کریم علمي اعجاز په ﴿ **فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا** ﴾ آیت کې د طبي علومو د اکتشافاتو او د نوي عصر د جنین پېژندنې په اړوند تشریح کړئ.
۴. قرآن کریم په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د انسان خلقت او جوړښت په څو مرحلو کې بیان کړی؟ څرګند یې کړئ.
۵. د جنین د جوړښت، ودې او بشپړتیا په اړه مو چې د بیالوژۍ په مضمون کې څه لوستلي دي د قرآن عظیم الشان د هغو آیتونو په رڼا کې سره پرتله کړئ چې د انسان د خلقت او پیدایښت په هکله دي.

د قرآن عظیم الشان د آیتونو په رڼا کې او د تازه علمي اکتشافاتو نه په استفادې سره د انسان د خلقت په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

د بني آدم وقار او درنښت

قال الله تعالى: ﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا﴾ [الإسراء: ۷۰]

ژباړه

او بېشکه مور بني آدم ته عزت ورکړ او هغو ته موبه وچه او لمده کې سپرلې وړکړې او هغو ته موله پاکو شيانو څخه روزي ور په برخه کړه او پر خپلو زياترو مخلوقاتو مو ښکاره لوړتيا وروښله.

تفسير

الله تعالی په ذکر شوي مبارک آيت کې پر ټولو مخلوقاتو باندې د بني آدم فضيلت او غوره والی بيان کړی دی او د خپلو ځينو نعمتونو چې پر انسان يې پيرزو کړي دي يادونه کوي.

الله تعالی انسان ته په نطق، بيان، عقل، علم، توازن او د بدن او صورت په ښکلا د ځمکې د سرپر نورو مخلوقاتو لکه: پيريان او حيواناتو برتري او غوره والی ورکړی دی. ^(۱) ځينې مفسرين د انسانانو د هدايت او لارښوونې لپاره د پېغمبرانو ﷺ راليرل د انسان د عزت او تکریم مثال او نمونه بولي. ^(۲) په ځينو تفاسيرو کې د انسان د ليک او لوست قوت د انسانانو د تکریم او عزت نښه گڼل شوې ده. ^(۳) هغه څه چې مفسرينو د انسانانو د فضيلت او غوره والي په هکله ياد کړي دي يوازې د مثال او نمونې په ډول دي، ځکه د انسان د عزت او تکریم انواع او بېلگې دومره زياتې دي چې له شميره وتلي دي. ^(۴)

بايد وپوهېږو چې د الله ﷻ له لوري د انسان تکریم او عزت د انسانانو بني نوعې ته شامليري، ^(۵) او يوازې يوې ډلې او يا خلکو ته ځانگړی نه دی، ځکه په دې آيت کې د (بني آدم) لفظ مطلق ذکر شوی دی او د ټولو انسانانو (نارينه او ښځينه) جنس ته شامليري.

په دې مبارک آيت او د قرآن عظيم الشان او نبوي سننو په نورو نصوصو کې د انسان او انساني حقوقو په اړه ليدل کېږي چې د اسلام دين د الهي اخري دايمي او شامل دين او قانون په حيث، په يو مناسب وخت او زمان کې د انسان د تکریم او عزت اعلان وکړ او د هغه حقوق

۱ - ايسر التفاسير - د ابوبکر الجزائري تاليف، ص ۳۵۷

۲ - التفسير الميسر - ص ۶۴

۳ - تفسير البحر المحيط - ج ۶ - ص ۸۵

۴ - تفسير البحر المحيط - ج ۶ - ص ۸۵

۵ - تفسير ابن عجيبه - ص ۳۴۹

یې هغه وخت له تېري او تعرض څخه وژغورل او خوندي یې کړل. کله چې بیوزلی انسان د ظلمونو، تېریو او بندگۍ ښکار و او ډېر ځله له هغه سره د څارویو په څېر او یا تر هغې هم بده او ناوړه معامله ترسره کېدله، په داسې حال کې چې د بشر د حقوقو او د هغې د نړیوالې اعلامیې کوم پته نه و او نه هم د بشر د حقوقو د ساتنې لپاره کوم قانون او یا ادارې شتون درلود. د انسان د عزت او کرامت ځینې نمونې په لاندینيو مثالونو کې په تفصیل سره بیان شوې دي.

۱. توازن او د شکل او صورت ښکلا

الله تعالی انسان ته د عزت، کرامت او فضیلت په نعمت سره په خپلو نورو مخلوقاتو لوړتیا او غوره والی وربښلی دی.

د انسان د عزتمندی او غوره والي نمونې د نورو مخلوقاتو او څارویو په پرتله زیاتې دي چې ځینو ته یې اشاره کوو. د انسان عزتمندی په دې معنا چې هغه یې په ښایسته او مناسب شکل او بڼه پیدا کړی، دی. لکه: څرنگه چې الله تعالی فرمایلي دي: ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ﴾ [التین: ۴] یعنې مور انسان په ډېره ښه بڼه پیدا کړ.

پرته له شکه توازن او د شکل او صورت ښکلا د الله ﷻ له لوري د انسان د تکریم او عزت څرگنده نښه ده.

د انسان په پېدايښت کې د عزت او غوره والي بله نښه دا ده چې نور حیوانات پاکي او نظافت نه پېژني، د ځان په پټولو نه پوهیږي، د خوب، استراحت او د خوراک او څښاک کړنلاره نه پېژني، گټې نشي لاس ته راوړلی او د ضرر او تاوان مخنیوی نشي کولای، ټول حیوانات له عقلي او فکري ځانگړتیاوو، پوهې، پرمختگ او تمدن څخه محروم دي. یوازې انسان دی چې له ټولو امتیازاتو څخه برخمن دی. عبدالله ابن عباس (رضي الله عنهما) د انسان د عزتمندی او غوره والي ډېر ښایسته تمثیل کړی دی او داسې فرمایي: د حیواناتو په خلاف انسان خپله خوله د ډوډۍ خوړلو لپاره ځمکې ته نه ښکته کوي، بلکې په خپلو گوتو خوراک پورته کوي. همدارنگه د څښلو لپاره خپله خوله اوبو ته نه ښکته کوي، بلکې د گیلای یا لوبښي په واسطه اوبه را اخلی او څښي یې.^(۱)

۲. د وچې تسخیرول

د انسان د عزت او لوړتیا له نښو څخه بله نښه دا ده چې الله تعالی د طبیعت قوتونه او هغه څه چې په ځمکه کې دي د انسان تابع گرځولي دي. همدارنگه په ستورو او افلاکو کې یې دهستی قوتونه د انسان د خدمت او هوساینې لپاره پیدا کړي دي. په دې آیت کې الله تعالی پر انسانانو احسان او پیرزوینه کړې ده او دی یې په وچه کې پر مختلفو حیواناتو برلاسی کړی

۱-تفسیرالتحریر والتنوير- لابن عاشور- ج ۸، ص ۳۴۹

دی. ده ته یې ټول تابع کړي دي چې له هغوڅخه د خپلې گټې اوسنيگنې لپاره کار واخلي. همدارنگه انسان ته یې قدرت وربښلی چې د تگ راتگ او انتقال له وسایلو څخه په فضا، وچه او سمندر کې، لکه: څاروي، موټر، اورگاډي، کبټی او الوتکو څخه د خپلې گټې او هوساینې لپاره کار واخلي. الله تعالی فرمایي: ﴿اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ ﴿۳۲﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمْ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿۳۳﴾ وَأَتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَطُلُومٌ كَفَّارٌ﴾ [الإبراهيم: ۳۲-۳۴]

ژباړه: الله هغه ذات دی چې آسمانونه او ځمکه یې پیدا کړل او له اسمان څخه یې اوبه راواوړولې، بیایې د هغو په وسیله تاسې ته د روزی لپاره ډول ډول مېوې پیدا کړې، او بېړۍ یې ستاسو لپاره تابع او ایل کړې چې په سمندر کې د الله په حکم روانې شي او سیندونه یې ستاسې لپاره جاري کړل او گڼوړ یې وگرځاوه ستاسې لپاره لمر او سپوږمۍ چې د دنیا تر پایه په نه ستړي کیدونکې توگه چلیري او شپه او ورځ یې ستاسې لپاره په کار اچولې ده. هغه څه چې تاسو غوښتل هغه یې درکړل، که تاسې وغواړئ چې د الله ﷻ نعمتونه وشمېرئ، نوشمیرلی یې نشئ. حقیقت دا دی چې انسان ډېر بې انصافه او ناشکره دی.

۳. له سمندرونو څخه گټه اخیستل

د الله ﷻ له لوري انسان ته د عزت وړ کولو بله نښه دا ده چې په سمندرونو باندې یې ورته د تسخیر قدرت ورکړی دی. الله تعالی انسان ته د بېړۍ جوړولو وس او توان ورکړی چې د هغې په واسطه خپلې اړتیاوې پوره کړي او ډول ډول گټې ورڅخه واخلي، سمندر د انسان لپاره یوه بله نړۍ ده چې د وخت په تېریدو سره په هغه کې نوي رازونه برسیره کیږي، له سمندر څخه اوس مهال په ډول ډول طریقو گټه اخیستل کیږي چې په پخوا زمانو کې د انسان علم له هغونه عاجز وه.

فعالیت

زده کوونکي دې له سمندرونو څخه د گټې اخیستلو صورتونه تر بحث او څیړنې لاندې ونیسي او بیا دې څو تنه په دې هکله د ټولگيوالو په وړاندې خبرې وکړي.

۴. پاکه او حاله روزي

انسان ته د الله تعالی د عزت وړ کولو بله نښه دا ده چې ده ته یې الهام کړی له هغو حالو شیانو څخه چې یې غوښتي وي خپل خوراک لاس ته راوړي. انسان د الهي نعمتونو سره د عادت له امله کله، کله دغه نعمتونه هېروي او هغه وخت یې په ارزښت پوه شي چې ورڅخه محروم شي. کله چې انسان په غږېدلو سترگو او وینن زړه وگوري، نو د الله ﷻ نعمتونه په ټولو ځایونو او په ټولو شیانو کې کتلی شي. لمر، هوا، اوبه، روغتیا، د گرځېدو وړتیا، حواس،

عقل، او د خوړلو او څښلو ډېر شيان، دا ټول الهي نعمتونه دي چې انسان ته يې ور په برخه کړي دي. الله تعالى انسان ته د خوړلو او څښلو بې شمېره ډول، ډول نعمتونه ورکړي دي. کوم شيان چې انسان ورڅخه د خوړلو او څښلو لپاره گټه اخلي هغه په خو، خو برابره له هغه څه نه چې نور حيوانات ورڅخه گټه ترلاسه کوي، ډېر دي. له همدې کبله الله تعالى د پاکې او حلالې روزي احسان پر انسان باندې کړی دی او فرمايي: ﴿وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ﴾. کوم پاک او مزه دار خواړه چې الله تعالى پر انسانانو پيرزو کړي دي. هغه ډېر زيات دي چې هېڅکله يې شميرلاى نشو او هر ډول گټه اخيستلو ته شامليدلى شي. الله تعالى دغه نعمتونه په ځانگړي ډول خپلو مخلصو او مؤمنو بندگانو لپاره خاص کړي دي، خو دا يې پرې لازم کړي دي چې د دغو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي او له اسراف او د الله تعالى په وړاندې له سرغړونې څخه ځان وژغوري.

۵. پر نورو مخلوقاتو دانسان فضيلت او غوره والی

انسان ته د الله ﷻ د عزت وړ کولو بله بېلگه دا ده چې هغه ته يې د عقل، فکر او پوهې له امله پر نورو مخلوقاتو فضيلت او لوړتيا ورکړې ده. د انسان تر ټولو لوی فضيلت او غوره والی د ځمکې پر مخ د هغه خليفه گرځول دي چې هغه يې په وړتياوو او ځانگړتياوو سمبال کړی او پر نورو مخلوقاتو يې غوره گرځولی دی. ټول مسلمان علماء او پوهان په دې آند او نظر دي چې بني آدم په مطلقه توگه له پيريانو او نورو مخلوقاتو څخه لوړ او ډېر غوره دی. ځانگړي بني آدامان له پرښتو څخه غوره دي، خو په عامه توگه پرښتې له عامو انسانانو څخه غوره گڼل کېږي.

امام رازی (رح) د تکریم او تفضيل ترمنځ د توپير په هکله چې په تکریم سره دا مبارک آيت شروع شوی او په تفضيل پای ته رسيدلی داسې وايي: انسان ته پر نورو حيواناتو غوره والی او عزت د طبعي او ذاتي امورو، لکه: عقل، نطق، بڼه، ښه قد او قامت له مخې ښه شوي دي، خو د رښتينو عقايدو او غوره اخلاقو حاصلول انسان ته فضيلت وربښي.^(۱)

د لوست گټې اولارښوونې

- ❖ پر ټولو ځمکنيو مخلوقاتو باندې د انسان د کرامت او غوره والي اعلان.
- ❖ الله تعالى پر انسان احسان کړی، پر هغه يې د خپلو نعمتونو پيرزونه کړي ده او هغه يې د عزت او تکریم په لوړو مرتبو نازولی دی.

(۱) تفسير مفاتيح الغيب - لفخرالدين الرازی ج ۲۱ / ص ۱۷.

❖ الله تعالى انسان په وجه او سمندر کې د طبيعت پر ځواکونو مسلط گرځولی، ترڅو له هغو څخه گټه ترلاسه کړي.

❖ الله تعالى د طبيعت قوتونه په کایناتو کې د انسان د خدمت او گټې لپاره تابع کړي دي.

❖ الله تعالى د انسان لپاره تر ټولو غوره او سپیڅلي خواږه برابر کړي دي او د ده خوراک او خښاک تر ټولو حیواناتو، مرغانو او خزندگانو غوره دی.

❖ څرنګه چې انسان د الله تعالى معزز او مکرم مخلوق دی، نو په هغه لازمه ده، ترڅو خپل دغه عزت او منزلت ته متوجه وي او داسې عمل ونه کړي چې د هغه د انساني کرامت او عزت خلاف وي.

❖ د الله تعالى له اوامرو نه سرغړونه، لکه: کفر اختیارول، له الله ﷻ سره شریک نیول او گناه کول د انسان له مقام سره چې د ځمکې پرمخ د الله تعالى غوره مخلوق دی، مناسب کار نه دی.

❖ د انسان کرامت او د هغه شرعي او بشري حقوق له تېري نه محفوظ دي او هیڅوک دا حق نه لري چې د هغه پر ځان، مال، وقار او عزت تېری وکړي.

❖ د انسان د حقوقو رعایت او د هغو ساتنه د هر مسلمان وجیبه او شرعي مسؤلیت دی. په اسلامي ټولنه کې وګړي، کورنۍ، ټولنه او دولت د بشري حقونو د ساتنې او مراعاتولو دیني مکلفیت لري.

پوښتنې

۱. په تېر شوي مبارک آیت کې د انسان لپاره د پنځو عزتونو او فضیلتونو یادونه شوې ده، هغه بیان کړئ.
۲. د انسان لپاره په وجه کې د الهي نعمتونو نمونې په لنډه توګه څرګندې کړئ.
۳. د انسان او نورو ژویو او ساکنو د رزق او روزي ترمنځ توپیر څه دی؟
۴. انسان د دې ټولو عزتونو او نعمتونو په وړاندې، چې الله ﷻ ور په برخه کړي دي، څه مکلفیت لري؟
۵. (د بني آدم له ځانګړتیاوې دا دي چې حتا له ملایکو څخه هم غوره والی لري) دا مطلب شرحه کړئ.
۶. د انسان د تکریم او فضیلت ترمنځ توپیر څه دی؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د قرآني آیتونو او نبوي احادیثو نه په استفادې سره د انساني کرامت او بشري حقونو د ساتنې او پر هغې د تېري نه کولو په اړه یوه مقاله ولیکي چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

آية الكرسي د قرآن لوره څوکه

قال الله تعالى: ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾
[البقرة: ٢٥٥]

د کلمو معناوي

الْحَيُّ: تل ژوندى.
الْقَيُّومُ: په خپل ذات ولاړ، د نورو ساتونكى او سمبالوونكى.
سِنَّةٌ: پر کالي، پریشاني.
وَلَا يَئُودُهُ: هغه نه ستړى کوي، پر هغه دروندوالى نه راوړي.

ژباړه

الله ﷻ يو ذات دى، له هغه ژوندي ابدي ذات څخه پرته چې ټول كاینات يې سمبال كړي دي، بل هيڅ اله (معبود) نشته، هغه نه ویده كېږي اونه پر كالي پرې راځي. په اسمانونو او ځمكه كې چې هر څه دي، د هغه دي. څوك دى چې د هغه په وړاندې د هغه له اجازې پرته سپارښت و كړاى شي؟ څه چې د بندگانو په وړاندې دي پر هغو هم خبر دى او څه چې له هغوى نه پټ او د هغوى تر شا دي پر هغو هم خبردى او د الله ﷻ له معلوماتو څخه هېڅ شى د هغوى (بندگانو) په ادراك كې نشى ايساريدای مگر دا چې د كوم شي علم وركول هغه په خپله وغواړي. د هغه د كرسى پراختيا له اسمانونو او ځمكې نه لويه ده او د هغو (اسمانونو او ځمكې) ساتنه د هغه لپاره كوم ستومانوونكى كار نه دى. يوازې هماغه، يو، لوى او لوړ ذات دى.

تفسير

د قرآن لوره څوکه

آية الكرسي په لسو مستقلاو او خپلواكو جملو مشتمله ده چې هره جمله يې د الله ﷻ له يووالي او بنايسته او جليله صفتونو څخه بحث كوي. ^(۱) په دې آيت كې اتلس ځله د الله ﷻ نومونه د

۱ - دابن كثير د تفسير مختصر ج ۱/ص ۲۳۰

ظاهر اسم او يا د ضمير په بڼه ذکر شوي دي. د غه مبارک آيت د قرآن کریم له ډېرو لویو آیتونو څخه دی چې د فضیلت په هکله یې ډېر احادیث نقل شوي دي. په یو صحیح حدیث کې د الله ﷻ له پېغمبر ﷺ څخه نقل شوي چې فرمایي: آية الكرسي د قرآن له لویو آیتونو څخه گڼل کیږي^(۱). په بل حدیث کې راغلي دي: د الله تعالی اسم اعظم په همدې آیت کې دی^(۲). په یو بل حدیث کې راغلي دي: د هر شي لپاره لوړه څوکه وي او د قرآن لوړه څوکه د بقرې سورت دی. په هغه کې یو داسې آیت دی چې د قرآن امام او لارښود دی او هغه آية الكرسي ده.

آية الكرسي د الله ﷻ د وحدانیت په صفت سره پیل شوې ده: ﴿الله لا إله إلا هو﴾، نو الله ﷻ هغه یوازینی ذات دی چې د عبادت او لمانځنې وړدی او د الله ﷻ دا صفت د دین بنسټ دی. انسان یوازې د الله ﷻ بنده دی او له هغه پرته د بل چا عبادت نه کوي اونه هم پرته له الله ﷻ څخه بل چاته مخ اړوي او نه هم له چا نه مرسته غواړي.

بل صفت چې په آية الكرسي کې ذکر شوی هغه د الله ﷻ د حیات او قیومیت صفت دی: ﴿الحي القيوم﴾. د حیات (ژوند) صفت چې الله ﷻ ته ثابت شوی، تل او همیشنی ذاتي ژوند دی چې فنا او زوال نه لري دا حیات د هغه ژوند په څېر نه دی چې بشر یې پیژني.

د الله ﷻ د قیومیت صفت: الله تعالی هغه ذات دی چې د ټولو کارونو د تل لپاره تدبیر کوونکی او اداره کوونکی دی. الله ﷻ په خپل ذات قایم دی، خو د الله ﷻ نه پرته هر څه چې دي د الله ﷻ په ارادې قایم دي.

په آية الكرسي کې د الله تعالی لپاره بل ذکر شوی صفت دا دی چې په الله تعالی خوب او پریشاني نه راځي او له هر ډول خوب څخه بې پروا او بې حاجته دی: ﴿لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾، او الله ﷻ له دې ټولو اړتیاوو څخه پاک او سپېڅلی دی.

الله تعالی د آسمانونو او ځمکې یوازینی مالک او متصرف دی او هر څه چې په اسمانونو او ځمکه کې دي ټول د الله ﷻ په واک او اختیار کې دي. هر چاته یې چې وغواړي ورښيي یې او چاته یې چې ونه وغواړي له هغه نه یې منع کوي. ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾. دا مبارک آیت مطلق ملکیت د الله ﷻ لپاره ثابتوي. او د الله ﷻ ریښتیني بندگان پردې ټینگ ایمان لري چې ټول شیان د الله ﷻ په واک کې دي او د الله ﷻ په اراده منع ته راځي د همدې ایمان له مخې د رضایت احساس کوي او خپل ژوند په قناعت سره تېروي.

۱- المعجم الکبیر للطبرانی - ۸۵۳۵ حدیث .

۲- امام احمد بن حنبل مسند ۴۶۱/۶

د الله تعالی بل صفت: په مبارک آیت کې د الوهیت او معبودیت د مقام تثبیت او توضیح ده په دې ډول چې الله تعالی یوازینی برحق معبود او ټول مخلوقات د هغه بندگان دي چې د ده له عبودیت څخه نشي وتلی. ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ﴾. یعنې هېڅوک د الله له اجازې پرته شفاعت نشي کولای. په دې مبارک آیت کې له بتانو او نورو ناحقو معبودانو څخه هر ډول مرسته او شفاعت، چې مشرکان او کفار د هغو دعوی لري، رد شوی دی. د ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مبارک آیت د الله تعالی د علم صفت او بشپړ حاکمیت تثبیتوي. د الله تعالی علم مطلق دی چې تېرې، موجودې او راتلونکې زمانې ته شاملېږي، همدارنگه هغه په ظاهر، باطن، پټ، ښکاره او د دنیا او آخرت په ټولو چارو خبر دی.

انسان په خپل لږ علم او پوهې سره په لږو شیانو پوهېدلی شي ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾. الله تعالی د خپل علم یوه ډېره لږه برخه خپلو بندگانو ته ظاهر وي چې د هغه په واسطه څه شیان پیژندلی او کشفولی شي. په دې مبارکه جمله کې د الله بشپړ علم او د مخلوق د علم او پوهې نیمګړتیا او کمی ثابتېږي. الله تعالی انسان ته د لږ علم په ورکولو څه شیان ښکاره کوي: ﴿سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوْ لَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ﴾ [فصلت: ۵۳].

ژباړه: ډېر ژر به مور دوی ته خپلې نښانې په آفاقو (کایناتو) کې او هم د دوی په نفسونو کې وښیو، تردې پورې چې دوی ته دا خبره څرګنده شي چې دغه قرآن په رښتیا سره په حقه دی، آیا دا خبره کافي نه ده چې ستا رب پر هر څه شاهد دی.

خو انسان پر خپل لږ علم مغرورېږي او دې حقيقي علم څښتن هېروي. بیا مبارک آیت د الله تعالی عظمت او د ملک پراخي بیانوي او فرمایي: ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾. د کرسی په تفسیر کې د علماو او مفسرینودوه مشهور قولونه دي: یو د سلف او د امت د متقدمینو علماوو نظر، چې هغوی د دې مبارک آیت د ظاهر نص پر بنا الله تعالی ته د کرسی په وجود معترف دي، خو وایي چې مور د هغې په حقیقت نه پوهیږو، ځکه په هغې پوهېدنه او د هغې درک زموږ د توان او قدرت څخه بهر دی، خو په دې بشپړ ایمان لرو چې د الله تعالی کرسی پر اسمانونو او ځمکې احاطه لري. د مفسرینو دویم نظر د امت د متاخرو علماؤ نظر دی چې هغوی کرسی په علم، قدرت او د الله تعالی په سلطې او غلبې سره تفسیر کړې ده او هغه پر کایناتو د الله تعالی د بې ساري علم او حاکمیت نه کنایه ده. ځینې مفسرین له عبدالله بن عباس رضي الله عنهما څخه روایت کوي، فرمایي: (د الله ﷻ د کرسی نه مطلب د هغه علم دی) چې په ټولو شیانو احاطه لري. ^(۱)

(۱) تفسیر الوسيط للسید طنطاوی، ج ۱، ص ۴۷۱

کله چې قرآن کریم ویلي دي چې د الله ﷻ کرسی اسمانونه او ځمکه راږيوي، معنا یې دا ده چې د الله ﷻ کرسی د اسمانونو او ځمکې په پرتله لویه ده، لکه: له ابوذر غفاري ؓ څخه روایت شوی چې فرمایلي یې دي: له نبي کریم ﷺ څخه مې د کرسی په هکله پوښتنه وکړه. ویې فرمایلي: ای ابوذر! اووه اسمانونه او اووه طبقې ځمکه د کرسی په پرتله، په بیدیا کې د یوې لویدلې حلقې څخه زیات نه دي، بیا د الله ﷻ د عرش حیثیت د کرسی په پرتله داسې دی، لکه: په بیدیا کې د هغې حلقې وړوکوالی د بیدیا په پرتله (۲).

اوس بشریت سره له ټولو علمي پرمختګونو یوازې سپورمې ته چې د ځمکې له اقمارو څخه ده او یوازې څو نوري ثانيې له ځمکې څخه فاصله لري، رسیدلی دی. همدارنګه لمر له ځمکې څخه په ۹۳ ملیونه میله فاصلې او واټن سره یوازې اته (۸) نوري دقیقې او څو ثانيې وخت نیسي. په داسې حال کې چې ستوري، افلاک او کهکشان چې د الهي کایناتو په منځ کې ځای لري په سلګونه نوري کلونه واټن لري. دا چې نور په یوه ثانیه کې درې سوه زره کیلومتره فاصله وهي. دا ټول کشفیات یوازې د دنیا په اسمان کې رامنځته شوي. د الله ﷻ د نورو اسمانونو او ملکوتو په هکله به څه وویلي شو؟!

بل صفت چې مبارک آیت د قادر الله ﷻ لپاره ذکر کړی، دا دی چې دا ټول اسمانونه او ځمکه او اسماني ملکوت د الله ﷻ تر ارادې، تدبیر او ادارې لاندې دي چې ساتنه یې د الله ﷻ لپاره هېڅ ډول دروند والی، ستړیا او ستونزه نه رامنځته کوي او یوازې الله تعالی دی چې دا ټول کاینات او نړۍ یې په خپل مشیت او قیومیت سره ساتلې ده.

دغه مبارک آیت په **﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾** سره پای مومي چې د لویي او عظمت صفتونه یوازې د الله ﷻ لپاره ثابتوي او دا یو منطقي او ښایسته پای دی، ځکه کوم صفتونه چې د الله تعالی لپاره په آیه **الکرسي** کې بیان شوي او اسمانونه او ځمکه سره له دې پراخې او لوی والي، پر دې روښانه او څرګند دلیل دی چې پیداکوونکی، تدبیروونکی او ساتونکی یې باید هغه ذات وي چې ټول د عظمت او لویي صفتونه د هغه ځانګړتیا وي. که څوک د داسې لویي دعوه وکړي الله تعالی یې هلاکوي، لکه: څرنګه چې فرعون یې هلاک او تباه کړ.

فعالیت

زده کوونکي دې په خپلو کې په دې اړه خبرې اوڅېړنه وکړي چې انسانانو سره له علمي پرمختګونو او اکتشافاتو بیا هم د الله تعالی ډېر لږ مخلوقات پیژندلي دي.

د لوست گټې اولارښوونې

له دې لوست څخه لاندې گټې تر لاسه کولای شو.

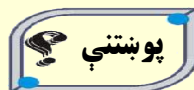
❖ آیت الکرسي د الهي کتاب تر ټولو عظیم آیت دی چې د الله تعالی په اتلسو نومونو مشتمل دی. ټولې کلمې یې پنځوس او په لسو جملو کې خلاصه شوی دی.

❖ آیت الکرسي ټوله بندگي او عبودیت الله تعالی لره ځانگړی کوي او حاکمیت یوازې د الله ﷻ له شان سره مناسب گڼي.

❖ د کایناتو او مخلوقاتو د چارو تدبیر او اداره د الله تعالی په لاس کې ده او د هغه علم په ټوله هستی او موجوداتو احاطه کوي. په انسان لازمه ده، ترڅو الله تعالی په ټولو وختونو او کارونو کې خپل څارونکی وگڼي.

❖ عظمت او لویي د الله تعالی ځانگړتیا ده. په هره اندازه چې انسان په ځمکه کې لویي وکړي، ستیندنه یې الله تعالی ته ده، هغه به یې ذلیل کړي او سزا به ورکړي.

❖ د آية الکرسي لوستل وروسته له فرضي لمونځونو او د ویده کېدو پرمهال ډېر زیات اجر او ثواب لري او په کورونو کې یې لوستل، له کورونو څخه د شیطانانو د شړلو او رټلو لامل گرځي.

۱. د لاندېنیو کلماتو معنا واضحه کړئ.

﴿الحي، القيوم، سنة، ولا يتوده﴾

۲. د ﴿الحي القيوم﴾ جملې مفهوم واضح کړئ؟

۳. د الله تعالی په دې وینا کې ﴿لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ د جار او مجرور تقدیم په څه دلالت کوي؟

۴. د دې الهي وینا ﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ مقصد څه دی؟

۵. له کرسی څخه په دې الهي وینا کې ﴿وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ څه مراد دی؟

د آية الکرسي د فضیلت او مرتبې په هکله لس کرښې مقاله ولیکئ او په نبوي حدیث یې استدلال وکړئ.

ځمکه د انسان د گټې لپاره

قال الله تعالى: ﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ أَمِنْتُمْ مِّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ مِّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ [الملك: ١٥-١٧]

د ځينو کلمو معناوې

ذَلُولًا: تابع شوی، آسان شوی، ایل شوی.

مَنَاكِبِهَا: مناکب د منکب جمع ده چې د اوږو په معنا ده، خو دلته ترې د ځمکې اړخونه مراد دي.

الْخَسْف: ښخېدل، پرمخې کېدل، ظاهر په باطن کې او باطن په ظاهر کې ننوتل.

تَمُورُ: په لږزه راځي.

حَاصِبًا: شدید باد چې شگې او چتوي.

ژباړه

الله ﷻ هغه ذات دی چې ستاسو لپاره یې ځمکه اېل (تابع) کړې ده، نو وگرځئ د هغې په اړخونو کې او د الله ﷻ له روزۍ وخورئ او بیرته مو د هغه حضورته ورتگ دی. آیا تاسې له دې نه ډاډه یئ چې هغه ذات چې په اسمان کې دی تاسې په ځمکه کې نښاسي او دغه ځمکه په ناڅاپي ډول ولږزیږي.

ایا تاسې له دې څخه بې غمه یئ، هغه ذات چې په اسمان کې دی، پر تاسې تیرې او روونکی طوفان والوزوي، بیا به تاسې ته څرگنده شي چې زما ډارول څرنگه وي؟

تفسیر

د الله ﷻ د فضل او انعام یوه نمونه پر خپلو بندگانو دا ده چې ځمکه یې هغوی ته غوړولې او نرمه کړې ده، ترڅو د ځمکې د پاسه حرکت وکړي او دگرځېدنې او حرکت له لارې، د آبادیو او ودانیو او یا د کښت او زراعت له لارې ورڅخه گټه واخلي او د ځمکې له حاصلاتو او زېرمو څخه روزي ترلاسه کړي. له همدې کبله الله تعالی په دغه مبارک آیت کې مسلمانانو ته امر کوي چې په آرامه مه کینی د ځمکې په شا او خوا کې وگرځئ او د ځمکې له خزانو څخه د ژوندانه په چارو کې، لکه د خوراک، پوښاک او نورو اړتیاوو پوره کولو په شمول استفاده وکړئ، ترڅو نورو ته اړ ونه اوسې. په هره اندازه چې مسلمان له الهي نعمتونو

څخه د گټې اخیستلو او له ځمکې څخه د پیداوارو او حاصلاتو په لاس ته راوړلو کې سستي او ناراستي وکړي، په همغه کچه به نورو ته اړ او محتاج وي چې دا کار د ذکر شوي آیت نه په څرگند مخالفت دلالت کوي.

د مبارک آیت ځینې علمي دلالتونه

علماوو او مسلمانو لیکوالانو د دې آیت **﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذُلُولًا...﴾** په هکله مفصلي خبرې کړي دي، چې د قرآن علمي اعجاز ثابتوي. مور دلته د دې نظریاتو لنډیز د گرانو زده کوونکو د لازياتې گټې لپاره بیانوو:

قرآن کریم په بنایسته تعبیر د انسان ذهن د الله تعالی قدرت او د هغه زیاتو نعمتونو ته متوجه کوي. په مبارک آیت کې د **﴿ذُلُولًا﴾** صفت یعنې رام او تابع شوی د ځمکې لپاره ذکر شوی، حال دا چې اصلاً دا کلمه د سرکش حیوان لپاره استعمالیږي چې انسان هغه رام کوي، ترڅو د خپلو گټو په لاس ته راوړلو کې له هغه څخه کار واخلي. علماوو ویلي چې دلته د دې لفظ اطلاق د ځمکې لپاره مقصود دی ځکه همدا ځمکه چې مور غوړیدلې او آرامه وینو په حقیقت کې د یوه داسې سرکش حیوان په څېر ده چې په ډول، ډول هیبتناکو او حیرانوونکو حرکاتو سره په حرکت کې ده. علمي نظریات او فضاېې اکتشافات وايي د ځمکې کره چې مور په هغې کې په آرامي او هوساینې سره ژوند کوو او د هغې له پریمانه نعمتونو څخه گټه اخلو، په خپل وضعي حرکت سره خپل محور کې د یو ساعت په ترڅ کې د ۱۶۶ کیلومتر په تیزوالي څرخېږي. همدارنگه په خپل انتقالي حرکت سره په یوه دقیقه کې تقریباً د ۱۸۰۰ کیلو مترو په تیزی د لمر په محور څرخېږي، خو سره له دې ټولو حرکتونو او هیبتناکو خوزبنتونو او لړزېدو، انسان په هغې کې پرته له دې چې د نا کراری او پرېشانی احساس وکړي خپل کارونه سرته رسوي.

د ځمکې د حرکتونو گټې او رازونه

البته دا ډول، ډول حرکتونه د انسان او د ځمکې په مخ د ژوند کولو لپاره ډېر حکمتونه او گټې لري. چې په ځینو یې پوهېږو او د ځینو نورو له درک او فهم څخه عاجز یو، مور پوهیږو چې د ځمکې د خپل محور په شاو خوا له حرکت څخه شپه او ورځ پیدا کېږي، د لمر په شاو خوا د ځمکې له حرکت څخه د کال څلور فصلونه منځ ته راځي چې دا ټول د انسان لپاره الله تعالی د قدرتونو او نعمتونو نښې دي، ځکه که دنیا د تل لپاره شپه وای نوټول شیان به د یخني له امله کنګل کېدل او که دنیا د همیش لپاره ورځ وای بیا به ټول شیان د سختې گرمۍ له امله سوځېدل.

په همدې ترتيب کې چېرې د لمر په شاوخوا کې د ځمکې انتقالي حرکت نه وای او کال يوازې يو فصل درلودلی، نو د ځمکې پر مخ به ژوند په اوسنۍ بڼه ناممکن و، خو د ځمکې د دريم حرکت او د لمر او لمریز نظام د حکمت په هکله لا تر اوسه علم او علمي اکتشافات په څه نه پوهېږي.

د ځمکې په نسبت د ذلول د کلمې ځينې دلائلونه

د ځمکې په کُرې د (ذلول) د کلمې اطلاق ډېر دلائلونه لري چې الله تعالی هغه د انسان لپاره تابع او نرمه گرځولې ده. د انسان لپاره د ځمکې رام کېدل او د هغې گټې مختلف اړخونه لري چې دا لوست يې د تفصيل جوگه نه دی، مثلاً د انسان لپاره د ځمکې مناسبوالی او د ځمکې د جاذبې قوې له حیثه د هغې پرمخ ژوند تېرول... او د خاورينې کرې هوارې سطحې د جوړښت او ترکیب له حیثه... او د جوي (فضايي) پوښ، د هوا د کثافت، پر ځمکه د ژوند لپاره د دمحيطې هوا د دقيق ترکیب (۲۱٪ اکسیجن، ۷۸٪ نایتروجن، ۱٪ څو نورو عنصرونو) له حیثه... د دځمکې د حجم او له لمر او سپوږمۍ نه د هغې د واټن له حیثه... ځمکې ته د لمر د تودوخې درجې د رسیدو له حیثه... د ځمکې په ترکیب کې د اوبو او وچې د نسبت له حیثه... او ځمکې ته د سپوږمۍ د فاصلې او د سمندرونو د مد او جذر د توازن له حیثه... او په سلگونو نور داسې توافقات چې دا کره يې د انسان د ژوند لپاره چمتو کړې ده، ترڅو انسان پرې ژوند وکړي او د هغې د مختلفو ظاهري او باطني زېرمو او پانگو څخه گټه ترلاسه کړي، خو دا هوسايي او له ډول، ډول نعمتونو څخه استفاده به د تل لپاره نه وي، بلکې دا به د يوې ټاکلې او معینې مودې لپاره وي چې د دې مودې له تېرېدو وروسته انسان ارومرو د خپل خالق او منعم په لوري راگرځي، (و اليه النشور) نو پر انسان لازمه ده چې د دې لويو نعمتونو په وړاندې د الله ﷻ شکر ادا کړي. انسان لره دا نه ښايي چې د خپل منعم پالونکي په لور له ستېدو او د هغه له محاسبې څخه غافل او بې پروا واوسي.

د تابع شوې ځمکې سرکشي او اضطراب

بيا الله تعالی انسان ته خبر ورکوي، دغه ځمکه چې تاسې ورباندې په آرامۍ او ډاډينې ژوند تېروئ، آیا نه پوهیږئ کله چې دا د الله تعالی په مشیت ولېزيرې او تاسې په خپله خپته کې دننه کړي، نو هغه وخت به وپوهیږئ چې زما ویرول څرنگه وي!

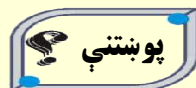
بشر چې د دې اېل شوې خاورينې کُرې پرمخ ژوند تېروي او د هغې له زيرمو او خزانو څخه گټه اخلي، ښه پوهیږي چې کله د زلزلو، اورغورځيدنې، طوفانونو او نورو طبيعي پېښو په اثر ځمکه يوازې د يوې ثانيې اويا د محدودو دقيقو لپاره په خوزيدو او اضطراب شي او سرکشي غوره کړي، نو ټول شيان ړنگوي او هغه څه چې انسانانو پرې جوړ کړي له خاورو سره يوشان کوي او انسان سره له ټول کبر، غرور، ځواک او ټکنالوژۍ بې وسه او ناتوانه او حيران پاتې کېږي. همدا وجه ده چې قرآن کریم هغه انسان ته، چې د ځمکې پرمخ ژوند تېروي او د هغې

د نعمتونو په وړاندې غفلت او بې پروايي کوي، اخطار ورکوي چې د دې لویو نعمتونو په وړاندې په خپل خالق او پالونکي ایمان راوړي او د دې ټولو نعمتونو په وړاندې شکر ادا کړي، ترڅو د عذاب وړ ونه گرځي.

د لوست گټې او لارښوونې

د ذکر شویو آیتونو څخه لاندې گټې لاس ته راځي.

- ۱- الله تعالیٰ ځمکه او څه چې په ځمکه کې دي د انسانانو د گټې لپاره پیدا کړي دي.
- ۲- که چېرې انسانان د الهی نعمتونو شکرانه پرځای نه کړي، دوی به په دردناک عذاب اخته شي.
- ۳- انسانانو ته جواز لري چې خپل عقل او فکر د ځمکې د هغو پټو او څرگندو نعمتونو په برسېره کولو کې وکاروي چې د ځمکې په تل کې دي او خپل ژوند پرې نیکمرغه او سوکاله کړي.

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

﴿ذُلُولًا، مَنَاقِبَهَا، الْخُسْفَ، مُمْرٌ﴾

۲. د «ذلول» کلمه اصلاً د څه شي لپاره استعمالیږي او په مبارک آیت کې د ځمکې لپاره یې استعمال څه مناسبت لري؟ توضیح یې کړئ.
۳. د ځمکې درې گوني حرکات د هریوه د تیزوالي سره په لنډه توگه شرحه کړئ؟
۴. د انسان د ژوندانه او هوساینې لپاره د ځمکې د گړې د مناسبوالي پنځه صفتونه د «ذلول» د مبارکې قرآني کلمې په رڼا کې شرحه کړئ.
۵. د دې الهی وینا ﴿فَامْشُوا فِي مَنَاقِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهَا﴾ په وړاندې مسلمانان څه مکلفیت لري؟ په لنډه توگه یې واضح کړئ.
۶. په دې مبارک آیت کې د ځمکې گره د اضطراب او خوځښت په حالت کې د «ذلول» (رام- اېل شوي) د وصف پر عکس څرنگه ستایل شوې ده؟ د «ذلول» مقابله کلمه واضحه کړئ.

د مبارکو آتونود تفسیر په رڼا کې او د جغرافیې او بیالوژي د علم نه په استفادې سره د
ځمکې د حرکتونو او د هغې د گټو په اړه یوه مقاله ولیکئ چې له شلو کورنو څخه کمه نه
وي.

الله تعالی سره مینه د پغمبر ﷺ په پیروی کې ده

قال الله تعالى: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۳۱﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿۳۲﴾

[آل عمران: ۳۱-۳۲]

ژباړه

ای پغمبره! خلکو ته ووايه: که چېرې تاسې په رښتیا له الله ﷻ سره مینه لرئ، نو زما د پیروی لاره غوره کړئ، الله ﷻ به له تاسې سره مینه وکړي او ستاسې گناهونه به تاسو ته وښيي، هغه ډېر ښونکی او مهربان دی.

ای پغمبره! هغو ته ووايه چې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ اطاعت وکړئ، بیا که هغوی ستا بلنه ونه منله، نو بیشکه الله له کافرانو سره (چې د هغه او د هغه د رسول ﷺ له پیروی څخه انکار کوي) مینه نه کوي.

د نازلېدلو سبب

ابن المنذر له حسن بصري رحمه الله څخه روایت کړی، فرمایي: د پغمبر ﷺ په زمانه کې داسې خلک وو چې ویل به یې: ای محمده! په الله ﷻ سوگند دی چې مور خپل پروردگار سره مینه لرو، نو دا الهي وینا نازله شوه: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي﴾. همدارنگه محمد بن اسحاق له محمد بن جعفر بن الزبير څخه روایت کړی چې د نجران د نصاروو استازيو وویل: مور د الله ﷻ د دوستۍ په خاطر د عیسی بن مریم او د هغه د مور عليها السلام تعظیم او عبادت کوو، نو الله ﷻ د دې آیتونو په نزول سره خپل آخري پغمبر ﷺ ته وویل، چې دوی ته ووايه: که چېرې تاسې له الله ﷻ سره مینه لرئ او غواړئ چې الله ﷻ له تاسو سره مینه وکړي، نو زما پیروي وکړئ او د الله ﷻ سره شریک مه نیسئ. په دې ترتیب یې د دوی دعوه چې د حضرت عیسی عليه السلام تعظیم او تقدیس د الله ﷻ د مینې په خاطر کوي، رد او باطله وگرځوله.^(۱)

۱- تفسیرالجماع لاحکام القرآن- ج ۵/ص ۹۲.

تفسیر

په دې دوه آیتونو کې الله تعالی خپل پېغمبر ﷺ ته امر کړی چې خلکو ته له الله ﷻ سره د دوستۍ سمه او صحیحه لاره وښيي، ترڅو ټولو انسانانو ته روښانه شي چې کوم خلک د الله ﷻ د دوستۍ او مینې دعوه کوي، باید د دې لارې او کړنې په مطابقت عمل وکړي، ترڅو دوی الله ﷻ ته گران شي او الله ﷻ له دوی سره مینه ولري.

امام ابن کثیر د دې مبارک آیت په تفسیر کې ویلي دي «دا مبارک آیت حکم کوي چې که هرڅوک د الله ﷻ د محبت او مینې دعوه کوي، خو د محمدي لارې پابند نه وي، هغه په خپله دعوه کې دروغجن دی او د هغه دعوه د قبول وړ نه ده، تر هغه چې د محمدي شریعت او نبوي دین د ټولو ویناوو او کړنو پیروي او اطاعت ونه کړي»^(۱) د الله ﷻ او د هغه د رسول د مینې او محبت دعوه د هغوی د اوامرو نه د سر غړونې په صورت کې د قبول وړ نه شي گرځېدلی، لکه: څرنگه چې رسول الله ﷺ په صحیح حدیث کې فرمایلي دي: «مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرًا فَهُوَ رَدٌّ»^(۲) یعنې که څوک داسې عمل ترسره کړي چې زما د امر (زما د دین) پر بنسټ ولاړ نه وي، هغه مردود دی.

په دې هکله په یو عربي شعر کې څومره ښایسته ویل شوي دي:

تَعَصَى الْإِلَهَ وَأَنْتَ تُظَهِّرُ حُبَّهُ هَذَا لَعْمَرَى فِي الْقِيَّاسِ بَدِيعُ
لَوْ كَانَ حُبُّكَ صَادِقًا لَأَطَعْتُهُ إِنَّ الْمَحَبَّ لِمَنْ يُحِبُّ مُطِيعُ

یعنې: د الله د محبت او مینې دعوه کوي، په داسې حال کې چې ته د هغه په معصیت او گناه اخته یې! قسم دی چې دا کار د عقل او قیاس خلاف دی. که ستا دوستي رښتینې وای نو د هغه اطاعت به دې کولای، ځکه دوست د خپل دوست او محبوب اطاعت کوي. آزهري د دې آیت په تفسیر کې وایي: د الله ﷻ او د هغه د رسول سره د بنده مینه د هغوی داوامرو اطاعت او فرمانبرداري ده او د خدای تعالی مینه له بنده سره، بنده ته د الله تعالی مغفرت او ښه ده.^(۳)

د الله ﷻ د مینې نښې

په دې مبارک آیت کې لیدل کیږي چې د الله ﷻ سره د بنده د مینې او محبت لومړنۍ نښه د الله د رسول ﷺ پیروي او د هغه د امر منل دي چې د الله ﷻ د مینې او د گناهونو د ښېنې

۱- دابن کثیر تفسیر- ج ۳/ص ۴۶۱.

۲- متفق علیه- البخاري - ۲۵۷۱ المسلم- ۳۳۲۸

۳- د قرطبي تفسیر ج- ۵ - ص - ۹۲

لامل گرځي. الله تعالى ډېر بښونکی او پر هغه چا ډېر مهربانه دی چې د پېغمبر ﷺ د پیروي او اوامرو د مننې له لارې الله تعالى ته نژدېوالی غواړي.

بیا هم الله تعالى پر خپل پېغمبر ﷺ د امر په صیغه ټینګار کوي چې خلک د الله ﷻ او د هغه د درسول ﷺ پیروي او د امر مننې ته وهڅوي ﴿فَلْأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ﴾، ترڅو په ټولو حالاتو، اوامرو او نواهیو کې د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ پیروي او اطاعت وکړي. که څوک د الله ﷻ د مینې او دوستۍ دعوه کوي او بیا د خدای ﷻ د رسول ﷺ پیروي نه کوي، په حقیقت کې هغه دروغجن دی. مفسرین وايي: د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ اطاعت یوازې یو اطاعت دی او هیڅکله جدایي نه مني. د پېغمبر ﷺ پیروي د الله ﷻ پیروي ده، لکه: چې الله تعالى په بل آیت کې فرمائي: ﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ [النساء: ۸۰] یعنې: څوک چې د الله د رسول محمد ﷺ پیروي کوي، په حقیقت کې یې د الله ﷻ پیروي کړې ده.

سهل بن عبدالله فرمائي: له الله تعالى سره د مینې نښه د قرآن سره مینه ده، د قرآن سره د مینې نښه د پېغمبر ﷺ سره مینه ده، د پېغمبر ﷺ سره د مینې نښه د هغه د طریقو او ستوبیروي ده او د پېغمبر ﷺ د ستوسره مینه د آخرت سره مینه ده...^(۱)

لکه څرنگه چې د قرآن او ستو له نصوصو نه څرګندېږي د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ سره مینه کول د ایمان د غوښتنو او اساساتو څخه ګڼل کېږي، د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ سره مینه د نیکو اعمالو د ترسره کولو باعث ګرځي او انسان دې ته هڅوي، ترڅو د الله ﷻ رضا د حاصلولو لپاره نیک، غوره او وړ اعمال ترسره کړي.

له دې مبارک آیت څخه په څرګند ډول جوتېږي چې له الله ﷻ سره د مینې لرلو له شروطو څخه د پېغمبر ﷺ متابعت او د هغه پیروي ده. د پېغمبر ﷺ پیروي په دې کې ده چې مسلمان د هغه ﷺ د ستو او طریقو متابعت او فرمانبرداري وکړي. د پېغمبر ﷺ سنت د هغه د قول فعل اخلاقو او د ژوند د طریقو څخه عبارت دي. په دې اساس که څوک غواړي چې د الله ﷻ سره مینه او محبت ولري او الله ﷻ له ده سره مینه ولري، نو باید د پېغمبر ﷺ او د هغه د ستو اطاعت او فرمانبرداري وکړي. په یوه حدیث شریف کې له رسول ﷺ نه روایت دی چې فرمائي:

«عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي»^(۱) یعنی پرتاسو لازمه ده چې زما د سنت او له ما وروسته د راتلونکو هدايت شويو راشدينو خلفاوو د سنت او طريقو متابعت وکړي. بايد و پوهيرو چې د قرآن له نظره د الله ﷺ او د هغه د پېغمبر ﷺ د محبت دعوا يوازې شعار او ژبني دعوه نه ده، بلکې د ژوند په فردي او ټولنيزو چارو کې د پېغمبر ﷺ د تگلارې، منهج او نظام خپلول او عملي کول دي.

د پېغمبر ﷺ له اطاعته د نافرمانۍ پايلې

الله تعالی د دويم آيت پای کې په ډېر تند خطاب سره په رسول الله ﷺ باندې د ايمان د سرغړوونکو او د هغه له اطاعت او پيروي څخه د مخ اړوونکو د پای او عاقبت په هکله داسې فرمايي: «فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ» يعنې: که چيرې هغوی مخ واړوي، نو الله تعالی کافران نه خوښوي.

امام قرطبي ددې آيت په تفسير کې داسې فرمايي: د «فَإِنْ تَوَلَّوْا» شرطيه جمله ده او د دې جملې موقعيت ته په کتو سره دهغې معنا داسې ده: که چيرې هغوی د کفر په حالت کې سرغړونه وکړي او د الله ﷺ او د هغه د رسول ﷺ له پيروي نه اعراض وکړي «فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ» نو الله کافران نه خوښوي، يعنې الله تعالی د هغوی له کړنو څخه ناراضه وي او هغوی ته بنسټه نه کوي.

دغو مبارکو آيتونو په خپلو لوړو او ځلاندو لارښوونو سره د مسلمان د ژوند منهج او کړنلاره بيان کړي ده چې پر هغو باندې دعمل کولو پايلې، په اخلاص سره د الله ﷺ عبادت، له عذاب څخه خلاصون د اجر او ثواب حاصلول د نیکو اعمالو د ترسره کولو لپاره هڅه او هاند او د الله تعالی د رضا او محبت حاصلول دي.

د لوست گټې او لارښوونې

د ذکر شويو آيتونو ځينې گټې او لارښوونې دا دي:

❖ له الله تعالی سره مينه او محبت واجب او د ايمان له لوازمو او مقتضياتو څخه گڼل کېږي. لکه: څرنگه چې د الله پېغمبر ﷺ فرمايلي دي: " لا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولَهُ

۱-الأوسط لابن المنذر، حديث ۱۲۸، والسنه للمروزي، حديث ۵۷، وشرح معاني الآثار للطحاوي، حديث ۳۱۱

أحب إليه مما سواهما" یعنی: هېڅ یو له تاسو نه مؤمن نه دی، ترڅو الله او پېغمبر ﷺ یې له نورو ټولو نه ورته گران نه وي.

❖ د الله ﷻ مینه د بنده لپاره هغه اصلي موخه او هدف دی چې د علم او پوهې څښتنان په ژوندانه کې د هغه لپاره هلې ځلې کوي.

❖ د مؤمن بنده لپاره د الله ﷻ د مینې او محبت ترلاسه کولو لاره د الله ﷻ په رسول حضرت محمد ﷺ باندې ایمان راوړل او په آسانی او سختی کې د هغه د شریعت منل او پیروي ده.

❖ د الله ﷻ او د هغه د رسول د مینې او محبت دعوه کول په داسې حال کې چې دعوه کوونکی د الله ﷻ او د هغه د رسول له اوامرو او نواهیو څخه مخالفت او سرغړونه کوي، باطله ده او د دې دعوي څښتن به یقیناً له زیان او تاوان سره مخ وي.

❖ د الله تعالی او د هغه د رسول ﷺ د ریښتینې مینې او محبت غوره نمونه دا ده چې د اسلام سپیڅلي دین په کامله بڼه نافذ شي، یعنی د قرآن او سنتو احکام او ارزښتونه د خلکو د ژوند په ټولو فردي او ټولنیزو اړخونو کې په عملي توگه پلي شي.

پوښتنې

- دغه مبارک آیت د نصاراوو دعوه د حضرت عیسیٰ ﷺ د تعظیم او لمانځنې په باره کې څرنگه رد کړې ده؟ واضح یې کړئ.
- ابن کثیر رحمه الله د دې آیت **﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي﴾** په تفسیر کې څه فرمایلي دي؟ په لنډه توگه یې شرحه کړئ.
- د الله ﷻ د مینې او محبت د دعوه تر ټولو غوره نښه په څه کې ده؟
- ددې مبارکې جملې **﴿فاتبعوني﴾** په رڼا کې د پېغمبر ﷺ له محبته څه مراد دی؟ واضح یې کړئ.
- ددې لوست مبارک آیتونه مسلمانان کومو لارښوونو او آدابو ته متوجه کوي؟

کورنۍ دنده

د لوست د موضوع په رڼا کې د الله ﷻ سره د مینې او د پېغمبر ﷺ د پیروي په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

اتم لوست

اسلام بشپړ او هراړخيز دين دى

قال الله تعالى: ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا ﴿٦١﴾

[النساء: ٦٠-٦١]

د ځينو کلمو معناوې

يَزْعُمُونَ: گومان کوي، دروغجنه دعوه کوي.

الطَّاغُوت: هر هغه څه چې پرته له الله تعالى يې عبادت او لمانځنه کېږي او حکم وټاکلی شي.

يَصُدُّونَ: مخ اړوي، او نور منع کوي.

ژباړه

ای پېغمبره! آیا تا هغو خلکو ته نه دي کتلي چې گمان کوي چې مور ایمان راوړی دی په هغه کتاب چې تاته راغلی دی او په هغو کتابونو چې له تا څخه مخکې نازل شوي دي. هغوی غواړي چې خپلې چارې د فیصلې لپاره د طاغوت لوري ته یوسي. حال دا دی چې هغو ته له طاغوت نه د منکریدو حکم شوی و، شیطان غواړي چې هغو گمراه کړي او د سمې لارې نه یې ډېر لرې وباسي او کله چې هغوی ته وویل شي چې د الله ﷻ نازل شوي کلام او رسول ﷺ ته راشئ، نو ته وینې چې منافقان له تا څخه مخ اړوي په مخ اړولو سره.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو ددې مبارک آیت ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ...﴾ د نزول په هکله مشابه روایتونه نقل کړي چې یو سبب یې دا دی: ثعلبي او ابن ابو حاتم له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کړی د بشر په نامه یو تن منافق له یوه یهودي سره دعوه درلوده. یهودي وغوښتل چې پېغمبر ﷺ ته د فیصلې لپاره مراجعه وکړي، خو منافق ټینگار کاوه چې کعب بن اشرف ته چې د یهودیانو مشر و، د پرېکړې لپاره ولاړشي. په پایله کې د الله پېغمبر ﷺ ته ورغلل او د الله پېغمبر ﷺ د جنجالي قضیې له اورېدلو وروسته د یهودی په گټه حکم وکړ، خو (منافق بشر) د

الله د پېغمبر ﷺ پر پکړه ونه منله او له يهودي سره د حضرت عمر ؓ حضور ته ولاړل، ترڅو هغه د دوی ترمنځ حکم وکړي. عمر بن الخطاب ؓ د موضوع له اوریدلو وروسته دوی ته وویل، تاسو دلته ایسار شئ. زه ستاسو ترمنځ فیصله کوم. حضرت عمر بن الخطاب ؓ کور ته ننوت، خپله توره یې راواخیسته راووت او د منافق سر یې غوڅ او اعلان یې وکړ، دا ده زما فیصله، د هغه چا په هکله چې د الله ﷻ او د هغه د پېغمبر ﷺ په حکم او فیصله نه راضي کېږي. دا مبارک آیت په همدې وخت کې په همدې اړوند نازل شو. پېغمبر ﷺ حضرت عمر بن الخطاب ؓ ته «فاروق» یعنې د حق او باطل بیلوونکي لقب ورکړ.

په بل روایت کې د دې مبارک آیت په شان نزول کې داسې راغلي چې دا متبرکه آیت د منافقینو د یو ټولې په باره کې نازل شوی دی چې هغوی به خپلې فیصلې د جاهلیت د رسمونو پر بنسټ کولې.^(۱)

د آیت د نزول سبب چې هرڅه وي مگر د قاعدې پر بنسټ (العبرة بعموم اللفظ لا بخصوص السبب) یعنې د قرآن عام لفظ معتبر دی نه د آیت د نزول ځانګړی سبب، د دې آیت نص د هغو کسانو عمل ردوي چې په خپلو فیصلو کې د اسلام له احکاموڅخه تېری کوي او خپلې قضیې او شخړې د شیطان یا باطلو او غیر اسلامي قوانینو پر بنسټ کوي.

تفسیر

امام ابن کثیر رحمه الله د ذکر شوي آیت په تفسیر کې ویلي دي، الله تعالی پر هغه چا چې په الله او پېغمبر ﷺ او په پخوانیو انبیاءو د ایمان دعوه کوي، خو د دعوو او جګړو حل او فصل د الله د کتاب او د رسول ﷺ له سنتو پرته د نورو په فیصلې او قضا باندې راضي کېږي او هغوته مخه کوي، شدیداً رد کړي، هغه یې باطل او د طاغوت فیصله بللې ده.

په دې مبارک آیت کې د منافقانو له نښو څخه یوه لویه او څرګنده نښه ذکر شوې، ترڅو یې مؤمنان وپېژني او له هغې څخه ډډه وکړي. د منافقانو دا لویه نښه ده چې هغوی په اسلام او په هغه څه چې پر پېغمبر ﷺ باندې نازل شوي دي، د ایمان دعوه کوي، خو هر کله چې د الله ﷻ او رسول ﷺ حکم او فیصلې ته وغوښتل شي، مخ اړوي او سرغړونه کوي او په دې توګه خپل منافقت او دروغ ښکاره کوي.

فعالیت

ولې يهودي ونه غوښتل چې د فیصلې لپاره کعب بن اشرف يهودي ته ولاړ شي، بلکې د الله د رسول حکمیت یې غوره وباله؟ زده کوونکي دې د خپل ښاغلي ښوونکي په لار ښوونه په دې هکله بحث او څېړنه وکړي.

د الله او د رسول حاکمیت

حاکمیت او فیصله یوازې الله ﷻ لره ده او د الله او پیغمبر د حکمونو منل د ایمان او اسلام شرط دی، لکه: **خرنگه چې الله ﷻ تعالیٰ فرمایي: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ﴾** [النساء: ۵۹] یعنی: ای مؤمنانو! د الله اطاعت وکړئ او د رسول اطاعت وکړئ او د هغو کسانو پیروي وکړئ چې پر تاسې آمران دي. که ستاسې ترمنځ په کومه چاره کې شخړه پېښه شي، نو هغه د الله ﷻ او رسول ﷺ لوري ته محوله کړئ، که تاسې په رښتیا سره پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان لرئ.

د الله او پیغمبر ﷺ اطاعت او د امر مننه واجب او قطعي ده، نو کوم کسان چې د ایمان دعوه کوي باید په خپلو ټولو چارو کې د الله ﷻ د حکم او د الله ﷻ د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي وکړي، ځکه نه یوازې دا چې د الله د حکم او د پیغمبر ﷺ د حکم پیروي واجبه ده، بلکې که کوم مؤمن د الله ﷻ د رسول ﷺ په فیصله د زړه له کومې راضي او خوشحاله نشي او په بشپړه توګه ورته غاړه کښینږدي، د ایمان په دعوه کې رښتینی نه دی، لکه: چې قرآن کریم په **خرګنده توګه په دې هکله فرمایي: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾** [النساء: ۶۵] یعنی: نه ده داسې ای محمده، ستا په رب قسم چې دوی هېڅکله مؤمنان کیدای نشي، ترڅو چې تا په خپل منځي شخړو کې حکم او فیصله کوونکی ونه مني بیا چې ته څه فیصله وکړې پر هغې باندې په خپلو زړونو کې څه تنګي هم احساس نه کړې، بلکې سر تر پایه یې ومني.

اسلام تجزیه نه مني

د پورتنې مبارک آیت او د قرآن او سنتو د نورو نصوصو پر بنسټ، فیصله باید د الهي احکامو پر بنسټ وي. دا حکم ټولو قضیو او شخړو ته که وړې وي او که غټې شاملېږي او هېڅکله تجزیه او استثنا نه قبلوي.

اسلام د الله ﷻ کامل او پوره دین او د ټولو ادیانو بشپړوونکی دی. الله تعالیٰ د اسلام دین د وروستي دین په توګه د بشریت لپاره غوره کړی دی. هرڅوک چې له اسلام څخه پرته بل

دين قلوبی هېڅکله به ورڅخه ونه منل شي، لکه: څرنگه چې الله تعالی فرمایلي دي: **﴿إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ﴾** [آل عمران: ۱۹]: د الله په وړاندې دین همدا اسلام دی.

په بل آیت کې الله ﷻ فرمایي: **﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾** [آل عمران: ۸۵]

یعنې: له اسلام پرته چې هر څوک کوم بل دین غوره کړي هېڅکله به ورڅخه قبول نه شي او په آخرت کې به هغه ناکام او زیانمن وي.

اسلام داسې دین دی چې ثابت او ښکاره بنسټونه او قواعد لري. باید په بشپړه او کامله توګه عملي شي، ټولې لارښوونې او احکام یې ومنل شي، په ټولنه کې تطبیق او مثبتې او ګټورې پایلې یې معلومې شي. هېڅوک حق نه لري چې اسلام تجزیه کړي یا په بله وینا یو حکم یې ومني او بل یې پرېږدي. الله تعالی فرمایي: **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً﴾** [البقرة: ۲۰۸]

یعنې ای مؤمنانو! تاسې په بشپړ ډول په اسلام کې ننوځئ او په بل آیت کې الله تعالی د هغو کسانو مذمت او بدې بیانوي څوک چې ځینې احکام قلوبی او د ځینو نورو له مننې نه سرغړونه کوي، داسې فرمایي: **﴿أَفْتُمِنُونَ بَعْضَ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ...﴾** [البقرة: ۸۵] یعنې: آیا تاسې ځینې کتاب منئ او له ځینې نورو څخه بیا انکار کوئ؟ نو د هغو خلکو جزا چې دا رنگه کارونه کوي پرته له دې بل څه نه ده چې په دنیاوي ژوند کې به له رسوایی سره مخ وي او د قیامت په ورځ به د خورا سخت عذاب په لور وروستل شي.

د اسلام د سپیڅلي دین د احکامو تجزیه او د هغه د ارزښتونو او تعلیماتو نیمګړی تطبیق په فردي او ټولنیز ژوند کې مطلوبې او ټول اړخیزې پایلې نه ورکوي او د اسلام د کامل، شامل او هر اړخیزه دین له طبیعت سره په تضاد کې دی، ځکه اسلامي احکام او ارزښتونه د یو ماشین او یا لویې کارخانې د پرزو په څېر یو تربله تړاو لري. که چېرې هدف دا وي چې دغه نظام په سمه توګه کار وکړي او د بشر د دنیوي او اخروي نیکمرغيو مطلوبه نتایج ورڅخه ترلاسه شي لازمه ده چې دغه نظام د ژوند په ټولو اړخونو، لکه: د اعتقاداتو، عباداتو، معاملاتو، اخلاقو، قضا، سیاست، اقتصاد او نورو برخو کې فعال او عملي شي.

د لوست ګټې او لارښوونې

د لوست ځینې ګټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.

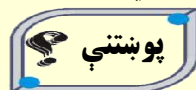
❖ حکمیت او فیصله د الله ﷻ له کتاب او د رسول الله ﷺ له سنتو پرته حرامه ده او جواز نه لري.

❖ مسلمان مکلف دی، ترڅو د طاغوت په وړاندې چې تر هر نوم او نښان لاندې وي، تسلیم نشي او هغه رد کړي.

❖ پر مسلمان لازمه ده چې د شخړو او دعوو د حل لپاره د الله ﷻ کتاب او د رسول ﷺ سنتوته مراجعه وکړي او د الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ له حکم څخه د زړه له کومې رضایت څرگند کړي.

❖ اسلام هر اړخیز دین دی، تجزیه نه مني. د اسلام احکام او قوانین باید په هر اړخیزه توګه د مسلمانانو په فردي او ټولنیز ژوندانه کې عملي شي، ترڅو هغه پایلې چې الله تعالی یې د بشریت د اصلاح او نیکمرغۍ لپاره اراده کړې، ترلاسه شي.

❖ د اسلام د ځینو احکامو منل او د ځینو پرېښودل په خپل ذات کې له اسلام سره دښمني او مخالفت دی، لکه چې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د مسلمانانو لومړني خلیفه د لمانځه او زکات ترمنځ د توپیر کوونکو پر ضد د جنگ اعلان وکړ چې د ردت د جنگونو په نامه یادېږي.

۱. د «طاغوت» معنا او مفهوم بیان کړئ.
۲. ولې هغه یهودي ونه غوښتل د فیصلې لپاره کعب بن اشرف ته، چې د یهودیانو لوی مشر و، مراجعه وکړي؟
۳. د الله ﷻ او د الله د پیغمبر ﷺ له حکم پرته د بل چا د حکم منلوته څه ویل کېږي او څه حکم لري؟
۴. مبارکو آیتونو د منافقانو یو اساسي او بنسټیز صفت بیان کړی، دا اساسي صفت کوم دی؟ واضح یې کړئ.
۵. څوک چې یوازې د الله ﷻ حکم قبول کړي او د پیغمبر ﷺ په حکم عمل نه کوي څه حکم لري؟ په قرآني آیتونو او احادیثو استدلال وکړئ.
۶. که څوک د اسلام په ځینو احکامو عمل وکړي او ځینې نور قصداً پرېږدي، څه حکم لري؟

د قرآن اونبوي احاديثو په رڼا کې د اسلامي احکامو د تجزيې د منفي نتايجو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

لمونځ تل پاتې اونه شليدونکې فريضة ده

قال الله تعالى: ﴿وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾ وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ فَلْتَقُمْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَائِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَذَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَنْ تَصَوُّوا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾ [النساء: ١٠١-١٠٤]

د ځينو کلمو معناوي

إِذَا ضَرَبْتُمْ: کله چې مو سفر وکړ.

جُنَاحٌ: گناه، وبال

أَنْ يَفْتِنَكُمُ: که چېرې تاسو ته ضرر او آزار ورسوي.

كِتَابًا مَوْقُوتًا: د وخت په پابندۍ فرض شوی دی.

وَلَا تَهِنُوا: سستي او اتبلي مه کوئ.

يَأْلَمُونَ: دردمن کېږي، غم ورسېږي (کړ او گالي)

ژباړه

او کله چې تاسو په سفر ووتلئ، نو څه باک نشته که په لمانځه کې لنډوالی وکړئ (په تېره بیا) کله چې له تاسې سره دا ډار وي چې کافران به مو وځوروي، بې له شکه چې کافران ستاسې ښکاره دښمنان دي.

او ای پېغمبره! کله چې ته د مسلمانانو په منځ کې پې او (د جنگ په حالت کې) له هغو سره په لمانځه ولاړې پې نو (په کار ده چې) له هغو څخه یوه ډله دې له تاسره ودرېږي او وسله دې په لاس کې واخلي، بیا چې کله هغوی سجده وکړه، نو وروسته دې شي او هغه بله ډله دې

راشي، چې (لا تراوسه يې) لمونځ نه دی کړی اوله تاسره دې لمونځ وکړي او هغه دې هم تيار او په وسله سنباله اوسي، ځکه کافران د دې (څارنه کوي) چې که تاسې له خپلو وسلو او خپلو تجهيزاتو نه لږ شان غافل شئ هغوی به پرتاسې يو ناڅاپي يرغل وکړي. البته که وو پر تاسې ضرر له باران څخه يا ناروغان اوسئ، نو په وسلې اېښودلو کې څه باک نشته، خو بيا هم څارنه وکړئ، بې له شکه الله ﷻ کافرانو ته رسوا کوونکی عذاب تيار کړی دی.

بيا کله چې له لمانځه څخه وزگار شئ، نو په ولاړې او ناستې او ملاستې په هر حالت کې الله ﷻ يادوئ. او کله چې ډاډه شئ، نو عادي لمونځ اداء کړئ، بې شکه چې لمونځ پر مؤمنانو په ټاکلو وختونو کې فرض کړای شوی دی.

د دشمن د دلو په تعقيبولو کې سستي مه کوئ، که تاسو کړاو گالي، نو ستاسو په شان هغوی هم کړاو گالي، خو تاسې له الله ﷻ نه د هغه څه هيله من ياست چې هغوي يې هيله من نه دي. الله ﷻ پر هر څه پوهيري او الله ﷻ د پوهې او حکمت خاوند دی.

تفسير

په اسلام کې د لمانځه مقام او منزلت

لمونځ (صلاة) د دعا په معنا دی او په شريعت کې د الله تعالی په دربار کې هغه ځانگړی عبادت دی چې په قيام، رکوع، سجده او مخصوصو دعاگانو مشتمل دی. لمونځ د اسلام دويم رکن دی. الله تعالی په خپلې دې وينا سره چې فرمايي: ﴿الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ...﴾ [البقرة: ۳] د لمونځ ادا کول وروسته له ايمان بالغيب څخه د متقي او پرهيزگارو بندگانو دويم صفت ښودلی دی او د هغوی مدحه او ستاينه يې کړې ده. لمونځ هغه فريضة ده چې د مؤمن اړیکې له الله تعالی سره په ورځ کې پنځه ځله ټينگوي. په قرآن او حديث کې د لمانځه د ادا کولو يادونه د اقامت په تعبير سره د دغې فريضې په دوام او ثبات دلالت کوي، په دې معنا چې دغه فريضة بايد هېڅکله هم ترک نه شي.

له دې امله قرآن عظيم الشان حتی د جنگ او جگړې پر مهال هم د دې فريضې په ادا کولو ټينگار کړی دی او د وېرې د لمانځه د ادا کولو طريقه يې بيان کړې ده، ځکه چې لمونځ د مؤمن لپاره د جگړې پر مهال د ارزښتناکې وسلې په څېر دی، ځکه به د پېغمبر ﷺ ملگري او ريښتني مؤمنان په دغې وسلې سمبال د جگړې ډگر ته ننوتل او پر خپلو دشمنانو به بريالي کېدل.

په دې مبارکو آیتونو کې د سفر احکام، د لمانځه د لنډوالي مشروعیت، د ډار او خطر په وخت کې د لمانځه د ادا کولو څرنگوالی، د لمانځه د وختونو فرضیت او نور احکام بیان شوي دي چې په دغو ټولو حالاتو کې د الله ﷻ په عبادت د مؤمنانو پابندی، د لمانځه ادا کول، وخت پېژندنه، له وخت څخه ښه گټه اخیستنه او په کارونو کې د مسلمانانو د زیار او جدیت څرگندونه کوي.

کوم احکام چې علماوو له دې آیتونو څخه را ایستلي هغه دا دي.

۱. جمهور علماء په دې آند دي چې مبارک آیت په سفر کې د لمانځه د لنډون(قصر) مشروعیت ثابت کړی دی او له لنډون څخه مراد د رکعتونو په کمیت او عدد کې دی، یعنې څلور رکعتي فرض لمونځ دوه رکعته ادا کيږي، توپیر نه کوي چې د ډار او خطر سفر وي او که مسافر د امن او آرامۍ په حالت کې وي.

۲. د قصر د لمانځه د مودې په هکله علماء مختلفې ویناوې لري، د حنفي مذهب مطابق دا موده د درې ورځو او درې شپو عادي پلي تگ ټاکل شوی دی.

۳. د سفر د ډولونو په هکله هم د علماوو رایې مختلفې دي. په داسې حال کې چې ټول علماء د جهاد، حج، عمرې او نیکو مقصدونو او د صله رحمې او خپلولۍ پاللو په سفرونو کې متفق دي. جمهور علماء په دې نظر دي چې په مباح سفر، لکه: تجارت او داسې نورو کې د لمانځه لنډون جواز لري، خو د معصیت او گناه په سفر، لکه: بغاوت، لارې شکول او داسې نورو کې جواز نه لري.

۴. د اقامت او اوسیدنې د مودې په هکله له پنځلسو ورځو څخه د زیاتو اوسیدلو نیت اقامت گڼل کيږي، نو لمونځ به پوره کوي خو د پنځلسو ورځو څخه کم د قصر موجب دی.

۵. په دې مبارک آیت **﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾** کې د لمانځه فرضیت په بلاغي او بیاني ډېرو تاکیداتو سره راغلی، ترڅو مسلمانان په هر راز حالاتو او شرطونو کې د دې فریضې له ادا کولو څخه غفلت او تبلي ونه کړي. د لمانځه ادا کول پر مسلمانانو په ټاکلو وختونو کې فرض شوي چې باید د اقامت، سفر، امن، خطر او په هر حالت کې ادا شي.

۶. په مبارکو آیتونو کې راغلي دي چې مؤمنانو ته نه ښايي د خپلو دښمنانو په وړاندې سستی او بیوسي ښکاره کړي، ځکه دښمنان یې تل د زیان او له منځه وړلو په تکل کې دي، ځکه د عقل په حکم او د سنتو مطابق د حق او باطل ترمنځ مقابله او مدافعه، لکه: څرنگه چې مؤمنان د ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کېږي، دښمنان یې هم د دې رنځونو او دردونو

څخه خلاصون نه لري، بلکې د مومنانو په څېر دوی هم له زیاتو ستونزو، رنځونو او دردونو سره مخ کېږي، خو د دې کړاوونو په وړاندې مومنان د الله ﷻ رضا، د دین لوړوالی او اخروي اجر حاصلوي، په داسې حال کې چې دښمنان یې پرته له دې چې د نفس او شیطاني غوښتنې یې تر سره شي او د آخرت له زیان او نقصان سره مخامخ شي، بل څه نه شي حاصلولی.

د وېرې (خوف) لمونځ او د ادا کولو کیفیت یې

په ذکر شویو مبارکو آیتونو کې د وېرې د لمانځه مشروعیت او کیفیت په داسې توګه بیان شوی دی چې هر کله مسلمانان د جنگ یا خطر په حالت کې وي، نو الله تعالی خپل پیغمبر ته امر کړی چې صحابه په دوو ډلو وویشي. لومړۍ ډله له وسلې سره د اسلام له پیغمبر ﷺ سره د جماعت لمونځ پیل او دویمه ډله دې د حفاظت لپاره د دښمن په وړاندې څارنه او نظارت وکړي. کله چې یو رکعت لمونځ ادا شو، لمونځ کوونکې ډله به د ساتونکې ډلې ځای ته ولاړه شي او ساتونکې ډله به د الله په پیغمبر (د جماعت کوونکو امام) پسې له خپلې وسلې سره ودرېږي او دویم رکعت به ادا کړي د امام له سلام ګرځولو څخه وروسته به دا ډله پرته له سلام ګرځولو د ساتنې او حفاظت ځای ته ولاړه شي او لومړۍ ډله به راشي، پاتې یو رکعت به د لاحق په توګه ادا کړي بیا دویمه ډله به راوګرځي او پاتې یو رکعت به د مسبوق په توګه له قرائت سره ادا کړي او د تشهد او درود له ویلو څخه وروسته به سلام وګرځوي. البته دا ذکر شوې طریقه د احنافو له مذهب سره سمون لري او نورو مذهبونو په لږ توپیر سره د وېرې د لمانځه ترتیب بیان کړی دی چې تفصیل یې د فقهي په کتابونو کې ذکر شوی.

فعالیت

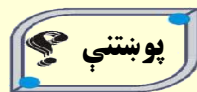
زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د وېرې د لمانځه د ادا کولو طریقه د ځینو نورو مذهبونو له نظره وڅېړي.

د لوست گټې او لارښوونې

دا مبارک آیتونه وېرې لارښوونې لري چې ځینې یې په دې ډول دي:

❖ الله تعالی مسلمانانو ته د جماعت د لمانځه په ادا کولو امر کړی آن تردې چې که هغوی له دښمن سره د جګړې د تیاری په حالت کې هم وي.

- ❖ لمونځ د بنده او الله ﷻ ترمنځ اړيکه ده. له همدې امله اسلام خپل پيروان د جنگ په ميدان کې هم د لمانځه په ادا کولو ملزم کړي دي، ځکه هرکله چې د مجاهد او الله ﷻ ترمنځ رابطه او اړيکې ټينگې شي، الله ﷻ له هغه سره مرسته کوي او بری وربښي.
- ❖ په داسې حال کې چې د اسلام مقدس دين د بنده او پروردگار ترمنځ د اړيکو په ساتلو امر کړی، په عين حال کې يې د خوف د لمانځه پر مهال په څارنه، هر ډول وسله اخيسته، پاملرنه، احتياط او چمتو والي هم ټينگار کړی دی.
- ❖ اسلام خپل پيروان په روحي، عقلي او جسمي روزنه پالي، که هغوی د دې پالنې پر بنسټ عمل وکړي، نو په دنيا کې به کاميابي، برلاسي او نيکمرغي او په آخرت کې لوړې درجې تر لاسه کړي.
- ❖ لمونځ په ټولو ارکانو، شروطو او آدابو کې د سپيڅلتيا، نظم، وخت پيژندنې، پابندۍ او جدیت مظهر دی.

۱. د لاندینيو کلمو معناوې واضحې کړئ:
(إِذَا ضَرَبْتُمْ - أَنْ يَفْتِنَكُمْ - كِتَابًا مَوْفُوتًا - وَلَا تَهْتُوا - يَا لَأْمُونُ)
۲. د سفر هغه موده چې د لمانځه د لاندې ادا کولو موجب گرځي د احنافو د مذهب له نظره څومره ده؟
۳. د لمانځه په لاندې ادا کولو او په سفر کې د روژې خوړلو حکمت د اسلام د مقدس دين له نظره څه شی دی؟
۴. په کومو حالاتو کې مسلمانان د وېرې د لمانځه په ادا کولو مکلفيږي؟
۵. د وېرې د لمانځه ادا کول د اسلامي شريعت له مخې په څه دلالت کوي؟

زده کوونکي دې د آيتونو او احاديثو نه په استفادې سره د لمانځه د گټو په اړه يوه مقاله وليکي چې له پنځلسو کرښو څخه کمه نه وي.

د ظلم د مخنيوي لپاره د جهاد اجازه

قال الله تعالى: ﴿أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أَخْرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقِّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتِ صَوَامِعَ وَبِيَعَ وَصَلَوَاتٍ وَمَسَاجِدَ يُدْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾ الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ [الحج: ٣٩-٤١]

د ځينو کلمو معناوې

- بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا:** په سبب د دې چې دوی د ظلم مورد وگرځېدل.
- بِغَيْرِ حَقِّ:** په ناحقه، په ناروا.
- صَوَامِعَ:** د صومعه جمع ده، د راهبانو ځانگړي عبادت ځايونه.
- بِيَعَ:** د بيعه جمع - د نصار او و کلیساوې.
- صَلَوَاتٍ:** د يهوديانو عبادت ځايونه.
- مَسَاجِدَ:** د مسلمانانو عبادت ځايونه.
- لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ:** برلاسی او غالب دی.
- إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ:** که چېرې دوی بريالي کړو او قدرت وروښو په ځمکه کې.

ژباړه

هغو کسانو ته (د جهاد) اجازه ورکړل شوه (چې د هغوی پر خلاف په تېري او جگړه لاس پورې کېږي) ځکه، هغوی مظلومان دي او الله ﷻ په يقيني ډول د هغو د ملاتړ وس او توان لري. دا هغه کسان دي چې له خپلو کورونو څخه په ناحقه وايستل شول، يوازې په دې جرم چې هغوی وايي زموږ رب الله ﷻ دی. که الله ﷻ خلک يو دبل په واسطه دفع نه کړي او مخه يې ونه نيسي، نو د راهبانو خانقاوې، د عيسويانو کلیساگانې او د يهوديانو د عبادت ځايونه او جوماتونه چې په هغو کې د الله ﷻ نوم ډېر زيات اخیستل کېږي، دا ټول به نړول شوی وای.

الله ﷺ به هر و مرو د هغو کسانو ملا تړي وي خو ک چې د هغه د دين ملا تړې وي، الله ﷺ ډېر زورور او بر لاسی دی.

دا هغه کسان دي چې که مور دوی ته په ځمکه کې وس او واک ورکړو، نو لمونځ به قايم کړي، زکات به ورکړي، په ښو چارو به امر وکړي او د بديو مخه به نيسي او د ټولو چارو پای د الله ﷺ په لاس کې دی

تفسير

په اسلام کې د جهاد مشروعيت

مفسرينو ويلي دي ذکر شوي آيتونه هغه لومړني آيتونه دي چې د جهاد د مشروعيت او روا والي په اړه نازل شوي دي. کله چې د اسلام پېغمبر ﷺ په مکه کې و، مشرکانو د مسلمانانو کوچنی ډله ډېره ځوروله، د پېغمبر ﷺ ياران او ملگري به وهل شوي او ټپي شوي د ده حضور ته راتلل او خپل مظلوميت به يې د الله ﷺ رسول ته وړاندې کاوه، خو پېغمبر ﷺ به دوی ته ويل: د صبر او زغم څخه کار واخلي، ځکه چې زه په جنگ نه يم مامور شوی، تر دې چې پېغمبر ﷺ هجرت وکړ او دغه آيت نازل شو.

په دې مبارک آيت کې د مسلمانانو لپاره د جنگ د اجازې علت د دوی مظلوميت بيان شوی، نو ځکه الله ﷺ دوی ته امر وکړ چې د خپلې عقيدې، ځان، مال او وطن د دفاع لپاره جهاد وکړي، نو الله ﷺ جهاد په خپل مناسب وخت کې فرض کړ. که چېرې مؤمنان په مکه مکره کې په جنگ مامور شوي وای او دا هغه وخت و چې مشرکان له ډېرښت او قوت نه برخمن وو، نو د مسلمانانو لپاره جهاد يو ستونزمن کار و. کله چې مسلمانان په مدينه منوره کې ځای پر ځای شول او يو مرکز يې جوړ کړ، نو الله تعالی د جهاد حکم نازل کړ. مومنانو ته يې اجازه ورکړه چې له خپلو ځانونو څخه دفاع وکړي او دوی ته يې د برياليتوب او برلاسی وعهده هم ورکړه.

د ځمکې پر مخ د فساد مخه نيول

بيا الله ﷺ مؤمنان جهاد ته ترغيب او وهڅول او دا يې ورته وښوده چې د ظالمانو په وړاندې جهاد، مقابله او له ځانه دفاع داسې الهي سنت او طريقه ده چې د نړۍ نظام او مصلحت يې غوښتنه کوي، ځکه که چېرې پر مظلومانو باندې د ظالمانو لاسونه له ظلم او تېرې څخه لنډ نشي، د ځمکې پر مخ فساد خپرېږي. نو که مؤمنان د مشرکانو د ظلم او تېرې په وړاندې جهاد

ونه کړي مشرکان نورهم سرکشی او فساد ته مخه کوي، د عبادت، خیر او ښیګڼې ځایونه نړوي، نو د ظالمانو په وړاندې جنگ او جهاد د نړېوال نظام د وړاندو او د ځمکې پر مخ د فساد مخه نیسي.

په ذکر شوي مبارک آیت کې د جهاد مشروعیت د ټولو انسانانو او ټولو ادیانو له حقوقو څخه د دفاع لپاره ذکر شوی. الله تعالی د نورو ادیانو د عبادت ځایونه د مسلمانانو په عبادت ځایونو مقدم کړي، ترڅو څرګنده شي چې جهاد په اسلام کې یوازې د مسلمانانو د حفاظت لپاره نه دی بلکې د ټولو مظلومو انسانانو د دفاع لپاره او د نورو ادیانو د معنوي او دیني حقوقو د حفاظت لپاره هم دی.

د ټولني د اصلاح بنسټونه

ذکر شويو مبارکو آیتونو د اسلامي ټولني د اصلاح او قوت تر ټولو غوره بنسټونه بیان کړي دي او هغه دا چې د الله ﷺ مومن او ریسیني بنندگان هغه څوک دي چې د الله ﷻ عبادت کوي او د ظلم او تېري په صورت کې هغوی ته دا حق ورکړ شوی دی چې د ظلم او تېري پر خلاف پاڅون وکړي او د خپل ځان او مقدساتو نه دفاع وکړي. د دې آیت او د قرآن عظیم الشان او د نبوي ستود د نورو نصوصو پر اساس د مسلمانانو جګړې او جنګونه د شخصي گټو او غوښتنو د لاسته راوړلو لپاره نه دي بلکې د دې ټولو ترشا لور او ستر اهداف او موخې، لکه: د حق او عدالت له ارزښتونو نه دفاع، د مستضعفو او بې وزلو مظلومانو مرسته، د قوت برابرول او پرنورو د تېري او زیاتي مخنیوی او داسې نور شتون لري. کله چې مسلمانان د الله ﷻ په مرسته او توفیق پر یوې ځمکې حاکم او برلاسیټوب پرې حاصل کړي، نو په ټولنه کې د اصلاح د بنسټونو د عملي کولو او تطبیقولو مسؤولیت په اوږو اخلي، ترڅو ټولنه د خیر او کامیابۍ په لور روانه کړي. الله تعالی په دې آیتونو کې مؤمنان خپلو اصلاحي مسؤولیتونو ته متوجه کوي او فرمایي: کوم مؤمنان چې د الله ﷻ د دین مرسته کوي، الله ﷻ له هغوی سره مرسته کوي. کله چې هغوی پر خپلو دښمنانو برلاسی شي او پر ځمکه حاکم وگرځي، د الله ﷻ شکر ادا کوي او د خپلې عقیدې او اخلاص څرګندونه کوي، لمونځونه کوي، محتاجو او مسکینانو ته د خپلو مالونو زکات ورکوي، خلک نیکو او ښیګڼو ته رابولي او له بدو او ناوړو کارونو څخه یې ژغوري، د ټولو ستنېدنه او رجوع یوازې الله ﷻ ته ده او الله تعالی به هر چا ته د خپلې وړتیا مطابق بدلې ورکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

له ذکر شويو آيتونو څخه لاندې مطالب ترلاسه کړي:

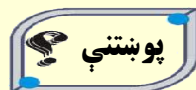
❖ د جنگ او جهاد مشروعيت د اللهس د دين د سرلوري لپاره دی، ترڅو انسانان يوازې د واحد الله ﷻ عبادت وکړي او د الله ﷻ مؤمن بندگان او دوستان د ظلم او تېري ښکار ونه گرځي.

❖ الله تعالی په دې مبارکو آيتونو کې رښتينو مؤمنانو ته د کاميابي او برلاسي وعده ورکړې ده.

❖ الله تعالی دکافرانو، خيانتگرو او ظالمانو سره د ناکامي وعده کړې ده او دوی يې د خپل عذاب او غوسې وړ بللي دي.

❖ جهاد له مظلومانو څخه د دفاع او ملاتړ په خاطر فرض شوی دی، ترڅو انسانان د خپلې عقيدې او عبادت له امله ونه خورول شي.

❖ د اسلامي حکومت مسؤوليت دی چې په ټولنه کې اسلامي بنسټونه تطبيق کړي. چې د دې دندو په سر کې؛ د لمانځه ادا کول، د زکات ورکول، په نيکيو امر او له بديو څخه منع کول دي.

۱. لاندې کلمي معنا کړئ.

(بَانَهُمْ ظُلْمُوا - صَوَامِعُ - بَيْعٌ - صَلَوَاتٌ - مَكْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ)

۲. د جهاد د مشروعيت (روا والي) دليل د مسلمانانو لپاره د مبارکو آيتونو په رڼا کې واضح کړئ.

۳. د مسلمانانو او غير مسلمانانو د آزادۍ د دفاع لپاره د جهاد ارزښت څه دی؟ د دې لوست د آيتونو په اساس يې شرحه کړئ.

۴. د اسلامي حکومت دندې او مسؤوليتونه د ټولني په اصلاح کې څه دي؟ په ذکر شويو آيتونو سره يې استدلال وکړئ.

۵. د امر بالمعروف اونهي عن المنکر فريضه د ټولني په اصلاح کې څه رول لوبوي؟ واضح يې کړئ.

د ټولنې په اصلاح کې د امر بالمعروف او نهی عن المنکر د رول په هکله دوه مخه مقاله ولیکئ.

روژه او گټې یې

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿۱۸۳﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مَسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۱۸۴﴾ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۸۵﴾ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿۱۸۶﴾ [البقرة: ۱۸۳-۱۸۶]

د ځينو کلمو معناوې

- كُتِبَ:** حکم وشو، فرض کړی شو.
- الصِّيَامُ:** روژه.
- أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ:** ټاکلې ورځې.
- الْيُسْرَ:** آسانتيا.
- الْعُسْرَ:** سختي.
- أَجِيبُ:** قبولم.
- يَرْشُدُونَ:** سمه لاره ومومي.

ژباړه

ای مؤمنانو! پرتاسې روژه فرض کړای شوې، لکه: چې له تاسې نه د مخکې پېغمبرانو پر پیروانو فرض کړای شوې وه، د دې لپاره چې په تاسو کې د پرهیزگاری صفت پیدا شي. د څو ټاکلو ورځو روژې دي، که له تاسو څخه څوک ناروغ وي یا مسافر وي، نو په نورو ورځو کې دې هماغومره شمېر پوره کړي او کوم خلک چې په تکلیف سره د روژې نیولو وس لري (او ويې نه نيسي)، نو هغوی دې فديہ ورکړي، د یوې روژې فديہ یو مسکین ته

دوه وخته خواړه ورکول دي. څوک چې په خپله خوښه څه زیاته نیکي وکړي نو دا د هغه لپاره غوره ده، خو که تاسې پوهیږئ، نو ستاسې لپاره ښه همدا ده چې روژه ونیسئ. رمضان هغه میاشت ده چې په هغې کې قرآن نازل کړای شو چې د انسانانو لپاره له سره ترپایه هدایت دی او داسې څرگندې لارښوونې پکې دي چې د سمې لارې ښوونکې او د حق او باطل یو له بله په ډاگه بېلویښکې دي. له دې کبله څوک چې دا میاشت ومومي پر هغه لازمه ده چې دا ټوله میاشت روژه ونیسي او که څوک ناروغ یا مسافر وي، نو هغه دې په نورو ورځو کې د روژو شمېر پوره کړي. الله ﷻ پر تاسې آسانتیا راوستل غواړي، سختي راوستل درباندي نه غواړي. له دې امله تاسې ته دا طریقه ښودله کېږي چې تاسې د خوړلو روژو شمېر پوره کړای شئ او په کوم هدایت سره یې چې تاسې سر لورې کړي یی په هغه سره د الله ﷻ لویي وستایئ او شکر کوونکي اوسئ.

کله چې زما بندگان له تا (محمد) نه زما په باب پوښتنه وکړي، نو هغوی ته ووايه چې زه ورته ډېر نژدې یم. بلونکی چې کله ما وېولي، زه دهغه بلنه اورم او ځواب یې ورکوم، نو هغوی ته ښایي چې زما بلنې ته لیک ووايي او پر ما ایمان راوړي. ته دا خبره هغوی ته واوروه. کېدای شي چې هغوی سمه لاره ومومي.

تفسیر

د روژې فرضیت

روژه د شرعې په اصطلاح کې له ځانگړو شیانو څخه، په ټاکلي وخت او ځانگړې طریقې او صفاتو امساک او ځان ساتې ته روژه ویل کیږي. روژې د یوه عبادتي رکن او د نفس د تزکیې لپاره د تربیتي طریقې په توگه په ټولو پخوانیو الهي ادیانو کې په مختلفو کیفیتونو شتون درلود، مثلاً کله به مطلقه توگه له خوراک څخه د ډډې کولو په بڼه او یا له ټاکلو خوراکونو څخه د ځان ژغورنې په توگه، لکه: د نصاراوو روژه یا په نورو بڼو چې په تفصیل یې مور نه پوهیږو. ځکه په صحیحو نصوصو کې د تېر شویو امتونو د روژو په اړه تفصیلات نه دي بیان شوي. د شرایطو او آدابو په رعایت د رمضان د میاشتې روژه نیول د اسلام په مقدس دین کې له هر حیثه د روژې تر ټولو کامل شکل دی چې الله تعالی پرې د وروستي پېغمبر امت غوره گرځولی دی. الله تعالی مور ته په پخوانیو ادیانو او امتونو کې د روژې له شتون او فرضیت څخه خبر راکړی دی، ترڅو د وروستي پېغمبر امت د اخري اوغوره امت په توگه د دې الهي حکم په ادا کولو کې په قوي عزم او ارادې عمل وکړي او د خدای ﷻ څخه د وېرې او تقوی په غوره کولو سره عالي درجې او د الله ﷻ رضا حاصله کړي.

مفسرينو ويلي دي: روژه د نورو ډېرو اسلامي احكامو په څېر په تدریج فرض شوې ده. د اسلام گران پیغمبر ﷺ په پیل کې مسلمانانو ته لارښوونه وکړه، ترڅو په هره میاشت کې درې ورځې روژه ونیسي، دا روژه فرضي نه وه، بیا د هجرت په دویم کال د روژې د فرضیت په هکله ذکر شوي مبارک آیتونه نازل شول، خو په هغو کسانو چې روژه سخته تمامېده، د هغوی رعایت پکې وشو او دوی کولای شول د هرې روژې پر ځای یو فقیر ته خواړه ورکړي. بیا د روژې نیولو قطعې حکم نازل شو، ترڅو ټول مسلمانان د رمضان د مبارکې میاشتې روژه ونیسي، خو په دین کې د آسانی پر بنسټ یې ناروغانو، مسافرو، امیدوارو او شپډې ورکونکو ښځو او نورو عذر لرونکو ته د روژې نه نیولو اجازه ورکړې چې په نورو ورځو کې به یې قضا راوړي.

روژه د اسلام له ارکانو څخه یو رکن دی. رسول الله ﷺ فرمایلي دي: «بني الإسلام علی خمس: شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله، وإقام الصلاة وإيتاء الزكاة، وحج البيت، وصوم رمضان»^(۱). ژباړه: د اسلام دین پنځه بناوې لري: په دې گواهي ورکول چې له الله ﷻ پرته بل هېڅ برحق معبود نشته او محمد ﷺ د هغه رسول او پیغمبر دی، لمونځ قایمول، زکات ورکول، د بیت الله حج ته تلل او د رمضان د میاشتې روژه نیول.

په مبارکو آیتونو کې د قرآن کریم د نزول د میاشتې په توگه د روژې د میاشتې په فضیلت ټینگار شوی. بیا الله پاک د خپل رحمت له مخې او پر مومنانو د اسانۍ په بنسټ ناروغانو او مسافرو ته د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې تفصیلي احکام یې د فقهي په کتابونو کې بیان شوي دي. په دې مبارکو آیتونو کې ټول مسلمانان د روژې په نیولو مکلف شوي دي او پرته له شرعي او معقول عذر څخه د روژې له نیولو غفلت او سترگې پټول د دنیا او آخرت د زیان او تباهی موجب گرځي.

لکه: څرنگه چې په یوه حدیث شریف کې د ابوهریره ؓ په روایت نبي کریم ﷺ فرمایلي دي: «من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه»^(۲). یعني: څوک چې له رخصت یا ناروغۍ پرته د رمضان یوه روژه وخوري، که ټوله زمانه هم روژه ونیسي د هغې ورځې اجر او ثواب به ونه مومي.

د اسلامي شریعت په حکمونو کې آسانتیا

په مبارک آیت کې داسې تصریح شوې: «يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ» یعني الله پاک پر تاسې آسانتیا راوستل غواړي، سختي راوستل درباندي نه غواړي.

۱- صحیح البخاری، کتاب الإیمان، حدیث ۸

۲- صحیح ابن خزیمه، کتاب الصیام، حدیث ۱۸۵۴.

په دې مبارکو آيتونو کې مهربان خداى ﷻ ناروغ، مسافر او عمر خوړلو کسانو ته د روژې په احکامو کې آسانتيا راوستې، ناروغ او مسافر ته يې اجازه ورکړې چې د ناروغۍ او د سفر د سختيو له امله روژه وخورې او وروسته يې قضايې راوړي. همدا راز هغو زړو او عمرخوړلو کسانو ته يې هم د روژې خوړلو اجازه ورکړې چې د زوړوالي له امله روژې نه شي نيولای، دا کسان به د هرې روژې په مقابل کې فديه (يو فقير ته خواړه) ورکوي.

دا ډول احکام چې مکلفينو ته په کې آسانتيا راغلې وي په شريعت کې د رخصت په نامه يادېږي او د دې په مقابل کې هغه عادي حکمونه چې د تخفيف اړتيا په کې نه وي د عزيمت په نامه يادېږي. بايد وپوهېږو چې په شرعي احکامو کې رخصت او عزيمت دواړه د شارع يعنې الله پاک له لوري دي. له رخصت څخه گټه اخيستل په عزيمت باندې د عمل کولو په څېر يو شرعي کار دی او کوونکى يې د اجر وړ دی. پېغمبر عليه السلام په هغه حديث کې چې عبدالله بن عمر رضي الله عنه روايت کړى په شرعي مسايلو کې له رخصت څخه د گټې اخيستلو په اړه فرمايي: «**إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ أَنْ تُؤْتِيَ رَخْصَةً، كَمَا يُحِبُّ أَنْ تُؤْتِيَ عِزْمَةً**»^(۱) ژباړه: الله پاک د خپل رخصت څخه گټه اخيستل داسې خوښوي، لکه: په خپل عزيمت باندې يې چې عمل کول خوښېږي.

د شرعي رخصتونو احکام، قران کریم او نبوي سنتو بيان کړي چې شرطونه او اړوند مسايل يې د فقهي په کتابونو کې په تفصيل سره موجود دي.

په شرعي احکامو کې د رخصت شتون د اسلامي شريعت په اعتدال او آسانتيا دلالت کوي او دا څرگندوي چې اسلام د فطرت دين دی، په شرعي احکامو کې داسې څه نشته چې د انسانانو د طبيعت، فطرت يا جسمي او روحي جوړښت سره ټکر ولري او د بشر له توان څخه پورته وي يا انسان په سختۍ کې واچوي، لکه: چې الله پاک د طهارت او پاکۍ د احکامو په ترڅ کې فرمايي: «**مَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ**» [المائدة: ۶] ژباړه: الله پاک نه غواړي چې پر تاسو سختي راولي. په همدې ډول په بل ځای کې فرمايي: «**وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ**» [الحج: ۷۸] ژباړه: الله پاک په دين کې پر تاسو هيڅ سختي نه ده ايښې.

په فقه کې يوه قاعده شته چې وايي: «**المشقة تجلب التيسير**» يعنې سختي آسانتيا راولي. معنا يې دا ده چې هر کله پر مکلف باندې د کوم شرعي حکم په تطبيقولو کې سختي وي، نو همدا

۱- مسند امام احمد ابن حنبل، حديث ۵۷۰۳، صحيح ابن حبان، حديث ۳۵۵ و ۲۷۸۷، مصنف ابن أبي شيبة، حديث ۲۵۹۳۲.

سختي له ځان سره رخصت او اسانتيا راولي^(۱). د روژې په مبارکه مياشت کې ناروغانو، مسافرو او زړو افرادو ته د روژې خوړلو اجازه او په سفر کې د قصر لمونځ کولو اجازه هر يو د دې قاعدې غوره مثالونه دي. فقهاء وايي چې د ذکر شويو آيتونو تر څنگ دا آيت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمْ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمْ الْعُسْرَ﴾ د دې فقهي قاعدې بنسټ دی چې: **المشقة تجلب التيسير.**

رسول الله ﷺ په خپل پياوړي تعبير سره اسلام د اسانه دين په توگه راپېژندلی او فرمايي: «الدين يسر»^(۲) دين اسانتيا ده. همدا راز په هغه حديث کې چې انس بن مالک رضي الله عنه روايت کړی داسې امر کوي: «يسروا ولا تعسروا، وبشروا، ولا تفروا...»^(۳) ژباړه: آسانتيا وکړئ او سختي مه کوئ، خلکو ته د دين په کارونو کې زېږی ورکړئ او هغوی له دين څخه مه زړه تورني کوئ. په بل روايت کې راغلي چې پېغمبر ﷺ دا حديث درې ځله تکرار کړ. د دې حديث تکرارول په دين کې په اسانتيا، په شرعي احکامو کې په سختی او غلو نه کولو، خلکو سره په نېکه معامله او ديني کارونو کې په زيری ورکولو او د هغو کارونو او ويناوو څخه په ډډه کولو دلالت کوي چې له دين څخه د خلکو د متفر کېدو لامل کيږي^(۴).

د رسول الله ﷺ له سیرت څخه هم څرگندېږي چې هغه مبارک به په کارونو کې اسانتيا ته ترجیح ورکوله. په متفق عليه حديث کې ام المومنين عايشه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د خوی په اړه داسې روايت کوي: «ما خير رسول الله ﷺ بين أمرين إلا أخذ أيسرهما، ما لم يكن إثما، فإن كان إثما كان أبعد الناس منه...» ژباړه: هېڅکله رسول الله ﷺ ته په دوو کارونو کې اختيار نه دی ورکړل شوی مگر هغه به اسانه غوره کاوه، ترڅو به چې گناه پکې نه وه، که گناه به پکې وه، نو د هر چا نه به يې زيات خپل ځان ترې لرې ساته.

له پورتنیو مبارکو آيتونو او هغو حديثونو څخه چې په تفسير کې ذکر شول، دا څرگندېږي چې اسلام يو فطري او اسانه دين دی، د اسلام د نورو ځانگړتياوو تر څنگ دا ځانگړتيا د دې لامل شوې چې اسلامي ارزښتونه هېڅکله نه زېږيږي او د قيامت تر ورځې په هر وخت او هر ځای کې د ټولو بشري نسلونو لپاره يو شان د منلو او تطيقولو وړ دي.

د الله ﷻ په وړاندې د روژه لرونکو مرتبه

الله تعالی رښتینو او مؤمنو روژه لرونکو ته چې د روژې له نیکمرغۍ څخه برخمن شوي او د الله ﷻ د اوامرو او فرائضو التزام او له نواهیو څخه یې ډډه کړې ده، زیری ورکوي چې که

۱- حاشیه رد المحتار ج ۱/ ص ۲۰۴، وص ۲۰۵، وج ۲۱۳/۳، الأشباه والنظائر للحنفي ج ۱/ ۹۶.

۲- صحيح البخاری حديث ۳۹، وصحيح ابن حبان، حديث ۳۵۲.

۳- صحيح البخاري، كتاب العلم، حديث ۶۹، صحيح مسلم، حديث ۳۳۵۱، د امام مسلم په روايت کې د (بشروا) پرځای (سكنوا) لفظ راغلی دی.

۴- مصنف ابن أبي شيبة، حديث ۲۴۸۵۸.

دوی الله ﷺ ته رجوع و کړي او خپلې اړتیاوې له هغه څخه وغواړي، نو مهربان الله ﷺ دوی ته نژدې دی او د دوی هېڅ غوښتنه او دعا به رد نه کړي، لکه: څرنگه چې الله ﷺ فرمایلي دي: **﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ...﴾**

په دې مبارک آیت کې الله تعالی خپل پیغمبر ته خطاب کړی چې هر کله مؤمنان زما د لریوالي او نژدیوالي په هکله له تا څخه پوښتنه کوي، نو زه دوی ته نژدې یم، هره دعا قبلوم چې له سالم زړه او پاک نفس څخه صادره شي.

د تفسیر ځینو علماوو ویلي دي: په مبارک آیت کې د قرآن کریم د جاري اسلوب پر خلاف (د قل) (ووايه ای محمده!) کلمه د مؤمنانو د سوال په ځواب کې ساقطه شوې ده او الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته د (قل) په ټکي سره له امر کولو پرته خپلو بندگانو ته د **﴿فَأِنِّي قَرِيبٌ﴾** (زه نژدې یم) په جملې سره ځواب ویلی، ترڅو خپلو بندگانو ته خپل ډېر نژدېوالی وښيي چې د مؤمن بنده د دعا او الله ﷺ ترمنځ هېڅ واسطه او پرده نشته ^(۱).

په پورتنی آیت کې بندگانو ته د الله نژدېوالی د مکاني نژدېوالي په معنا نه دی، ځکه بندگانو ته د الله پاک مکاني نژدېوالی محال دی. بندگانو ته د الله پاک نژدېوالی په علم، قدرت، رحمت او د دعا په قبولو سره دی، لکه: چې الله پاک په بل ځای کې فرمائي: **﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعَلِمَ مَا تُوسُّوسُ بِهِ نَفْسُهُ وَحَنُّنٌ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ﴾** [سورة ق: ۱۶] ژباړه: مور انسان پیدا کړی دی او آن د هغه په زړه کې راپیدا کېدونکو وسوسو باندې پوهیږو او مور د هغه له شهرگ نه هم زیات هغه ته نژدې یو.

د **﴿فَأِنِّي قَرِيبٌ﴾** جمله د انسان په کړو او وینا باندې د الله پاک بشپړ علم ښيي، په دې معنا چې د انسان هېڅ کار او وینا له الله ﷺ څخه پټه نه ده.

روژه او د دعا قبلېدل

د دې لوست وروستی آیت چې غواړو تفسیر یې کړو دا دی: **﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ﴾**

مشهور مفسر امام بیضاوي له مخکینيو آیتونو سره چې د روژې په اړه دي، د دې آیت تړاو داسې څرگندوي: څرنگه چې په مخکینيو آیتونو کې الله پاک مومنانو ته د رمضان د بشپړې میاشتي په روژې نیولو، د الله پاک د شکر په ویستلو او د هغه پر لویوالي د اقرار کولو امر

۱- التفسیر الوسیط للططاوي، تفسیر آیت ۱۸۶ سوره البقره.

کړی و، په دې آیت کې یې دې ته متوجه کړل چې الله پاک د بندگانو له حالاتو خبر دی، د هغوی خبرې اوري او دعاگانې یې قبلوي^(۱).

د روژې د آیتونو په منځ کې د دعا د آیت راتللو دلیل امام ابن کثیر داسې راښيي: الله پاک غواړي چې بندگانو ته د رمضان د روژې له بشپړولو وروسته او د روژه ماتې پر مهال د دعا کولو لارښوونه وکړي^(۲).

د روژې په جریان کې او د روژه ماتې پر مهال د روژې د دعا قبلېدو په اړه له خور پیغمبر ﷺ څخه زیات احادیث رانقل شوي دي.

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما روایت کوي: سمعت رسول الله ﷺ يقول: «لِلصائم عند إفتاره دعوة مستجابة. فكان عبد الله بن عمر إذا أفطر جمع أهله وولده ودعا»^(۳). ژباړه: له رسول الله ﷺ څخه مې واورېدل: د روژه ماتې پر مهال د روژې دعا قبوله ده. عبدالله بن عمر ﷺ به د روژه ماتې پر مهال خپله مېرمن او کوچنيان رايوځای کول او په گډه به یې دعا کوله. په یو بل حدیث کې له رسول الله ﷺ څخه روایت شوی چې فرمایي: «إن للصائم عند فطره دعوة ما ترد»^(۴). ژباړه: د روژه ماتې پر مهال د روژې داسې دعا ده چې نه ردیږي.

په بل حدیث کې پیغمبر ﷺ فرمایي: «ثلاثة لا ترد دعوتهم: الإمام العادل، والصائم حتى يفطر، ودعوة المظلوم...»^(۵). ژباړه: د درې کسانو دعا نه ردیږي: د عادل پاچا دعا، د روژې دعا، ترڅو روژه ماته کړي او د مظلوم بنده دعا.

له دې امله روژې باید د روژې د میاشتې له برکتونو څخه په گټې اخیستلو سره په دعا او زاری کولو کې زیار وباسي او له الله پاک څخه چې قاضي الحاجات (د حاجتونو پوره کوونکی) دی د خپلو روا مقصدونو په غوښتلو کې سستي ونه کړي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې د روژې د روحي او روغتیايي گټو په هکله خپل نظریات وړاندې کړي.

۱- حاشیة شیخ زاده علی تفسیر البضاوي، ج ۱/ ۹۵. ۴۹۵.

۲- تفسیر ابن کثیر، ج ۲/ ص ۱۹۳.

۳- مسند أبو داؤود الطيالسي، حدیث ۲۲۶۲.

۴- سنن ابن ماجه، کتاب الصوم، حدیث ۱۷۵۳. والمستدرک للحاکم ج ۱/ ص ۴۲۲.

۵- المسند للإمام أحمد بن حنبل، ج ۲/ ص ۴۴۵، سنن الترمذي، کتاب الدعوات، حدیث ۳۵۹۸، سنن النسائي، حدیث ۱۷۵۲.

د لوست گټې او لارښوونې

امام فخرالدين رازي رحمه الله ﷺ د رمضان د مبارکې مياشتې په هکله د الله ﷻ د فضل او رحمت دلایل په لاندې توگه بيان کړي دي:

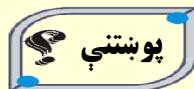
❖ دا فريضة يوازې د اسلام د پېغمبر ﷺ د امت لپاره فرض شوې نه ده، بلکې په پخوانيو امتونو هم فرض شوې وه، نو هر حکم چې عموميت ولري د هغه ترسره کول هم عام او آسانه وي.

❖ د روژې فريضة د تقوی د حاصلیدلو لامل ده. که دا فريضة نه وای، نو د تقوی د لوی فضيلت حاصلول به هم له منځه تللي و.

❖ الله تعالی دا لويه فريضة په ټاکلو او معلومو ورځو پورې محدوده کړې ده، که دا فريضة د تل او يا ډېرې مودې لپاره وای، نو د مؤمنانو لپاره به ستونزمنه وه.

❖ الله تعالی د روژې مياشت له ټولو مياشتو نه غوره گرځولې ده او په دې مياشت کې يې قرآن کریم نازل کړ.

❖ الله تعالی د مسافرو او ناروغانو لپاره د روژې نيولو تکليف او ستونزه لرې کړې ده او د دوی لپاره يې د روژې نيول د راحت او هوساينې په ورځو کې روا گرځولې ده.

۱. د روژې د مبارکې مياشتې د مرتبې او فرضيت په هکله د لوست په رڼا کې معلومات ورکړئ.

۲. د اسلام په مقدس دين او نورو امتونو کې د روژې توپير په لنډه توگه شرحه کړئ.

۳. د رمضان د مياشتې د روژې د نه نيولو له رخصت نه کوم کسان گټه پورته کولی شي؟

۴. کوم کسان چې د رمضان د مياشتې روژه په شرعی عذرونو خوري، بايد څه وکړي؟

۵. که څوک پرته له شرعی عذره روژه پرېږدي، پر هغه باندې څه حکم مرتبيري؟

۶. د لوست وروستی آيت په څه دلالت کوي؟ په لنډه توگه يې واضح کړئ.

۷. د رمضان د مياشتې په روژه کې د مؤمنانو لپاره د الله ﷻ د فضل او رحمت نښې او دلایل شرحه کړئ؟

د رمضان د روژې د ټولنيزو او فردي اغېزو په هکله يوه مقاله وليکئ چې له شلو کرښو څخه کمه نه وي.

دولسم لوست

حج د مؤمنانو د نړيوال يووالي څرگندوی

قال الله تعالى: ﴿وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٥﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٦﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَيْمَاتِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٧﴾ ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُدُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٨﴾ ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمْ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُنْتَلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٢٩﴾﴾ [الحج: ٢٦-٣٠]

د ځينو کلمو معناوې

- بَوَّأْنَا:** وموتاکه، چمتو مو کړي.
وَأَذِّن: اواعلان وکړه.
رِجَالًا: پیاده - پلي.
ضَامِرٍ: د سفر او لورې له امله ډنگر او ضعیف.
فَجٍّ عَمِيقٍ: لرې او ژورې لارې، گوښې او اړخونه.
لِيَقْضُوا: پاک کړي، لرې کړي.
تَفَثَهُمْ: خپله ناپاکي او خیری.
الْعَتِيقِ: پخوانی، د زورورو له غلبې څخه آزاد او خوندي.

ژباړه

یاد کړه هغه وخت چې مور د ابراهیم علیه السلام لپاره د دغه کور(د کعبې د خونې) ځای ټاکلی و(له دې هدایت سره) چې له ما سره هېڅ شی مه شریکوه او زما کور د طواف کوونکو او قیام او رکوع او سجده کوونکو لپاره پاک کړه. او خلکو ته د حج لپاره عمومي اعلان وکړه چې هغوی تاته له هر لرې ځای څخه پلي او پر اوبانو سپاره راشي.

ترڅو هغه گټې وويني چې دلته د هغو لپاره موجودې دي او په څو ټاکنو ورځو کې په هغو څارويو باندې د الله ﷻ نوم واخلي چې هغه تعالى دوى ته ورکړي دي، په خپله يې هم وخوري او تنگ لاسو محتاجانو ته يې هم ورکړي.

بيا دې خپل خيري او گردونه ليرې کړي، خپل نذرونه (واجبات) دې پوره کړي او د لرغونې خونې طواف دې وکړي.

خبره همدا ده او څوک چې د الله ﷻ د وضع کړاى شويو حرمتونو درناوى وکړي، نو دا ورته د هغه د رب په وړاندې ډېره غوره ده او ستاسې لپاره څاروي حلال وگرځول شول، پرته له هغو شيانو څخه چې تاسې ته ښودل شوي دي، نو د بتانو له پليتي نه ځان وساتي او له دروغو ويناوو څخه ډډه وکړي.

تفسير

د کعبې شريفې د جوړښت اساس او مقصد

مبارک آيتونه بيانوي چې کعبه شريفه د توحيد پر بنسټ جوړه شوې ده او د هغې د جوړښت مقصد د يو الله ﷻ عبادت او بندگي ده. الله پاک له لومړۍ شيبې څخه خپل خليل ابراهيم عليه السلام ته د کعبې د جوړولو ځاى معلوم کړ او ده ته يې امر وکړ، ترڅو د کعبې ته داب د سوچه توحيد او د ده د عبادت پر بنسټ کېږدي. دا کعبه د شرک او گمراهۍ له شکوکو او له ظاهري او معنوي پليتيو څخه پاکه کړي، لکه:

خرنگه چې يې فرمايلي دي: ﴿ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا ﴾

بيا الله تعالى خپل نبي حضرت ابراهيم عليه السلام ته امر وکړ چې د کعبې د ودانۍ له جوړولو څخه وروسته د الله ﷻ بندگانو ته اعلان وکړي چې د کعبې شريفې حج ته راشي. هغه وخت به هغوى وويني چې د الله ﷻ مومن بندگان د ځمکې له هرې گوښې او کنارې څخه پلي او سپاره او په هره زمانه کې به په خپلو موجودو وسايلو سره د الله ﷻ د کور د حج او زيارت په نيت ډله ډله راځي او تر قيامته پورې به دا خوځښت، کوښښ او هلې ځلې دوام لري.

ابن کثير په خپل تفسير کې ليکلي دي: کله چې ابراهيم عليه السلام کعبه شريفه جوړه کړه، نو الله ﷻ ورته امر وکړ چې خلک د بيت الله شريف د حج لپاره راوغواړي. ابراهيم عليه السلام وويل: اى زما پالونکيه: زه څرنگه خلک ستا د کور حج ته را وغواړم حال دا چې آواز به مې د ټولو غوږونو ته ونه رسېږي؟ نو ورته وويل شول چې ته اعلان وکړه او رسونه يې

ماته پرېرېده. ابراهيم عليه السلام اعلان وکړ، خلک يې د بيت الله الحرام حج ته راوبلل. الله تعالى د ابراهيم عليه السلام دا اعلان د ځمکې ټولو سيمو ته ورساوه او ټولو موجوداتو د **(ليک اللهم ليک)** غږ پورته کړ چې د الله جل جلاله د دې وعده مطابق د ميليونو انسانانو زړونه، د نړۍ په گوټ، گوټ، گوټ کې د کعبې شريفې په لوري هوسپري او د هغې په ليدو او طواف روښانه کيږي او دا خوځښت به تر قيامته پورې جاري وي.

حج د خيږ، برکت او گټې موسم

پورتني آيتونه د حج او اړوندو شعايرو په هکله دي. حج د اسلام پنځم رکن او د دې ستر انسان جوړوونکي دين له مهمو شعايرو څخه دی. حج په هر هغه مکلف مسلمان باندې فرض دی چې د ادا کولو جسمي او مالي توان يې ولري. ميليونونه مسلمانان په کابل کې يو ځل د نړۍ له گوټ گوټ څخه د حج په ايماني غونډه کې سره راټول او د اسلامي امت د يووالي څرگندونه کوي. د احرام په سپينو جامو کې له اخلاص او ايمانه په ډکو اوازونو په يوه وخت او يوه ځای کې دا جملې تکراروي چې: **«ليک اللهم ليک، ليک لاشريک لک ليک، إن الحمد والنعمه لک والملك، لاشريک لک»** (مور حاضر يو! ربه مور حاضر يو! ته شريک نه لري! مور حاضر يو! بېشکه ثنا او نعمتونه ستا دي، پاچاهي ستا ده، ته سيال او شريک نه لري).

د حج عبادت د انسانانو تر منځ د برابري او مساوات څرگندوی دی. په دې انسان جوړوونکي عبادت کې ميليونونه نارينه او ښځينه، د نړۍ له بېلابېلو سيمو څخه، په بېلابېلو ژبو، بېلابېلو رنگونو، د مختلفو قومونو او توکمو څخه په يو رنگ جامو، يوه غږ، يوه وخت او ځای کې واحد الله جل جلاله ته په عبادت مشغولېږي او په بې ساري ستره غونډه کې د انسانانو برابري نندارې ته وړاندې کوي.

حج د گناهونو د مغفرت لامل گرځي او بدله يې جنت ته ننوتل دي. پېغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي: **«الحج المبرور ليس له جزاء الا الجنة»**^(۱). د قبول شوي حج بدله جنت دی. په بل حديث کې خور پېغمبر صلى الله عليه وسلم فرمايي: **«من حج فلم يرفث ولم يفسق، رجع كيوم ولدته أمه»**^(۲). يعنې چا چې حج ادا کړ او په هغه کې يې د جماع او د جماع له مقدماتو څخه (چې په حج او عمره کې د احرام له

۱- مسند امام احمد بن حنبل، حديث ۷۱۹۳، و مسند الحميدي، حديث ۹۶۸.
۲- متفق عليه، صحيح البخاري، حديث ۱۷۳۳، و صحيح مسلم، حديث ۲۴۸۱.

ممنوعاتو څخه دي) ډډه وکړه او د فسق (د حرامو ارتکاب او د فریضو پرېښودلو) مرتکب نه شو، له گناه څخه داسې پاکېږي، لکه: له مور څخه چې نوی زېږېدلی وي.

هماغسې چې په مبارک آیت کې راغلي: **﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ﴾**؛ حج د یو الله په وحدانیت اقرار او د هغه څخه د شریک نفی کول دي، حج له ټولو درواغجنو خدایانو او باطلو معبودانو څخه د کرکې څرگندونه ده. حج له ظالمو او ستمگرو قوتونو څخه د بېزارۍ اعلان دی، حج د بندگانو د اسارت له منگولو څخه د انسانانو پر آزادۍ ټینگار دی.

د مبارک آیت بله ټینگه غوښتنه دا ده چې څرنګه چې حقیقي لویوالی یوازې یوازې الله ﷻ لره دی، باید د هغه د شعایرو حرمت وساتل شي **﴿وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ﴾**.

بل ټکی چې الله تعالی په ذکر شوي آیت کې بیان کړی دا دی چې مؤمنان د بیت الله حج ته په راتګ سره خپلې گټې لاس ته راوړي. قرآن کریم د «منافع» لفظ په ذکر شوي آیت کې د نکرې په توګه یاد کړی چې د منفعت ټولو ډولونو ته شاملېږي او شمېر یې ممکن نه دی. دا هم د قرآن کریم له معجزو څخه یوه معجزه او د کعبې شریفې ښیګڼه او برکت دی چې د تاریخ په اوږدو کې مؤمنان او الله پالونکي انسانان هر کال د ځمکې له گوټ گوټ نه مکې مکرمې ته راټولېږي او یوه نړیواله غونډه جوړوي او د خپلو دیني او دنيوي گټو شاهدان وي. د مؤمنانو له دیني گټو څخه یوه دا ده چې الله تعالی یې گناهونه بښي او دعاګانې یې قبولي او له هغوی څخه راضي کېږي. دنيوي گټې یې دا دي: په دې مقدس او پاک ځای کې د مسلمانانو راغونډېدل، یو له بل سره پېژندګلوي، مرسته او په خپلو کې یو بل ته د ښېګڼې لاس غځول، بې وزلو ته د خوړو ورکول، مالي گټې، لکه: د حلال او روا تجارتي مالونو تبادلې او نورې بېلابېلې هغه ښېګڼې چې د زمانې په تېریدو رامنځته کېږي او مسلمانان به یې په راتلونکې کې شاهدان اوسي.

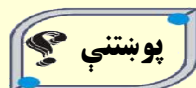
همدارنګه الله تعالی په ذکر شويو مبارکو آیتونو کې په دې مقدس او پاک ځای کې د انسانانو تر منځ مساوات او برابري ته اشاره کړې او پاک د الله په یووالي او له شرک او بت پالنې څخه په ډډه کولو یې ټینگار کړی.

فعالیت

زده کوونکي دې د بیت الله الحرام د حاجیانو د گټو په باره کې چې د عموم لپاره د نکرې په صیغه ذکر شوي دي، بحث او څېړنه وکړي او خپل نظریات دې په ترتیب سره بیان کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

- په ذکر شويو مبارکو آيتونو کې ډېرې گټې او لارښوونې پر تې دي چې ځينې يې دا دي:
- ❖ د كعبې شريفې د ودانولو وچوب، كله چې له نړېدو سره مخ شي.
  - ❖ كعبه او بيت الله الحرام بايد پاك او ستره وساتل شي او د طواف كوونكو او لمونځ كوونكو لپاره چمتو واوسي او بايد له هر ډول شرك، گناه، جگړو او شخړو څخه خوندي وي.
  - ❖ د بيت الله الحرام د حاجيانو لپاره د آسانتياوو د چمتو كولو په خاطر د دفترونو او موسسو جوړولو مشروعيت.
  - ❖ د حج په سفر او د حج په موسم كې مشروع تجارت جواز لري.
  - ❖ مسلمانان د حج د فريضې په ادا كولو كې گټې ديني او دنيوي لويې گټې لاس ته راوړي.

۱. لاندې كلمې او لغات معنا كړئ:
(بَوَانًا - وَأَذِنَ - رَجَالًا - صَامِرٍ - فَجَّ عَمِيقًا - لِيَقْضُوا)
۲. كعبه شريفه چا جوړه كړې ده؟
۳. كعبه شريفه د كومو مقصدونو لپاره جوړه شوې ده؟
۴. د حج د اركانو نومونه واخلي.
۵. د حج ځينې ديني او دنيوي گټې بيان كړئ.

په حج كې د انسانانو د مساوات او برابرۍ په هكله دوه مخه مقاله وليكئ.

له خلكو سره نيكي او بسپگنه

قال الله تعالى: ﴿وَأَعِيذُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنْبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا ﴿٣٦﴾ الَّذِينَ يَخْلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ يَنْفَقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا ﴿٣٨﴾ وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ وَكَانَ اللَّهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾ [النساء: ٣٦-٣٩]

د ځينو کلمو معناوي

ذِي الْقُرْبَى: د خپلوی لرونکي (خپلوان).

وَابْنِ السَّبِيلِ: مسافر.

وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى: د خپلوی لرونکی گاونډی (گاونډی چې خپلوان وي).

وَالْجَارِ الْجُنْبِ: پردی گاونډی (گاونډی چې خپلوان نه وي).

وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ: د سفر ملگری، همیشنی دوست، مېړه یا ښځه.

وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ: مريان او وينزې.

مُخْتَالًا: په تکبر او غرور سره په لاره تلونکی.

فَخُورًا: په نسب، چوکۍ او مال فخر او وياړ کوونکی.

قَرِينًا: نژدې ملگری، يو له بل سره تړلی.

ژباړه

او تاسو ټول د الله بندگي وکړئ، له هغه سره هېڅ شی مه شریکوی، له مور او پلار سره غوره چلن وکړئ، له خپلوانو، یتیمانو او مسکینانو سره نیک چلن وکړئ او له خپلوانو گاونډیانو سره، پرديو گاونډیانو سره، د څنگ له ملگري، مسافر سره او له هغو وينزو او غلامانو سره چې ستاسې په لاس کې وي، د احسان چال چلن وکړئ. يقيناً الله داسې څوک نه خوښوي چې کبر کوونکی، مغروره او په خپله لوړتيا وياړي.

او داسې کسان هم د الله ﷻ نه خوښیږي چې بخيلي کوي او نورو ته هم د بخيلي کولو لارښوونه کوي او هغه څه (شتمني) پټوي چې الله ﷻ په خپله پيرزوينه هغو ته ورکړې ده. د دغه راز نعمت منکرو خلکو لپاره مور رسوا کوونکی عذاب تيار کړی دی.

او هغه خلک هم د الله ﷻ نه خوښیږي چې خپل مالونه صرف خلکو ته د ښودلو (ریا) لپاره لگوي او په حقیقت کې نه پر الله ﷻ ایمان لري او نه د آخرت په ورځ. رښتیا دا ده چې شیطان د چا ملگری شي د هغه ډېره بده ملگریا په برخه شوه.

په دغو خلکو به څه شوي وای که دوی پر الله ﷻ او د آخرت په ورځ ایمان راوړی وای او څه چې الله ﷻ ورکړي دي له هغونه یې لگولي وای؟ که دوی داسې کولای، نو له الله ﷻ څخه د دوی د نیکي حال پټ نه پاتې کیږي او هغه ورباندې پوهیږي.

تفسیر

له نورو سره احسان او ښېگڼه

الله تعالی په دې ذکر شویو مبارکو آیتونو کې مؤمنانو ته شرعي احکام بیان کړي دي چې عمل پرې وکړي او د دنیا او آخرت نیکمرغي یې په برخه شي. په لومړني آیت کې الله تعالی خپلو بندگانو ته امر کړی چې خاص د ده عبادت وکړي او شریک ورسره ونه نیسي. همدارنگه له خپل مور او پلار سره ښېگڼه وکړي او د دوی له پیروي نه سرغړونه ونه کړي. همدارنگه له خپلوانو، یتیمانو، فقیرانو او خپلو او پردیو گاونډیانو او دوستانو، لکه: مېړه او میرمن، د سفر ملگری، ټولگیوال او د دفتر همکار، مسافرو، نوکرانو او نورو سره ښېگڼه او احسان وکړي. البته له ذکر شویو خلکو سره احسان او نیکي یو تأکیدی او ضروري امر دی، که نه احسان او ښېگڼه په اسلام کې په هر حالت کې د مسلمان وجیبه او مسؤلیت دی، لکه چې الله تعالی په بل آیت کې فرمایلي دي: **﴿وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾** [البقرة: ۱۹۰] یعنې نیکي وکړئ یقیناً الله نیکي کوونکي خوښوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د گاونډیانو د ډولونو په باره کې او د دوی د هریوه د حقوقو په هکله د اسلام له نظره بحث او څیړنه وکړي او د ټولگیوالو په مخ کې دې شرحه کړي.

د بخل او تکبر بدوالی

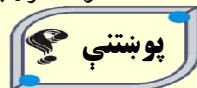
په دویم آیت کې الله تعالی بخل او تکبر د دوو ناوړو صفتونو په توگه یاد کړي دی او په ډاگه کړې یې ده چې هغه تعالی د دې دواړو صفتونو لرونکي نه خوښوي. مبارک آیت په مامل او علم کې بخل کول دواړه ناوړه کارونه ښودلي دي. اهل کتابو چې د اسلام د پیغمبر ﷺ صفتونه په خپلو کتابونو کې ښه پېژندل، خو پټول یې. د هغوی دا کار تر ټولو ناوړه بخل شمېرل کیږي.

همدارنگه د مدینې یهودیانو به انصارو ته ویل: له محمد ﷺ او یارانو سره یې مالي مرستې مه کوئ چې تاسو به د فقر او بېوزلی سره مخ شئ. الله تعالی د دې بخل او شومتیا په وړاندې دوی ته د ډېر سخت عذاب زیږی ورکړ او فرمایي: **﴿وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا﴾**.

الله تعالی د منافقانو ډله چې په الله او د آخرت په ورځ ایمان نه لري، خو د خلکو د غولونې او ریا په خاطر څه مالونه صدقه کوي، ملامت کړي او د شیطان دوستان یې معرفي کړي دي. په پای کې یې دوی ته د بدو پایلو او دردناک عذاب وعده ورکړې. بیا هم مبارک آیت منافقان د ایمان تصحیح ته رابللي، ترڅو د نفاق او د الله ﷻ د لعنت له دایرې څخه ووځي، لکه: چې د دوی په هکله فرمایي: **﴿وَمَا ذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُوا بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللَّهُ﴾**. یعنې څه زیان به دوی ته رسیدلی وای، که چېرې یې په الله او د آخرت پر ورځ ایمان راوړی وای او له هغه څه نه چې الله دوی ته ورکړي یو څه یې نفقه کولای؟!

د لوست گټې او لارښوونې

- د ذکر شویو آیتونو ځینې گټې او لارښوونې په دې ډول دي.
- ❖ عبادت یوازې او یوازې د الله پاک حق دی او هېڅ شی باید ورسره پکې شریک نه شي.
- ❖ په دې آیت او نورو آیتونو کې له مور او پلار سره ښېگڼه کول د الله پاک د توحید او عبادت پسې متصل ذکر شوي چې د مور او پلار سره د ښېگڼې او درناوي کولو په اهمیت دلالت کوي.
- ❖ له نورو سره ښېگڼه کول د مسلمان دنده او مکلفیت دی.
- ❖ فخر او ویاړ چې له غرور او تکبر نه پیدا کېږي د الله ﷻ په وړاندې یو ناوړه او کرکجن عمل دی.
- ❖ بخل او په هغه امر کول حرام کار دی، همدارنگه د علم او پوهې پټول هم حرام دي.
- ❖ د ریا حرمت او دا چې ریا کاران تر ټولو زیات بد دي.
- ❖ د نا اهلو ملگرو بدې چې یو بل بدو او ناوړو کارونو ته رابولي.

۱. لومړي مبارک آیت د لسو حقونو په اداء کولو امر کړی، هغه لس حقونه کوم دي؟
۲. په علم او پوهه کې له بخل څخه مراد څه شی دی؟ دیوه مثال په ترڅ کې یې څرگند کړئ.
۳. په پورتنی آیت کې د ریا کارانو بدې بیان شوې ده. له ریا کارانو څخه په دې آیت کې کوم کسان مراد دي؟
۴. په تېر شوي آیت کې شیطان د کومو خلکو ملگری ښودل شوی او د شیطان د ملگریا پایلې څه دي؟

د آیتونو او احادیثو په رڼا کې (د علم په خپرولو کې د بخل کولو زیانونه) تر سرلیک لاندې پنځلس کرښې مقاله ولیکئ.

حلاله روزي خوړل او له حرامو ډډه کول

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَحُمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أَهَلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَن اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٧٦﴾ [البقرة: ١٧٢-١٧٦]

د ځينو کلمو معناوې

- طَيِّبَاتٍ:** د طيب جمع ده، حلال شيان.
الْمَيْتَةَ: له ذبحې پرته مړ شوی حيوان.
وَالدَّمَ: د ذبحې په وخت کې روانه وينه
أَهْلًا بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ: هغه چې د الله ﷻ له نامه پرته د بل چا په نوم ذبحه شوی وي.
اضْطُرَّ: اړايستل شو. د لورې يا وهلو په وسيله.
غَيْرَ بَاغٍ: بغاوت او تېری کونکی نه وي.
ولاعادٍ: له حد نه تېرېدونکی نه وي.

ژباړه

ای مؤمنانو! که تاسې په رښتیا سره د الله ﷻ بندګي کوونکي یاست، نو کوم پاک شيان چې مورډر کړي دي، هغه په ډاډه زړه خورئ او د الله شکر وباسئ. د الله له لوري که پر تاسې څه بنديز لګول شوی، نو هغه دا دی چې مرداره مه خورئ، د وينې او خنزير د غوښې له خوړلو ډډه وکړئ او داسې کوم شی مه خورئ چې پر هغه له الله ﷻ نه پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي. هو، که څوک د اړتیا په حالت کې وي او له دغو شيانو څخه کوم شی، پرته له دې چې د الهي حکم د ماتولو اراده ولري یا له حده تېری وکړي، وخوري، نو پر هغه څه وبال او گناه نشته. الله ﷻ بښونکی او رحم کوونکی دی.

تفسیر

د جاهليت په زمانه کې د عربو مشرکانو د خپلو پلرونو او نیکونو په پوچ او بې مفهومه تقلید سره هغه حیوانات چې الله ﷻ حلال ګرځولي وو، په مختلفو بڼو د بتانو په نامه نذر کول او په ځانونو یې حرام کړي وو. همدارنگه اهل کتابو، په تېره نصاراو او ځینو نورو ملتونو، په خپل باطل ګومان خپل نفس ته په عذاب ورکولو او له مختلفو نعمتونو څخه د ځان په محرومولو الله ﷻ ته نژدېوالی غوښته.

الله تعالی محمدي امت ته په ټولو ملتونو او امتونو غوره والی ویاښه او هغه یې وسط او منځګړی امت و ګرځاوه. په تېرشویو آیتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کړی کوم څاروي او نور پاکیزه شیان چې الله ﷻ د روزی په عنوان تاسو ته حلال کړي دي، هغه وخورئ، خو د دې نعمتونو په وړاندې د خپل پروردګار په الوهیت او ربوبیت اعتراف وکړئ، د الله ﷻ شکر او ستاینه ادا کړئ او دغه الهي نعمتونه د مشرکانو او نورو ملتونو په څېر په ځانونو مه حراموئ، ځکه الله تعالی وینه، د خنزیر غوښه، د هغه حیوان غوښه چې پخپله مړ شوی وي او یا پرې د الله تعالی له نوم پرته د بل چا نوم اخیستل شوی وي، حرام ګرځولي دي، خو سره له دې هم که څوک مجبور او ناچاره شي، نو له هلاکت نه د ځان ژغورلو لپاره له همدې حرامو شیانو څخه ګټه اخیستلی شي، په دې شرط چې د دې حرامو شیانو په خوړلو کې یې د خپل نفس لذت او خوشحالی مراد نه وي او یا دې حرامو ته په حلالو شیانو غوره والی ورنه کړي. همدارنګه دا حرام خواړه د ضرورت له اندازې زیات ونه خوري، بلکې دومره وخورې چې خپل ځان له هلاکته وژغوري.

په دویم آیت کې الله پاک ځینې شیان حرام کړي دي او مسلمان مکلف دی چې له خوړلو یې ځان وساتي. له شک پرته د نوموړو شیانو په حراموالي کې زیاتې ګټې او حکمتونه شته، ځکه علیم او حکیم خدای په خپل ازلي علم او حکمت سره ښه پوهیږي چې کوم شیان انسانانو ته ګټور او کوم ورته زیانمن دي. نن چې د قرآن مجید له نزول څخه څه د پاسه څوارلس سوه کاله تېر شوي دي، علمي څېړنې ښيي د هغو شیانو خوړل چې اسلام منع کړي دي، لکه: د خوګ غوښه، مرداره، شراب، مخدره توکي، او داسې نور د انسان روغتیا ته په زیان رسولو سرپرېره د نورو زیاتو اقتصادي او ټولنیزو زیانونو لامل هم کیږي.

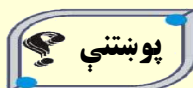
د هغو څارویو د غوښې خوړلو تحریم د آیت بله غوښتنه ده چې له الله پاک څخه پرته د بل چا په نامه ذبحه یا نذر شوي وي. پرته له شکه ذبحه او نذر د لمانځه، روژې، زکات، دعا، رکوع او سجده په څېر د عبادت له ډولونو څخه دي او له الله ﷻ پرته د بل چا عبادت کول شرک او ناروا عمل دی، ځکه عبادت یوازې او یوازې د الله ﷻ لپاره خاص دی. مسلمانان په هر لمانځه کې په وار وار سره د دې آیت په لوستلو **﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾** [الفاتحه: ٤] د یو خدای ﷻ سره ژمنه کوي چې یوازې د هغه عبادت به کوي او د هغه سره به هیڅوک په عبادت کې نه شریکوي.

الله تعالی د آیت په آخر کې په مومنانو احسان کړی، عفو او بښنه یې ورته اعلان کړې او د خپل دین په آسانی یې ټینګار کړی.

فعالیت: زده کوونکي دې د خپل ښوونکي په لارښوونه د **﴿غَيْرِ بَاغٍ وَلَا عَادٍ﴾** د مفهوم په هکله بحث او څېړنه وکړي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ الله تعالى په خپلو بندگانو نعمتونه پېرزو کړي دي چې له هغو څخه د حلالې او پاکې روزي په توگه گټه واخلي او د الله ﷻ شکر او ستاينه وکړي.
- ❖ په مبارک آيت کې حلال شيان د خپل عاموالي او زياتوالي له مخې شمېرل شوي نه دي، يوازې حرام شيان شمېرل شوي او نومونه يې ياد شوي دي.
- ❖ ميته (مردار) هغه حيوان دی چې پرته له ذبحې يې سا وتلې وي.
- په مړو حيواناتو کې ټول هغه حيوانات شامل دي، چې زندی شوي وي، وهل شوي وي، له کوم لوړ ځای څخه لويديلي وي، په ښکر وهل شوي وي يا څيروونکو حيواناتو نيم خوړلي وي او يا د ژوندي حيوان له بدن څخه کومه ټوټه غوښه پرې شوې وي.
- ❖ همدارنگه خور پېغمبر ﷺ په صحيح حديث کې د څېروونکو حيواناتو او پنجې لرونکو مرغانو له خوړلو منع کړې او هغه يې حرام گرځولي دي.
- ❖ ماهی (کب) او ملخ د پېغمبر ﷺ د دې حديث پر بنسټ د مردار حيوان له حکم څخه خارج دي، چې فرمايي: **"أحلت لنا ميتتان ودمان: السمك والجراد والکبد والطحال"** يعنې مور ته دوه مړه او دوه وينې حلالې شوې دي: ماهی او ملخ، ينه او توری.
- ❖ حرامه وينه هغه ده چې له ژوندي حيوان څخه يا د حيوان د ذبحې په وخت کې جاري شوې وي، خو کومه وينه چې له غوښې سره گډه ده، هغه حرامه نه ده، خوړل يې باک نه لري.
- ❖ د خوگ غوښه، غوړي، پوستکي او ټول اجزاء يې په حرمت کې شامل دي.
- ❖ الله تعالى د ذکر شويو حرامو شيانو خوړل د ضرورت او ناچارۍ يعنې د نفس د هلاکت له ويرې په دې شرط روا کړي، چې په آيت کې راغلي استثناوې مراعات شي.

۱. د لاندې کلمو او لغاتو معنا روښانه کړئ: (الْمَيْتَّةُ، وَالْدَّمُ، أَهْلٌ بِهِ لَعْنَةُ اللَّهِ، اضْطُرُّ، غَيْرَ بَاغٍ، عَادٍ)
۲. کوم شيان دي چې په آيت کې حرام گڼل شوي دي؟
۳. د مردارو حيواناتو له ډلې څخه کوم حيوانات مستثنا دي؟ په نبوي حديث يې ثابت کړئ.
۴. حرامه وينه کومه ده؟ واضحه يې کړئ.
۵. له ﴿وَمَا أَهْلٌ بِهِ لَعْنَةُ اللَّهِ﴾ څخه مراد څه شی دي او ولې د محرماتو په ډله کې راغلي دي؟
۶. مسلمان په کوم حالت او د کومو شرطونو لاندې کولای شي له حرامو شيانو گټه واخلي؟

زده كوونكي دې د بېلابېلو حرامو خوړو د صحي او ټولنيزو زيانونو په اړه شل كرښې مقاله وليكي.

پنخلمس لوست

د الله ﷻ په لار کې انفاق (مال لگول)

قال الله تعالى: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَبِيلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَذَكَّرُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَدَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَدَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾ [البقرة: ٢٦١-٢٦٤]

د ځينو کلمو معناوې

يُضَاعِفُ: زیاتوي، څو برابره کوي يې.

مَنًّا: احسان بارول، د خيراتونو يادونه د فخر، وياړ او غوره والي غوښتلو په نيت.

أَدَىٰ: آزار ورکول په بده او ناوړه خبره چې عزت ته يې زيان ورسېږي.

قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ: نېکه او ښه وينا.

مَغْفِرَةٌ: بښنه د فقير او درويزه گر له بد چلن څخه تېرېدنه.

غَنِيٌّ: ذاتي بلای چې هيڅکله نه محتاجيږي.

حَلِيمٌ: عفو کونکی، جزا ورکولو ته بېړه نه کوونکی.

صَفْوَانٍ: ښو يه تيره.

وَابِلٌ: سخت باران.

صَلْدًا: لغړه، له خاورو پاکه.

ژباړه

کوم خلک چې خپل مالونه د الله ﷻ په لاره کې لگوي د هغو د لگښت مثال داسې دی، لکه چې يوه دانه وکرله شي او له هغې نه اووه وري زرغون شي او په هر وري کې سل دانې وي، په همدې ډول کله چې د چا عمل ته د الله ﷻ خوښه شي، زياتوالی پکې راولي هغه هم پراخوونکی او هم د علم څښتن دی.

کوم خلک چې خپل مالونه د الله ﷺ په لار کې لگوي او له لگښت نه وروسته پاسلونه نه کوي (احسان نه بار وي)، نه آزار ورکوي، د هغو ثواب د هغو له رب سره دی او پر هغو څه وېره، ترهه، غم او خپگان نشته.

یوه خوږه خبره کول او له یوې ناوړې خبرې نه تېرېدل له هغه خیرات نه ډېر ښه دي چې ورپسې ازارول وي، الله ﷺ یې نیازه دی او زغم د هغه صفت دی.

ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په پاسلونه او ازار رسولو د هغه چا په څېر مه باطلوئ چې خپل مال مازې خلکو ته د ښودلو لپاره لگوي، نه یې پر خدای ﷻ ایمان وي او نه د آخرت په ورځ، د هغه د لگښت مثال داسې دی، لکه: یوه ښویه تیره چې دوره پرې ناسته وي، کله چې سخت باران پرې وورېږي، ټوله دوره ترې یوسي او تیره هماغسې ښویه سوتره پاتې شي. دې خلکو چې په خپل گومان سره د خیرات کومه نیکې گټلې ده له هغې نه هیڅ شي، د هغو لاس ته نه ورځي او کافرانو ته الله ﷻ سمه لاره نه ښيي.

تفسیر

د نازلېدلو سبب

د یو روایت له مخې دا مبارک آیت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ...﴾ د حضرت عثمان بن عفان او عبد الرحمن بن عوف په هکله نازل شوی. عثمان بن عفان د تبوک په غزا کې د اسلام لښکر مجهز کړ او عبدالرحمن بن عوف خپله نیمه پانگه، چې څلور زره در همه وه، د تبوک د غزا په خاطر د اسلام پیغمبر ﷺ ته وړاندې کړه. د الله رسول ﷺ داسې دعا ورته وکړه: الله ﷻ دې په هغه څه کې چې خیرات او صدقه دې کړل او په هغه څه کې چې ځان ته دې وسپمول، برکت واچوي. همدارنگه د عبدالرحمن بن سمره د روایت مطابق کله چې عثمان بن عفان زر دیناره د نبی کریم ﷺ په حضور کې کېښودل، نبی کریم ﷺ د خوشحالی په حال کې دا روپی په خپلو مبارکو لاسونو لاندې باندې کولې، ویې فرمایل: "لویه خدایه، زه هم ترې راضي شوم او ته هم ترې راضي اوسه."

د الله ﷻ په لار کې د مال لگولو څو برابره اجر

مفسرینو کرامو ویلي دي چې د ذکر شویو آیتونو حکم هر هغه مخلص نفقه ورکوونکي ته شامل دی چې خپل مال یې د الله ﷻ په لاره کې لگولی وي، قرآن کریم یې حالت د هغه تخم له دانې سره تشبیه کړی چې په حاصلخیزه ځمکه کې شنه شي، ښه وده وکړي او اووه وري راوباسي چې په هر وري کې سل دانې وي. دا ښایسته تشبیه هغه روښانه تعبیر دی چې الله تعالی د خپلو مؤمنو بندگانو د سوچه او ښایسته عملونو اجر او

ثواب داسې درنوي، لکه: هغه روغه دانه چې په ښه حاصل ورکونکې ځمکه کې وکرل شي او ښه زيات حاصل ورکړي.

بيا مبارک آيت بيانوي چې الله تعالی د الله په لار کې د مال لگوونکو اجر او ثواب خو برابره کوي، بلکې د صدقې او مال لگولو اجر او ثواب د انفاق کوونکي حالت ته په پام سره تر اووه سوه چنده زيات ورکوي. لکه: چې الله ﷻ فرمايلي دي: ﴿وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ﴾. هر کله چې صدقه په خالص نيت له سالم زړه څخه، له پاک نفس څخه او د حلال مال څخه په مناسب ځای کې ورکړل شي، په باوري توگه د هغې ثواب خو برابره، بلکې بې حسابې دی، ځکه د الله ﷻ فضل، احسان او ښه حدود نه لري. له همدې امله مبارک آيت په دې لويه وعده ختم شوی: ﴿وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ يعنې په خپل پراخ فضل او علم سره هر انسان ته د ده د نيت او عمل برابر بدله ورکوي.

احسان بارول او ازار رسول صدقې باطلوي

ورپسې آيت کې پر محتاج او درويزگر باندې د صدقه کوونکي احسان بارول او ازار رسول په سختو ټکو غندل شوي دي. دغه مبارک آيتونه ټينگار کوي، لکه: څرنگه چې الله ﷻ تعالی د مخلصانه صدقې او د الله ﷻ په لاره کې د لگښت اجر او ثواب خو برابره کوي او خاوند يې له هر ډول ويرې او اندېښنو څخه په خپل امان کې ساتي، په همدې اندازه هغه صدقه او انفاق چې د ریا او احسان بارولو او ازار رسولو سره مل شي، باطل او بې اغېزې کيږي او څښتن يې په دنيا او آخرت کې د سخت عذاب وړ گرځي. په مبارک آيت کې د احسان بارولو او ازار رسولو څخه مقصد دا دی چې صدقه کوونکی د توهين او سپکولو په نيت صدقه اخستونکي ته خپله مرسته او صدقه وريادوي او احسان پرې اچوی او يا په بل ډول ورته ضرر او زيان رسوي. له همدې امله الله پاک فرمايي چې فقير، محتاج او درويز گر ته نېکه خبره کول له هغې صدقې څخه غوره دي چې له ضرر او زيان سره مله وي، ځکه نېکه خبره او د درويزگر د ټينگار په مقابل کې هغه ته عفو او ښه، له يوې خوا د درويزگر د نفس د پاکۍ، مينې او محبت لامل گرځي او له بلې خوا اجر او ثواب پرې حاصلېږي، خو هغه صدقه او انفاق چې له احسان او منت سره مل وي، د فقير او محتاج د زړه ماتيدو او بې عزتۍ لامل گرځي او د هغه رنج او درد زياتوي.

د اسلام د پیغمبر ﷺ صحیح حدیث دی چې: «الكلمة الطيبة صدقة»^(۱) یعنی: ښه خبره صدقه ده.

وروستي آیت د تهدید او وپړولو په لهجه مؤمنانو ته خطاب کړی او په صدقه کولو کې یې له احسان بارولو او ضرر رسولو څخه منع کړي دي، ځکه احسان بارول او ضرر رسول د صدقې او مال لگولو ثواب د الله ﷻ په نزد له منځه وړي او صدقه کوونکي د خلکو له مننې او احسان څخه هم محرومي. له ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې د الله ﷻ پیغمبر ﷺ فرمایي: "لا يدخل الجنة مدمن خمر، ولا عاق لوالديه، ولا متان"^(۲) یعنی: عادتې شراب څښونکي، د مور او پلار عاق (نامونکي) اولاد او احسان باروونکي جنت ته نه شي داخلیدای.

مبارک آیت هغه صدقه چې احسان بارول او ځورول ورسره مل وي، له هغه منافق سره تشبیه کړې چې د ریا او ځان ښودنې په خاطر صدقه کوي او د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه محروم وي. مبارک آیت مؤمنانو ته خطاب کوي چې خپلې صدقې او نفقې په احسان بارولو او ځورولو مه باطلوئ، ترڅو د هغه منافق په څېر نه شئ چې ریایي او نمایشي اعمال یې له منځه تللي وي. د احسان بارولو او ځورولو سره مل صدقه د هغې تیرې په څېر ده چې لږه دوره پرې پرته وي، خو د سخت باران د اورېدو له امله تېره له دوړو او گرد څخه پاکه شي او هیڅ حاصل نه ورکوي.

د منافق د ریایي اعمالو حالت همداسې دی چې د الله ﷻ په دربار کې اجر او ثواب نه لري او نه له هغه څخه څه گټه په لاس راوړي او الله ﷻ کافرانو ته چې کفر یې پر ایمان غوره گڼلی، د گټې په لوري هدایت نه کوي.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي تر لارښوونې لاندې په صدقې او مال لگولو کې د احسان د بارولو او ځورولو په هکله څو داسې نمونې، چې زموږ په ټولنه کې رواج لري، بیان کړي.

د لوست گټې او لارښوونې

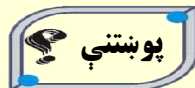
له مبارکو آیتونو څخه لاندې گټې او لارښوونې ترلاسه کړي:

- ❖ د صدقه کوونکي لپاره د صدقې او نفقې غوره والی او د هغې گټې او پایلې.
- ❖ د الله ﷻ په لار کې په مال لگولو باندې د احسان اچولو او ځورولو حراموالی.

۱- صحیح البخاری، صحیح مسلم حدیث ۱۰۰۹.

۲- النسائي في سننه الكبرى ج ۳ ص ۱۷۶ حدیث: ۴۹۲۰.

- ❖ په دنیا کې د خلکو له مننې او احسان او په آخرت کې د الله ﷻ له اجر او ثواب څخه د احسان باروونکي صدقه ورکونکي یې برخېوالی.
- ❖ محتاج او فقیر ته په ښه او نیکه خبره ځواب ورکول او درويزه گرتنه د نبی کریم ﷺ د حدیث "الكلمة الطيبة صدقة". سره سم د سوال په ټینگار او بد خوږی عفو او تېریدنه.
- ❖ د ریا حراموالی، لکه: چې پیغمبر ﷺ فرمایي: "وَأَيُّكُمْ وَالرِّيَاءَ فَإِنَّهُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ". یعنې: له ریا څخه پرهیز وکړئ ځکه ریا وړوکی شرک دی.

۱. لاندې کلمې او لغات معنا کړئ:
(يُضَاعِفُ - مَنًّا - أَذَى - مَغْفِرَةٌ - صَفْوَانٍ - وَابِلٌ - صَلْدًا)
۲. ددې آیت ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ﴾ د نزول لامل شرحه کړئ؟
۳. الله پاک کوم ډول صدقې قبلوي؟
۴. الله ﷻ څرنگه صدقې څو برابره کوي؟ په مبارک آیت استدلال وکړئ.
۵. له احسان او ځورولو سره مل صدقه څرنگه ده؟ د مثال په ترڅ کې یې شرحه کړئ.
۶. د درويز گر په وړاندې نېکه خبره صدقه ده، د دې جملې معنا روښانه کړئ.
۷. الله تعالی هغه صدقه ورکونکی چې په صدقې پسې احسان اچوي او ځورول کوي له جنته محروم کړی، په دې هکله حدیث نقل کړئ.
۸. مبارک آیت هغه صدقه ورکونکی چې له صدقې څخه وروسته احسان باروي او یا ځورول کوي له ریا کار منافق سره تشبیه کړی. دا تشبیه شرحه کړئ.
۹. له احسان او اذیت سره مل صدقه په آخري آیت کې څرنگه تشبیه شوې ده؟ واضحه یې کړئ.

په قران کریم کې انساني مساوات

« قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾ قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ نُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ [الحجرات: ١٣-١٥]

د ځينو کلمو معناوې

- شُعُوبًا:** د شعب جمع، ډېر خلک چې يو واحد اصل سره جمع کړي وي.
- قَبَائِل:** د قبيلې جمع ده د شعب يوه څانگه.
- لِتَعَارَفُوا:** ترڅو له يو بل سره وپېژني.
- أَكْرَمَكُمْ:** ستاسو تر ټولو دروند او عزتمن.
- لَا يَلِتْكُمْ:** له تاسو څخه نه کموي.
- لَمْ يَرْتَابُوا:** شک او شبهه يې ونه کړه.

ژباړه

ای خلکو! مور تاسې له یوه نارینه او یوې شخړې څخه پیدا کړی او بیا مو تاسې قومونه او قبیلې وگرځولې، ترڅو یو تر بله وپېژنئ. په حقیقت کې د الله ﷻ په نزد له تاسې نه تر ټولو زیات عزتمن هغه څوک دی چې په تاسو کې تر ټولو زیات پرهېزگار وي. په باوري ډول الله ﷻ پر هر څه پوهېدونکی او باخبره دی.

اعرابو(دکلي او بانډې اوسیدونکو) وویل: مور ایمان راوړی. دوی ته ووايه تاسو ایمان نه دی راوړی، بلکې داسې ووايي چې مور اطاعت کوونکي شو، ایمان لا تر اوسه ستاسې په زړونو کې داخل شوی نه دی. که تاسې د الله ﷻ او د هغه د رسول فرمانبرداري غوره کړئ، نو هغه به ستاسې د عملونو په اجر کې څه کموالی را نه ولي. په باوري ډول الله ﷻ غفور او رحیم دی.

په حقیقت کې خو مؤمنان هغه دي چې پر الله ﷻ او د هغه پر پیغمبر ﷺ یې ایمان راوړ. بیا هغوی څه شک ونه کړ او په خپلو مالونو او سرونو سره یې د الله ﷻ په لاره کې جهاد وکړ. هغوی ریښتوني خلک دي.

تفسیر

د بشریت د اصل یووالی

الله تعالی په لومړني مبارک آیت کې ټول انسانان مخاطب کړي او ټینګار یې کړی چې تاسې مې له یو واحد اصل څخه پیدا کړي یی چې آدم او حوا دي. بیا مې تاسې د کورنیو او قبیلو او ډلو په بڼه وگرځولې، ترڅو د نسب، خپلولې، قبیلو او ډلو په پېژندلو سره د یوې روغې او نیکې ټولني په منځ ته راوړلو یو له بل سره مرسته وکړئ، نه د حیواناتو په څېر چې خپل اصل او نسب نه پېژني او د عقل او پوهې له نعمت څخه محروم دي. په دې وجه قرآن کریم د داسې انساني وحدت لپاره دعوت کوي چې د عدل، مساوات، محبت او ورورگلوۍ پر بنسټ ولاړ وي.

باید وپوهېږو چې په نړۍ کې د پرمختګونو او تمدنونو رامنځته کېدل د انسانانو له یو بل سره د پېژندګلوۍ نتیجه ده، ځکه پېژندګلوي تفاهم رامنځته کوي او تفاهم د تعاون لامل کیږي. همدارنګه قرآن کریم په دې مبارک آیت کې د رنگ، نژاد او جنسیت توپيرونه په پام کې له نیولو سره پرته، د انسان حقوق اعلان کړي چې ټول انسانان په نسب کې سره وروڼه دي او د دوی انساني عزت او کرامت خوندي دی، ځکه انسان د الله ﷻ عزتمن مخلوق او د ځمکې پر مخ د ده خلیفه دی. ټول انسانان یو واحد اصل ته رسېږي چې آدم او حوا علیهما السلام دي، خو هغه څه چې د دوی ترمنځ د غوره والي معیار دی هغه دیني ارزښتونه او د الله ﷻ او رسول اطاعت او پیروي ده. د اسلام ستر پېغمبر ﷺ فرمایلي: **«إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُورِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ، وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ»**^(۱) یعنې الله ﷻ ستاسو څېرو او سرمایو ته نظر نه کوي، بلکې ستاسو زړونو او عملونو ته گوري.

په دې ترتیب قرآن کریم د بشریت ټول اختلافات او توپيرونه یوې خوا ته پریښي او انسانان یې د توحید او تقوا تر بیرغ لاندې راوستلي دي، ترڅو د یو بل په مرسته او کومک د الله ﷻ عبادت وکړي او د خپلولې او عصبيت له ټولو ډولونو او جاهلانۍ دعوو او ناندريو څخه ځانونه لیرې وساتي، لکه: **«خُزْنِكُمْ أَجْرِكُمْ، وَأَمْوَالِكُمْ بِأَنْفُسِكُمْ»** یعنې تاسو ټول د **«لَيْسَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُمْ حُزْنٌ، وَبَيْنَهُمْ وَبَيْنَهُمْ حُزْنٌ»** یعنې تاسو ټول د آدم اولاده یاست او آدم له خاورې پیدا شوی. باید هر قوم یا ډله په اصل او نسب له ویاړ څخه ځان وژغوري، پرته له هغه څخه د الله تعالی په دربار کې به له **«جِعْلَانُ»**^(۳) څخه هم ټیټ او بې ارزښته وي.

۱- روایت مسلم.

۲- تهذیب سنن أبي داؤود ج ۴/۷۱.

۳- (جعلان) دجیم په زیر هغه وړه حشره ده چی د حیواناتو د خوشایو سره ژوند کوي او خوراک یې د حیواناتو نجاست

دی او هرکله چی خوشبویی ورته ورسیري مري.

د ایمان او اسلام نعمت

وروسته له دې چې قرآن مجید دا اصل اعلان او تثبیت کړ چې ټول انسانان یوې مبدې او اصل ته راگرځي او دغوره والي او بهتری معیار د بني ادمانو په منځ کې تقوا او نیک عمل دی، بیا مبارکو آیتونو بیان کړی چې یوازې د ایمان کلمه کافي نه ده، بلکې باید قلبي تصدیق او د اسلام د اوامرو او نواهیو ظاهري اطاعت او عملي التزام ورسره ملگری وي، ترڅو الله ﷻ ته د منلو وړ وگرځي.

په نبوي پیر کې په باندېه چیانو کې داسې کسان وو چې په ژبه یې د ایمان دعوه کوله، خو زړونه یې په دنیا او دنیوي گټو مشغول وو، نو ځکه الله تعالی خپل پیغمبر ﷺ ته امر وکړ هغوی ته ووايي چې یوازې په ژبه د ایمان په څرگندولو تاسو حقیقي مؤمنان نه گڼل کېږئ، ترڅو زما رسالت تصدیق نه کړئ او د الله او رسول ټولو اوامرو او نواهیو ته تسلیم نشئ. په دې توگه مبارکو آیتونو د ایمان حقیقت بیان کړی، فرمایي: **﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ لَمْ يَأْتُواوَ جَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ﴾** یعنې حقیقي مومنان هغه کسان دي چې پر الله ﷻ او د الله ﷻ پر پیغمبر ﷺ ایمان راوړي او په خپلو عقیدو کې هېڅ شک او شهبې ته لاره نه ورکوي او پر باطل باندې د حق د برلاسی په لار کې ځان او مال نه سپموي، همدا رښتیني مؤمنان دي.

مفسرین وایي: دغه مبارک آیت په دې دلالت کوي چې ایمان د اسلام په نسبت خاص دی، لکه څرنگه چې د جبراییل په حدیث کې لومړی د اسلام پوښتنه شوې بیا د ایمان او وروسته د احسان. یعنې له عام څخه خاص ته ارتقا شوې ده، نو ایمان او اسلام یو د بل بشپړوونکي دي او یو پرته له بله کفایت نه کوي.

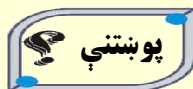
د یو روایت له مخې په نهم هجري کال چې د(عام الوفود) په نامه یاد شوی، د بنی اسد د قبایلو هیئت له خپلو زیاتو وگړو سره د پیغمبر ﷺ حضور ته راغی او خپل اسلام یې اعلان کړ. د احسان بارولو په قصد یې د الله پیغمبر ﷺ ته څرگنده کړه چې مور د خپلې قبیلې له ټولو وگړو سره پرته له جنگه اسلام راوړ، په داسې حال کې چې نورو قبایلو له تاسره جنگونه وکړل. دوی په دې کلمو سره غوښتل په پیغمبر ﷺ احسان بار کړي او په عین حال کې سوغاتونه او ډالی ترلاسه کړي. په دې وخت کې د الحجرات سورت آخري مبارک آیتونه د دوی په هکله نازل شول او امر یې وکړ چې د اسلام راوړلو په دعوه پر پیغمبر ﷺ باندې احسان مه باروئ، بلکې که تاسو په خپله دعوه کې رښتیني یاست باید د پروردگار د احسان مننه وکړئ چې تاسو یې د ایمان او اسلام په نعمت مشرف وگرځولئ. مبارکو آیتونو د دوی پټ نیتونه ښکاره کړل او د اسلام د پیغمبر ﷺ په ژبه یې دوی ته ښوونه وکړه چې یوازې په ژبه د ایمان دعوه ونه کړي، بلکې دا ایمان په زړونو تصدیق کړي او د الله ﷻ او د الله د رسول د ټولو اوامرو او نواهیو په وړاندې تسلیم او غاړه کېږدي، ترڅو ایمان یې د الله ﷻ په وړاندې د قبول وړ شي.

دا مبارک آیت یو لوی اصل تثبیت او تأییدوي چې ډېر وختونه انسانان او حتی ځینې مؤمنان هم له هغه څخه غافل او بې پروا وي. په اصل کې لوی نعمت چې الله تعالی یې د ځمکې پر مخ په کوم بنده پیرزو کوي، د ایمان نعمت دی چې له ټولو نعمتونو څخه غوره او لوړ دی. د ایمان نعمت چې هرکله د انسان په زړه کې ځای ونیسي، نوبل هېڅ شی به له هغه څخه لوړ او ارزښتناک نه وي. انسان د ایمان په نعمت سره له خپل اصل او مبدأ خبرېږي او له خپل پیداوونکي او پالونکي سره اړیکې پیدا کوي.

د لوست گټې او لارښوونې

- په دې لوست کې گټې او لارښوونې په لاندې ډول دي.
- ❖ د ټولو انسانانو پېدايښت یو واحد اصل (آدم عليه السلام) ته راگرځي.
- ❖ په نسب او نژاد ویاړ کول حرام دي.
- ❖ انساني توپيرونه د پېژندنې او له یو بل سره د مرستې لپاره دي، نه دا چې یو پر بل غوره والی رامنځته کړي.

- ❖ د انسانانو په منځ کې د غوره والي او عزت معیار تقوا ده.
- ❖ له عملي مخالفت سره په ژبه د ایمان څرگندونه اسلام ته د قبول وړ نه ده.
- ❖ ایمان د اسلام په پرتله خاص دی.
- ❖ د توکم، ژبې، سیمې او سمت پر بنسټ د انسانانو ترمنځ توپیر کول حرام دي.

۱. قرآن کریم د انسانانو د پېدايښت اصل څرنگه ویني؟ په قرآني آیت استدلال وکړئ.
۲. د انسانانو ترمنځ توپیر او اختلاف او په قبیلو او ډلو د دوی وپش څه فایده لري؟
۳. د غوره والي او بهتری معیار د قرآن کریم له نظره څه شی دی؟ د قرآني آیت په رڼا کې یې واضح کړئ؟
۴. په نسب، توکم او ژبې ویاړ کول د اسلام له نظره څه حکم لري؟ په آیتونو او نبوي احایثو یې واضح کړئ.
۵. کومې قبیلې د خپل اسلام راوړلو احسان په پیغمبر ﷺ باندې اچولو او د قرآن ځواب دوی ته څه و؟
۶. د ایمان او اسلام ترمنځ توپیر څه دی؟

د انساني مساوات اصل او د انسانانو ترمنځ د غوره والي معیار په نظر کې ونیسی او په دې هکله یوه مقاله ولیکئ.

اووه لسم لوست

د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفتونه

قال الله تعالى: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾ [الفرقان: ٦٣-٦٧]

د ځينو کلمو معناوې

هَوْنًا: په عزت او آرامتیا.

قَالُوا سَلَامًا: روغه خبره او له گناه څخه منع کوونکې.

سُجَّدًا وَقِيَامًا: سجده کوونکي، په تهجد لمانځه کې درېدونکي.

غَرَامًا: پېوست او ملگری.

سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا: بد اوناوړه استوگنځی.

لَمْ يُسْرِفُوا: اسراف اوله حده تېریدنه یې ونه کړه.

لَمْ يَقْتُرُوا: تنگي یې ونه کړه، بخل یې ونه کړ.

قَوَامًا: اعتدال د اسراف او بخل ترمنځ.

ژباړه

د رحمان ذات اصلي بندگان هغه دي چې پر ځمکه باندي آرام ځي او که جاهلان يې مخې ته راشي ، نو وايي تاسې ته سلام.

هغه کسان چې د خپل پروردگار په وړاندي په سجده او قيام شپې تېروي.

هغه کسان چې دعاگانې کوي چې ای زموږ پروردگاره! موږ د دوزخ له عذابه وساته! بېشکه دهغه عذاب راپسې کېدونکی دی.

هغه ډېر ناکاره استوگنځی او ځای دی.

هغه کسان چې کله لگښت کوي، نو نه بی ځایه لگښت کوي اونه بخيلې کوي، بلکې

دهغو لگښت د دغو دواړو سرحدونو په منځ کې په منځلاريتوب ولاړ وي.

تفسیر

د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفتونه

کله چې پیغمبر ﷺ مشرکان د رحمان خدای ﷻ عبادت ته راوبلل، نو هغوی په انکار او جاهلانه توګه پوښتنه وکړه، رحمان څوک دی؟ الله تعالی په دې مبارکو آیتونو کې خپل خاص بندګان د «رحمان د بندګانو» په نامه وستایل او د دوی صفتونه یې وشمېرل، ترڅو د هغو په واسطه رحمان خدای ﷻ ښه وپېژندل شي. په دې مبارکو آیتونو کې الله تعالی مؤمنانوته، چې دوی یې خپل ځان ته منسوب کړل، د ﴿عِبَادُ الرَّحْمَنِ﴾ د عزت او غوره والي مقام وبانښه.

دې مبارکو آیتونو د سورت تر پایه د الله ﷻ خاص بندګان په اتو مبارکو صفتونو ستایلي دي. د الله ﷻ د دې خاصو بندګانو صفتونه د دوی له نفسونو سره، د دوی له پروردګار سره، له ټولني سره او د ټولني له پاکي او پرمختګ سره چې دوی په کې ژوند کوي تړاو لري. په دې ترتیب ټول هغه صفتونه چې مبارکو آیتونو د رحمن ذات د خاصو بندګانو لپاره بیان کړي دي په څلورو محورونو کې خلاصه شوي دي.

ددې صفتونو یوه برخه په دیني او ایماني کمالاتو پورې اړه لري چې مؤمنان په دې کمالاتو ستایل شوي او په ﴿الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا﴾ مبارک آیت کې لیدل کېږي.

دویمه برخه د مشرکانو او فاسقانو ناوړه او د ګمراهي صفتونه رانښيي چې مؤمنان باید له هغو څخه ځان وژغوري او دا صفتونه په ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ...﴾ او په نورو وروستیو آیتونو کې لیدل کېږي.

ددې صفتونو یوه بله برخه د اسلام له لارښوونو څخه عبارت ده چې رښتیني مؤمنان باید په هغو عمل وکړي او لازم یې وګڼي چې هغه: ﴿وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾ او ﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا﴾ او د سورت نور آیتونو دي.

د دې غوره او نیکو صفتونو بله برخه د ژوند د حالت سمون او ښه کول دي چې مؤمنان یې د الله ﷻ له درباره غواړي، ترڅو الله ﷻ یې ورپېرزو کړي چې دا مبارک آیتونه ﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ یې رانغاړي.

له خلکو سره ښه چال چلند

د رحمان ذات د خاصو بندگانو له صفتونو څخه دا دي چې کله د ځمکې پر مخ روان وي، نو په خاکساري او تواضع سره ځي ﴿الذین یمشون علی الأرض هوناً﴾. هدف دا چې د متکبرو، مغرورو، بدکارو او مفسدینو په څیر په لاره نه درومي، بلکې په آرام، عزت او تواضع ګرځي، هو! په لاره تلل د انسان شخصیت څرګندوي، لکه: چې الله تعالیٰ په قرآن کریم کې فرمائي: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا﴾ [الإسراء: ۳۷] یعنې: د ځمکې پر مخ په ناز، ویاړ او نخرو مه ځه! یقیناً ته نه په خپل قدم ځمکه شکولی شي او نه په لوړوالي کې غرونو ته رسیدای شي. البته پر لارې له دروند تګ څخه دا مطلب نه دی چې سړی د عجز او کمزورۍ او یا د تظاهر په ډول پر لاره لار شي، پیغمبر ﷺ چې کله پر لاره تللو داسې به معلومېده چې ځمکه یې ترپښو لاندې کش کېږي. همدارنګه عمر بن خطاب ﷺ یو ځوان ولید چې ډېر نرم او په مات زړه پر لاره روان دی، نوله هغه څخه یې پوښتنه وکړه: په تاڅه شوي دي؟ آیا ناروغ یې؟ ځوان وویل نه، نو دغه وخت حضرت عمر ﷺ هغه ځوان پر ډره وواهه او ده ته یې امر وکړ چې پر لاره ښه تکړه او جګ جګ ولاړشي^(۱). اسلام دعزت او قوت دین دی او عزت او قوت له تکبر سره توپیر لري، لکه: څرنگه چې په غرور او تکبر پر لاره تلل حرام او ناوړه کار دی په همدې توګه په کمزورۍ، ستومانۍ او تظاهر تګ هم د اسلام له نظره بد او د منلو وړ نه دی.

همدارنګه دا د رحمان ذات بندگان چې کله په خپلو معاملو کې له ناپوهو او جاهلانو سره مخامخ کېږي له هغوی سره په بالمثل چال چلند معامله نه کوي او بلدی ته په بلدی ځواب نه ورکوي، بلکې د سلام په ویلو او حکیمانه خبرو د دوی له شر څخه ځان په امن کې ساتي، البته نه د بېوسی او وېرې له امله، بلکې له دې امله چې وخت ضایع نشي او هسې په بې گټې کار بوخت نشي، نو د داسې خلکو په خبرو دې سترګې پټې او غوړونه کاڼه کړي.

فعالیت

پر لارې د تکبر او غرور او یا تظاهر له مخې تګ په اړه په خپلو کې خبرې اترې وکړئ او له خپل چاپیریال، ماحول او ټولني څخه څو نمونې وړاندې کړئ.

۱- التفسیر الوسیط للططاوی، تفسیر آیت ۶۳ سوره الفرقان.

د رحمان پروردگار عبادت

هغه څه چې وويل شول د الله تعالی د خاصو بندگانو صفتونه او په ورځنيو چارو کې د خلکو سره د هغوی د چلن په اړه وو، خو د شپې له خوا د الله ﷻ په دربار کې د دوی دنده د خپل پروردگار عبادت، دعا او هغه ذات ته زاری دي: **﴿وَالَّذِينَ يَبْتُؤْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا﴾** د رحمان خدای ﷻ خاص بندگان هغه کسان دي چې د شپې څه برخه د سجدو او قیام په حال کې د خپل پالونکي په حضور کې تېروي، ځکه شپه د خشوع بڼه وخت او بنده په کې له ریا څخه خوندي وي. بیا مبارک آیت د رحمان «الله» د خاصو بندگانو له دعاگانو څخه یوه گوښه بیانوي او فرمایي: **﴿وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ﴾** پروردگاره! د جهنم له عذاب څخه مو وساته چې سخت هلاکوونکی او دردوونکی عذاب دی. دا خشوع، زاری او وېره د الله ﷻ د رشتینو بندگانو د ژور ایمان او تصدیق ثمره ده.

په انفاق کې اعتدال او میانه روي

د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندگانو بل صفت، اعتدال او میانه روي ده چې له اسراف او بخل دواړو څخه پرهیز کوي او په منځنۍ لاره درومي: **﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾**. ځکه چې اسراف او بخل دواړه ناوړه خویونه دي او دواړه خویونه د وگړو او ټولني د فساد لامل گرځي. اسراف د افرادو او ټولني د نفسونو او مالونو فاسدوونکی دی. همدا راز بخل او سختي د ټولني د آبادۍ او سوکالی په لاره کې له مال څخه د گټې د نه اخیستلو لامل گرځي چې په دې توگه دواړه ناوړه صفتونه دي او په ټولنه کې د زیان او ستونزو د رامنځته کېدو لامل گرځي. په مال لگولو کې اعتدال او میانه روي د هوبنیارانو له ځانگړتیاوو او د ایمان له صفتونو څخه شمېرل کېږي چې ټولني ته نیکمرغي، سوکالي او آرامي راولي.

دا یوه برخه د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندگانو ځینې صفتونه دي چې قرآن کریم په پورتنیو مبارکو آیتونو او د دې سورت په وروستیو آیتونو کې ذکر کړي دي او د همدې نېکو صفتونو په خاطر قرآن کریم د الله ﷻ خاصو بندگانو ته د جنت د ډېرو لوړو درجو او تل پاتې نعمتونو زېری ورکوي.

د لوست گټې او لارښوونې

- په دې لوست کې گټې او لارښوونې په لاندې ډول دي:
- ❖ د رحمان خدای ﷻ د خاصو بندگانو د صفتونو بیان چې د دوی د صفتونو د پېژندنې په وسیله د رحمان پروردگار پېژندنه لازياته حاصلیږي.
- ❖ په تگ کې د وقار، اطمینان او آرامی فضیلت.
- ❖ په نیکی سره د بلې د ځواب ورکولو فضیلت.
- ❖ په عبادت سره د شپې په ویننه تېرولو او د دوزخ له اوره د وېرې فضیلت.
- ❖ د الله ﷻ په لاره کې په اعتدال او میانه روی سره د مال لگولو فضیلت او د اسراف او بخل دواړو ناوړو خویونو څخه ځان ساتل.

۱- دلاندې کلمو او لغاتو معناوې څرگندې کړئ:

(هُونًا - قَالُوا سَلَامًا - غَرَامًا - سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا - لَمْ يُسْرِفُوا - لَمْ يَفْتُرُوا - قَوَامًا)

۱. د لوست د آیتونو د نزول سبب او مناسبت شرحه کړئ؟
۲. دا چې په آیت کې د بندگانو نسبت رحمان ذات ته شوی، څه مفهوم افاده کوي؟
۳. په مبارک آیت کې په وقار او آرامی سره له تگ څخه مطلب څه دی؟ واضح یې کړئ.
۴. په ورځ او شپه کې د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفت د مبارک آیت په رڼا کې شرحه کړئ.
۵. د الله ﷻ د خاصو بندگانو صفت په صدقه او نفقه کې څرنگه دی وضاحت ورکړئ.

د (الفرقان) سورت د وروستيو آیتونو په رڼا کې د الله ﷻ د خاصو بندگانو د صفتونو او اعمالو د نتیجې په هکله یوه مقاله ولیکئ.

د ټولني په تهذيب كې د مؤمنانو ونډه

قال الله تعالى: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿ [النور: ٣٠-٣١]

د ځينو کلمو معناوې

يَغُضُّوْا: ټيټې کړي، ځان وساتي.

أَزْكَى هُمْ: ډېره پاکه کړنلاره ده دوی ته.

وَلَا يُبْدِينَ: نه دې ښکاره کوي.

زِينَتَهُنَّ: خپل ښايست.

بِخُمُرِهِنَّ: خمر د خمار جمع ده، هغې جامې ته ويل کيږي چې ښځې پرې خپل

سر او گريوان پټوي (پروني).

جُيُوبِهِنَّ: جيوپ د جيب جمع ده، جيب گريوان ته ويل کيږي.

ژباړه

ای پېغمبره! مؤمنانو ته ووايه چې خپلې سترگې ټيټې او د شرم ځايونه پټ وساتي. دا د هغوی

لپاره ډېره پاکه کړنلاره ده. هغوی چې څه کوي الله عَلَّمَ پرې خبريږي.

مؤمنو ښځو ته ووايه چې خپلې سترگې ټيټې وساتي او د خپلو شرم ځايونو ساتنه دې وکړي او

خپل ښايست او سينگار (دزینت ځايونه) دې نه ښکاره کوي، مگر هغه چې په خپله څرگند

شي او په خپلو گريوانونو دې خپل پورني واچوي، هغوی دې خپل زینت او سينگار نه ښکاره

کوي، مگر خپلو مېړونو، پلرونو، د مېړونو پلرونو، خپلو زامنو، د مېړونو زامنو(بنزيانو)، وروڼو،

ورېرونو، خوريونو، مؤمنو ښځو، خپلو مريانو، خپلو هغو ترلاس لاندې نارينه وو ته چې ښځو

ته حاجت ونه لري او هغه ماشومانو ته چې لا تراوسه پورې د ښځو له پټو خبرو سره اشنا شوي نه دي او هغوی دې په ځمکه باندې په زوره په داسې شان تگ نه کوي چې دهغوی د پټ کړي سينگار خلکو ته معلومات وشي. ای مؤمنانو! تاسې ټول په گډه الله ﷻ ته توبه وباسئ ښايي چې بری دربه برخه شي.

تفسير

نامحرمو ته له کتلو څخه ډډه کول

د النور مبارک سورت له اخلاقي بې لاريو او ټولنيزو مفسادو څخه د فرد، کورنۍ او ټولنې د ژغورنې په موخه ډېر احکام لري. الله ﷻ د النور سورت په لومړيو آيتونو کې زنا حرامه گرځولې او د زنا مرتکب ته يې درنه جزا ټاکلې ده. په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالی د وقايوي درملو په توگه سرپو او ښځو ته د سترگو په ټيټولو او نامحرمو ته په نه کتلو امر کړی دی چې د گناهونو کندنې ته له لويدلو څخه خوندي شي. اسلامي ټولنه له اخلاقي مفسادو وژغورل شي او د تهذيب او پرمختگ په لاره گامونه واخلي.

لکه: چې پوهيرو انسانان گڼ حواس لري، چې د دې حواسو په وسيله مختلف شيان درک کوي، مثلا په غوړونو اوري، په پوزه شيان بويوي، په ژبه خبرې کوي او مزه څکي، خو تر ټولو مهم حس چې انسان جنسي خواهشاتو او غرايزو ته ورکاري، هغه د باصرې او ليدلو حس دی. له همدې امله الله پاک د وقايوي درمل په توگه سرپي او ښځې مخاطب کړي، نارينه مؤمنانو ته يې د سترگو ښکته اچولو او مؤمنو ښځو ته يې د نه کتلو او د خپل ښايست د نه څرگندولو امر کړی دی.

په مبارک آيت کې د سترگو په ښکته اچولو او د اندامونو د ساتلو په منځ کې جمع راغلې ده، ځکه کتل د فحشا يا زنا لامل کېږي، نو ځکه الله تعالی خپل پېغمبر ﷺ ته امر وکړ مومنانو ته ووايي، چې پرديو ښځو ته ونه گوري او همدارنگه خپل اندامونه په حرامو کې له واقع کېدو څخه وساتي. دا د ايمان د کمال دليل دی او د زړونو او نفسونو د پاکۍ او د دنيا او آخرت د کاميابۍ او ښکمرغۍ سبب دی.

بيا الله تعالی خپل پېغمبر ﷺ ته امر کړی مؤمنو ښځو ته ووايي، چې دوی هم پرديو سرپو ته ونه گوري او خپل ښايست ښکاره نه کړي، مگر هغه څه چې عادتاً له نا چارۍ ښکاره کېږي. مفسرين وايي: که څه هم ښځې په غالبه توگه مؤمنانو ته په امر کې شاملې دي، خو بيا هم د ټينگار لپاره ښځې جلا مخاطبې شوې دي چې سترگې ښکته واچوي او خپل اندامونه پټ کړي.

بیا مبارک آیت مؤمنو او مسلمانو بنځو ته امر کړی چې خپل سرونه، غاړې او سینې په خپلو جامو پټې کړي، ترڅو پردیو سړیو ته ښکاره نشي او د دوی د زینت او ښایست ځایونو ته ونه گوري. علماوو ویلي دي: د جاهلیت په زمانه کې بنځو خپل ځادرونه د سر (تندی) له خوا شا ته اچول، چې په دې توگه به یې غاړې او غاړې کی ښکاریدې، نو ځکه الله تعالی مؤمنې بنځې له دې طریقې څخه منع کړې. البته له زینت څخه په مبارک آیت کې هغه زینت مراد دی، چې باید پټ وساتل شي، لکه: وینسته، متې او پڼې.

فعالیت

زده کوونکي دې د ښوونکي په لارښوونه په خپل چاپیریال کې د سترگو ښکته نه اچولو څو نمونې تریبڅ لاندې ونیسي او منفي اړخونه دې څرگند کړي.

د ښځو د زینت لیدنه کومو کسانو ته جواز لري؟

مؤمنو ښځو ته روا نه ده چې خپل پوښلی زینت خلکو ته ښکاره کړي، مگر هغه کسانو ته چې مبارک آیت استثنا کړه دي او هغه دولس ډلې دي. لومړي کسان چې د مؤمنو ښځو د زینت لیدل یې ورته روا کړي، مېرونه دي. مېرونو ته د ښځو هر ډول زینت لیدل روا دي، بلکې د مؤمنو ښځو زینت اصلاً د مېرونو لپاره دی، نو د مېرونو لپاره د خپلو ښځو زینت او عورت لیدنه کوم ممانعت نه لري. همدارنگه مؤمنې ښځې د خپل عزت او وقار په رعایتولو کولای شي خپل زینت پرته له مېرونو څخه خپلو پلرونو، خسر، زامنو، بن زیو، وروڼو، ورېرونو او خورپونو ته ښکاره کړي. البته دا ذکر شوي اووه ډوله خلک له مېره څخه وروسته هغه محارم دي چې مؤمنه ښځه ور سره نکاح نشي کولای او مؤمنې ښځې د ناچاری له وجې له دوی سره مجلسونه او ناسته پاسته لري او عادتاً له فتنې څخه خوندي وي. بیا کاکاگان، ماماگان او رضاعي محارم هم له دوی سره په حکم کې یو ځای کېږي. همدارنگه مؤمنې ښځې کولای شي خپل زینت مسلمانو ښځو او وینځو ته ښکاره کړي. همدارنگه هغو سړو ته یې هم ښکاره کولای شي چې د کورنۍ اتباع دي او د بوډاتوب یا نورو عواملو له وجې ښځو ته رغبت نه لري او د دوی په خدمت مشغولې دي یا هغه ماشومان چې د ښځو په عورتونو او محارمو خبر نه دي. هغو ته هم خپل زینت او ښایست ښکاره کولی شي. دا دولس ډوله خلک مجاز دي، ځکه د فتنې احتمال پکې نشته، نو که دوی د ښځو پوښلی زینت، لکه: سر، غاړې، پڼې او مټو ته وگوري، باک نه لري.

د زینت ښکاره کوونکو حرکتونو ممانعت

وروستی مبارک آیت مؤمنې او مسلمانې ښځې له هغو حركتونو څخه چې پوښلی زینت ښکاره کوي، منع کړي دي. دوی ته یې امر کړی چې له کور څخه د وتلو په وخت کې خپل عزت، وقار، اسلامي آداب او اخلاق رعایت کړي، ترڅو د نورو نظر ځانته را جلب نه کړي، لکه څرنګه چې الله تعالی فرمایي: **﴿وَلَا يَضْرِبْنَ بَأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ﴾** یعنې پښه دې داسې په ځمکه نه وهي چې د پښو پټ زیورات یې معلوم شي. د دې مبارک آیت مراد دا دی چې مؤمنه ښځه باید پر لارې د تګ په وخت کې داسې حرکت یا عمل ونه کړي چې د نورو د پام را اړولو او د جنسی او شهواني غرایزو د تحریک سبب شي، لکه: پر لاره د ځان ښودنې تګ یا د عطرو استعمالول چې د نورو پام خپل لوري ته راواړوي او یا نور داسې حالتونه چې د خلکو د جنسي غریزو د تحریک سبب ګرځي.

مبارک آیت په پای کې ټول مؤمنان خدای **ﷻ** ته رجوع او توبې ته رابللي او امر ورته کوي: **﴿وتوبوا إلى الله جميعاً أيه المؤمنون لعلكم تفلحون﴾** یعنې: ای مؤمنو او مسلمانو سړیو او ښځو! پرتاسې لازم دي چې ټول الله **ﷻ** ته توبه وباسئ، ترڅو کامیاب شئ.

په دې مبارکو آیتونو کې چې د حجاب او وقار ساتلو په اړه کومې خبرې یادې شوې، دا هغه وقایوې ګامونه دي چې مسلمانان ټولنه له اخلاقي بې لارۍ څخه ژغوري. د شرعې له نظره ښځه او سړی دواړه مکلف دي چې د حیا او وقار مخالفو کارونو څخه ډډه وکړي. همدا راز سړی هم حق نه لري چې په ناسمو جامو کې د خلکو په منځ کې ښکاره شي، خو څرنګه چې حکیم خدای په ښځه کې زیاته ښکلا او جاذبه پیدا کړې، چې د مخالف جنس یعنې سړو پام زیات ځان ته را اړوي، ځکه د ستر او پردې په اړه د ښځو مسؤولیت زیات دی او الله پاک په دې آیتونو کې پر ښځو پرده کول فرض کړي دي.

اسلام د فطرت د دین په توګه د ځینو منحرفو ادیانو په څېر د انسان جنسي غریزه وژلې نه ده او نه انسان ته په رهبانیت امر کوي، له همدې امله یې خلک واده کولو ته هڅولي او یوازې واده یې د جنسي غریزې د اشباع کولو او د انساني نسل د بقا وسیله بللې ده.

هغه خلک چې له اخلاقو، حیا او پاکۍ څخه په خالي ټولنو کې د جسمي او روحي ناروغتیاوو او اخلاقي بې لاریو د خپرېدو څخه خبر دي، ښه پوهېږي چې د حجاب په فرضیت کې د ټولنې لپاره څومره سترې ګټې نغښتي دي.

فعالیت زده کوونکي دې د یوې مسلمانې ښځې د لباس اغوستلو او پر لاره تللو د مسؤولیت په هکله بحث او څېړنه وکړي او د حجاب د نه مرعاتولو پروخت دې د هغو منفي اغیزې دې په خپلو کتابچو کې ولیکي.

گټې او لارښوونې

- دغه آیتونه ډېر احکام، آداب او لارښوونې لري، خو ځینې یې دا دي:
- ❖ د سترگو د نظر ښکته والی او له هر ډول حرامو څخه د اندامونو ساتنه، ځکه اسلام د یوې پاکې او شریفې ټولنې د رامنځ ته کیدو بلنه ورکړې ده او د انسان ټول غړي مسؤل گڼي: ﴿إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾.
- ❖ مؤمنې ښځې ته روا نه دي چې خپل زینت پرديو ته ښکاره کړي مگر هغه چې ښکاره وي، لکه: مخ، لاسونه او جامې.
- ❖ د هغې ډلې محارمو بیان، چې مؤمنه ښځه کولای شي خپل زینت ورته څرگند کړي.
- ❖ د مسلمانو ښځو د ښایست ښکاره کولو جواز د کورنۍ بوډاگانو، کم عقلو ساده گانو او وړو هلکانو ته چې د زینت او عورت د تشخیص مرحلې ته نه وي رسیدلي.
- ❖ د سینگار ښکاره کولو په قصد پر ځمکه د پښو وهلو حرمت.
- ❖ د دنیا او آخرت د کامیابۍ لپاره د توبې او د الله ﷻ دربار ته د رجوع واجبوالی.

۱. لاندې کلمې معنا کړئ:

(يَغْضُوا - أَرْكَى لَهُمْ - وَلَا يُبْدِينَ - بِحُمْرِهِنَّ - جُيُوبِهِنَّ:)
۱. د الله ﷻ د دې امر حکمت څه شی دی، چې مؤمنو سړيو او ښځو ته یې کړی چې خپل نظر او سترگې ښکته واچوي؟
۲. په قرآني خطاب کې مؤمن سړي او مؤمنې ښځې د کومو کارونو په سرته رسولو مامور شوي دي؟
۳. پرديو خلکو ته د ښځو د زینت له څرگندولو څخه مراد څه شی دی؟
۴. مبارک آیت کوم کسان د مؤمنو ښځو د زینت له لیدلو څخه استثنا کړي دي؟
۵. کومو هلکانو ته جواز شته چې د مؤمنو ښځو پوښلي زینت ته نظر وکړي؟

۶. د دې مبارک آیت «وَلَا يَضُرُّنَّ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعَلِّمَ مَا يُخْفَيْنَ مِنْ زِينَتِهِنَّ» مقصد څه دی؟ له مثال سره یې څرگند کړئ؟

مؤمنو او مسلمانوسړيو او بنځو د کتلو د آدابو او د ټولني پر اخلاقو او تهذيب د هغې د اغېزو په اړه يوه مقاله وليکئ.

نولسم لوست

په اسلام کې د معيوبو او فقيرو مؤمنانو مرتبه

قال الله تعالى: ﴿عَبَسَ وَتَوَلَّىٰ ۖ أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَىٰ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ بُرْكَىٰ ۖ أَوْ يَدَّكُرُ ۖ فَتَتَفَعَّهُ الدِّكْرَىٰ ۖ أَمَا مَنِ اسْتَعْفَىٰ ۖ فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّىٰ ۚ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَرْكَبُ ۖ وَأَمَا مَنِ جَاءَكَ يَسْعَىٰ ۖ وَهُوَ يَخْشَىٰ ۖ فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّىٰ ۖ كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ ذَكَرْهُ ۖ فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ۖ مَرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ ۖ بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ۖ كِرَامٍ بَرَرَةٍ ۖ﴾ [عبس: ۱-۱۶]

د ځينو کلمو معناوې

عَبَسَ:	تندی یې تریو کړ.
تَوَلَّى:	مخ یې وگرځاوه.
يَرْكَبُ:	له گناهونو پاک شي.
يَدَّكُرُ:	پند واخلي. نصیحت واورې.
اسْتَعْفَى:	بې پروا شو، له ایمان، دین او علم څخه یې مخ وگرځاوه.
تَصَدَّى:	توجه کوي.
تَلَهَّى:	په بل څه مشغولېږي.
كَلَّا:	داسې نه ده، بیا دې کار ته مه را گرځه.

ژباړه

تندی یې تریو شو او مخ یې وگرځاوه، په دې خبره چې هغه وړوند ورته راغی. ته څه خبرې. کېدای شي چې هغه پاک شي. یا نصیحت ته ځیر شي او نصیحت هغه ته گټه ورسوي. مگر کوم سړي چې بې پروایي غوره کړه. دهغه لوري ته خو تا پاملرنه وکړه. په داسې حال کې چې که هغه پاک نشي، نو پرتا یې څه ضمانت دی؟ او څوک چې په خپله تاته په منډه راغی او هغه ویرېده. له هغه سره تا بې پروایي وکړه. هېڅکله نه، دا خو یو نصیحت دی. د چا زړه چې غواړي هغه دې ومني. دا په داسې صحیفو کې نغښتی دی چې مبارکې دي. لوړه مرتبه لرونکې دي، پاکې دي. د عزتمندو پرېشتو په لاسونو کې دي. د غوره او نیکو لیکونکو.

د نازلېدلو سبب

مفسرينو د مبارکو آيتونو د نزول په هکله څه روايتونه نقل کړي چې لنډيز يې په لاندې ډول دی: يوه ورځ رسول الله ﷺ د قريشو له يوې ډلې مشرانو، لکه: عتبه بن ربیع، ابوجهل، عباس بن عبدالمطلب، ابی بن خلف، شيبه بن ربیع او وليد بن مغیره سره ناست و او دوی يې اسلام ته رابلل او د اسلام د مقدس دين لارښوونې يې دوی ته شرحه کولې. په دې وخت کې عبدالله بن ام مکتوم رضي الله عنه چې يو نايينا (پروند) صحابي و او د اسلام د پېغمبر ﷺ د مجلس په حالت نه پوهېد، مجلس ته راغی او ويې ويل: ای د الله رسوله! له هغه څه چې الله درښودلي ماته يې وښيه او ماته تعليم راکړه. عبدالله بن ام مکتوم خپله غوښتنه خو، خو ځله تکرار کړه. رسول الله ﷺ ورڅخه مخ وړاوه او د قريشو د مشرانو په دعوت او بلنه مشغول و او د دې نايينا صحابي خبروته يې پاملرنه ونه کړه. په دې وخت کې مبارک آيتونه نازل شول او الله تعالی خپل پېغمبر د ملامتيا مورد وگرځاوه.

عبدالله ابن ام مکتوم څوک و؟

اصلي نوم يې عمرو بن قيس او ام مکتوم يې کنيه او لقب و، مور يې عاتکه بنت عبدالله مخزومي وه. عبد الله ابن ام مکتوم د رسول الله ﷺ د مېرمنې بي بي خديجې بنت خويلد د ماما زوی و.

هغه له لومړنيو مهاجرو څخه دی. عبد الله ابن ام مکتوم او بلال د رسول الله ﷺ له مؤذنانو څخه وو. رسول الله ﷺ ته ډېر گران و او ديارلس ځله يې په مدينه منوره کې د خپل ځان خليفه ټاکلی دی. دا جليل القدر صحابي، سره له دې چې پروند و، په غزاگانو کې يې برخه اخيستې ده. روايت شوی چې دی د عمر بن الخطاب رضي الله عنه په خلافت کې د قادسيې په جنگ کې د مدائن د فتحيې په مهال د شهادت لوړې درجې ته ورسيد.

تفسير

اسماني او ځمکني معيارونه

د العبس سورت په لومړيو مبارکو آيتونو کې الله تعالی د يوې شخصي پېښې په بڼه يوه لويه لارښوونه، يو مهم اصل او مبدأ بيان کړې چې دا اصل په خپل ذات کې نه يوازې د اسلام حقيقت، بلکې د اسلام يوه لويه معجزه رابښي. يوه داسې معجزه چې انسانان په ديني اسماني معيارونو او ارزښتونو ارزول کېږي، نه په ځمکنيو بشري تلو او معيارونو. داسې حقيقت چې الله تعالی حتی خپل غوره کړای شوی محبوب او دوست د دې حقيقت په هکله تر ملامتيا

لاندې ونيو او د ده ستر شخصيت ته يې لارښوونه وكړه. دا الهي حقيقت يوازې د تقوى په اساس د انسانانو د ارزولو او تلوو معيار دى چې له ځمكيو او انساني ارزولو سره بشپړ توپير لري **﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ﴾**.

په اسلام كې د فقيرانو او بېوزلانو مرتبه

د سورت په پيل كې د حكايث په ژبه او په غايه صيغه د موضوع مطرح كول په دې دلالت كوي چې الله تعالى په خپل رسول باندې مهرباني، لطف او مرحمت درلود، نودى يې مخاطب نه كړ، لكه: څرنگه چې د عبد الله ابن ام مكتوم ذكر د رانده **﴿الْأَعْمَى﴾** په صيغه د ده د شان د كمې لپاره نه دى بلكې د ده د پېژندنې او همدارنگه د ده د معذور گپلو لپاره دى چې د رسول الله ﷺ حالت او مشغولتيا يې نه وه درك كړې. كله چې دا ږوند صحابي د رسول الله ﷺ حضور ته راغى او په تكرر يې له ده څخه د لارښوونې غوښتنه وكړه، رسول الله ﷺ په تريو تندي له ده څخه مخ وړاوه او د قريشو د مشرانو په بلنه مشغول شو، نو په دې توگه د الله تعالى د ملامتيا مورد وگرځيد، چې نه ښايي د بېوزلى او فقر او يا د نه ليدو په خاطر له ده څخه مخ وگرځول شي، ځكه هغه په پاك او وين زړه د علم او پوهې په لټه كې و، ترڅو خپل نفس پاك كړي.

خو دوى (د قريشو سرداران) چې د ايمان او نبوي لارښوونو څخه بې پروايي كوي ته دوى ته پاملرنه كوي او د دوى د هدايت لپاره زيار باسې. حال دا چې په كفر او گمراهۍ كې پاتې كېدل د همدوى په ضرر دي او ته پرې مسؤول نه يې. ستا دنده يوازې رسول (بلاغ) دي او د دوى ستيندنه او حساب پر مور دى او هدايت يې د الله ﷻ په لاس كې دى: **﴿قَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾**. [القصص: ۵۶] ترجمه: «اى پېغمبره! ته چې چاته وغواړې او خوښ دې وي هغه ته هدايت نشې ور كولاى، مگر الله ﷻ چې چاته وغواړي هدايت كوي.»

بيا وروسته د آيتونو د عتاب او ملامتيا لهجه سخته شوې او پېغمبر ﷺ ته يې داسې خطاب كړى: خو هغه كس چې له ږوندوالي او ستونزو سره سره په اخلاص، محبت او د الله ﷻ له وېرې ستا لوري ته په منډه راځي، ترڅو علم او پوهه حاصله كړي او خپل دين كامل كړي، ته له هغه څخه مخ وړوې او خپله ټوله پاملرنه د قريشو مشرانو ته را وړوې چې ايمان راوړي. اى زما گرانه استازيه! داسې كار وړ او مناسب نه دى، بلكې دا قرآني آيتونه د پند او عبرت لپاره دي

چې هر څوک وغواړي پند ترې اخلي. الهي آيتونه په عزتمنو صحيفو کې ليکل شوي دي چې د ا صحيفې ډېرې پاڅې او لوړې مرتبې لري او د مقربو عالي رتبه پرېستو په لاسونو کې دي چې د درناوي څخه برخمنې او د هر مغرض او ناشکره له ضرر څخه خوندي دي.

د فضيلت او غوره والي معيار

مبارکو آيتونو د انسانانو ترمنځ د بهترۍ او غوره والي معيار ايمان او تقوا گڼلې، سره له دې چې رسول الله ﷺ اسلام ته د قریشو د مشرانو د بلنې له امله، چې هغه مهال د دعوت د لارې خنډ وو، د عبدالله بن ام مکتوم پوښتنو ته پاملرنه ونه کړه، په دې هيله چې د قریشو مشران د اسلام دين ته را وگرځي. بيا هم الله تعالی خپل رسول د عتاب مورد گرځوي چې د خدای ﷻ په وړاندې مقبول ارزښتونه دين، ايمان او تقوی ده، نه هغه مادي ارزښتونه چې د انسانانو په وړاندې پيژندل شوي دي.

له همدې امله د اسلام خور پېغمبر ﷺ د دې آيتونو له نازلېدو وروسته هميشه د عبد الله بن ام مکتوم عزت او درناوی کاوه او هرکله به چې له هغه سره مخامخ کيده خپل ځادر به يې ده ته د کيناستو لپاره غوړاوه او فرمايل به يې: **«مرحبا بمن عاتبي فيه ربي»**

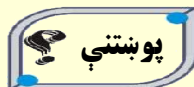
يعنې: ښه راغلاست دې وي هغه چا ته چې د هغه په سبب الله تعالی زه ملامت کړی يم. په دې توگه د الله پېغمبر ﷺ ټول دنيوي معيارونه يو په بل پسې له منځه يوړل او د ژوند په ټولو چارو کې يې فضيلت او تقوی دغوره والي معيار وگرځاوه. په داسې توگه چې له هجرت څخه وروسته يې د مسلمانانو ترمنځ "مواخات" يعنې ورورگلوې قايمه کړه او خپل تره، حضرت حمزه بن عبدالمطلب او خپل آزاد شوی غلام، زيد بن حارثه يې وروڼه وگرځول، لکه: څرنگه چې يې د خالد بن رويحه خنعمي او حبشي بلال ترمنځ ورورگلوې قايمه کړه. زيد بن حارثه آزاد شوی غلام يې د "مؤته" په جنگ کې په داسې حال کې د درې زرين لښکر قوماندان وټاکه چې د خالد بن وليد په شمول د مهاجرينو او انصارو يو زيات شمېر مشران د ده تر قيادت لاندې وو. په دې جنگ کې زيد بن حارثه د امير په توگه وټاکل شو. بيا د ده له شهادت څخه وروسته جعفر بن ابي طالب او بيا عبد الله بن رواحه انصاری په ترتيب سره د لښکر قومانداني په غاړه واخيسته. همدارنگه د اسلام خور پېغمبر ﷺ د ژوند په وروستيو ورځو کې اسامه د زيد بن حارثه اتلس کلن ځوان زوی رضي الله عنهما له روميانو سره په جنگ کې د اسلام د لښکر قوماندان وټاکه او لوی لوی شخصيتونه، لکه: ابوبکر صديق، عمر فاروق، سعد بن ابي وقاص او داسې نورو په دې لښکر کې حضور درلود. همدارنگه

د اسلام پېغمبر ﷺ د سلمان فارسي په هکله اعلان وکړ: "سلمان منا أهل البيت" يعنې سلمان زما د اهل بيت څخه دی.

دا او لسگونې نورې واقعې د مسلمانانو د برابرۍ او د ايمان او تقوى له مخې د ارزښت او غوره والي نمونې دي، چې د اسلام پېغمبر او راشدو خلفاوو او اصحابو کرامو پلې کړي دي.

د لوست گټې او لارښوونې

- ❖ د فضيلت او غوره والي اساس او معيار ايمان او تقوى ده.
- ❖ په دې آيتونو کې د پروردگار په نزد د نبي کریم ﷺ مقام او مرتبه بيان شوې ده او الله تعالى په خپل غوره شوي رسول د غايب په صيغه ملامتيا ويلې ده.
- ❖ د نبوت د عالي ادب بيان، له دې واقعې وروسته به چې کله عبد الله بن ام مکتوم د رسول الله ﷺ حضورته تشریف راوړ، هغه به ورته ځای چمتو کاوه او خپل مبارک څادر به يې د هغه د کيناستلو لپاره غوړولواو د هغه درناوی به يې کاوه.
- ❖ پېغمبر ﷺ د الهي وحې د تبليغ امين و. ام المومنين عايشې رضی الله عنها فرمايلي دي: که چېرې د الله رسول له وحې څخه څه پټولی، نو پر ځان به يې الهي ملامتيا د العبس په سورت کې پټه کړې وای.

۱. د لاندې کلمو معنا واضحه کړئ: (عَبَسَ - تَوَلَّى - يَزْكِي - يَدَّكُر - اسْتَعْنَى - تَصَدَّى - تَلَهَّى)
۲. د العبس سورت د لومړنيو آيتونو د نزول لامل په لنډه توگه واضح کړئ.
۳. عبدالله بن ام مکتوم څوک و؟
۴. پېغمبر ﷺ د عبد الله بن ام مکتوم پوښتنو ته ولې ځواب ور نه کړ او له ده څخه يې مخ وگرځاوه؟
۵. له دې واقعې وروسته پېغمبر ﷺ له عبدالله بن ام مکتوم سره څرنگه چلن کاوه او څه به يې ورته ويل؟
۶. د عبس سورت د آيتونو د نازلیدو واقعه د اسلام په مقدس دين کې کوم اصل ثابتوي؟
۷. د مسلمانانو ترمنځ مساوات او د غوره والي معيار د تقوا پر اساس دی، د دې اصل د پلي کېدو څو نمونې د اسلام له تاريخ څخه بيان کړئ؟

د مؤمنانو يووالی

قال الله تعالى: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِم بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿[آل عمران: ١٠٠-١٠٥]

د ځينو کلمو معناوي

- فَرِيقًا:** طایفه، ډله
يَرُدُّوكُمْ: بېرته گرځوي تاسې.
يَعْتَصِمُ: په قوت سره منگولې نښلوي
حَقَّ تَقَاتِهِ: حقيقي تقوا، د الله ﷻ په اوامرو اونواهيو کې خپل وس لگوي.
بِحَبْلِ اللَّهِ: د خدای ﷻ په رسی يعنې قرآن او اسلام.
شَفَا حُفْرَةٍ: د ژور ځای (کنډې) غاړه او څنډه چې سپری په لږ غفلت کولو سره پکې لويږي.

ژباړه

ای مؤمنانو، که تاسې ددې اهل کتابو د يوې ډلې خبره ومنئ، نو دوی به تاسې له ايمان نه بيرته د کفر لوري ته واړوي، ستاسې لپاره د کفر لوري ته دراتگ اوس څه ځای پاتې دی چې تاسې ته د الله ﷻ آيتونه لوستل کيږي اوستاسې په منځ کې دهغه رسول ﷺ موجود دی؟ څوک چې د الله ددين لمنه کلکه ونيسي، هغه به هر ورو سمه لار ومومي.
 ای مؤمنانو له الله ﷻ نه داسې وپوږېږئ، لکه: څرنگه چې له هغه څخه د ويريډو حق دی، تاسې ته دې مرگ رانشي مگر په داسې حال کې چې مسلمان اوسئ.
 ټول يوځای د الله ﷻ رسی کلکه ونيسئ او تيت پرک کيږئ مه، د الله ﷻ هغه پېرزوينه درياده کړئ چې تاسې يود بل دښمنان وئ، هغه ستاسې په زړونو کې مينه واچوله او د هغه په مهرباني

او لورینه تاسې سره وروڼه شوی، تاسې یوې له اوره ډکې کندې پر غاړه ولاړ وئ، الله تاسې ور څخه وژغورلئ، په دغه شان الله ﷺ خپلې نښانې تاسې ته څرگندوي چې په سمه لاره شی. په تاسې کې باید څه خلک هرومرو داسې وي چې د نیکی لوري ته بلنه، په ښو امر او له بدو منع وکړي. کوم خلک چې دا کار کوي همدوی بریالي دي. او تاسې د هغو خلکو غوندې نشئ چې په ډلو ووېشل شول او له روښانه او څرگندو لارښوونو میندلو نه وروسته په شخړو کې اخته شول او د همدوی لپاره ستر عذاب دی.

د نازلېدلو سبب

مفسرینو کرامو ویلي دي چې ذکر شوي مبارک آیتونه د دوو تنو مسلمانانو انصارو په باره کې نازل شوي دي چې یو یې اوس بن قیظی د اوس له قبیلې څخه او بل یې جبار بن صخر د خزر ج له قبیلې څخه و. د دوی د واقعي لندیز داسې دی: یوه ورځ د اوس او خزر ج د انصارو مسلمانانو یوه ډله خلک په مدینه منوره کې د مینې او محبت په فضا کې په خبرو مشغول وو. په دې وخت کې د یهودو یو بوډا سړی د شاس بن قیس په نامه پردوی تېریده. شاس چې د اسلام او مسلمانانو په نسبت یې ډېره بدبیني او کرکه درلوده، نو د دې ډلې مسلمانانو ترمنځ مینې او محبت لا ډېر کرکجن او غوسه کړ او دایې انگېرله چې که دا مینه او محبت د مسلمانانو ترمنځ دوام ومومي، نو زموږ سوکالي به له خطر سره مخ شي. په دې وجه ده یوه ځوان یهودي ته امر وکړ چې د مسلمانانو ډلې ته ورشي او د اوس او خزر ج ترمنځ د پخوانیو جنگونو خبرې رامنځ ته کړي او د بعثت له جنگه څو شعرونه زمزمه کړي. ځوان یهودي د ده د امر موافق عمل وکړ او وتوانیده چې د انصارو د محبت او مینې ډک مجلس د عصبيت او ترېگنې او د اوس او خزر ج ترمنځ په فخر او ویاړنو او یو په بل ځان غوره گڼلو بدل کړي. په نتیجه کې دواړو قومونو تورې راوايستې او جگړې ته چمتو شول. په دې وخت کې د اسلام پېغمبر ﷺ ته خبر ورسید. هغه له یوې ډلې مهاجرو صحابه وو سره راغی او دوی ته یې داسې خطاب وکړ: ای د مسلمانانو ټولیه! له الله ﷻ څخه ووپرېږئ! آیا په داسې حال کې چې زه ستاسو په منځ کې موجود یم، تاسو د جاهلیت شعارونو ته مخه کوئ؟ وروسته له دې چې الله ﷻ تاسې ته د اسلام هدایت در په برخه کړ او په هغه سره یې تاسو ته عزت درکړ او جهالت یې درڅخه لرې کړ، له کفر څخه یې وژغورلئ او ستاسو ترمنځ یې مینه او محبت پیدا کړ. ددې اغېزناکو خبرو په اورېدو ټولو وسله پر ځمکه وغورځوله، په ژړا او زاریو یې یو بل په غیر کې ونيول او له پېغمبر ﷺ سره خپلو کورونو ته ولاړل. په دې توگه یې د الله ﷻ د دښمن شاس فتنه او دسیسه شنډه کړه او دا مبارک آیتونه نازل شول چې دا ورځ په (بدترین پیل او بهترین پای) ونومول شوه^(۱).

۱- التفسیر الوسیط للططاوی، تفسیر آیت ۱۰۲ سوره آل عمران.

تفسیر

د دښمن له دسيسو او تدبيرونو څخه خبرتيا

په دې مبارکو آيتونو کې الله تعالی مومنانو ته خطاب کوي چې هر کله تاسې د اهل کتابو څينو خبرو او غوښتنو ته غور ونيسئ او هغو ته تسليم شئ، نونه يوازې ستاسې ترمنځ تفرقه او دښمني پېدا کوي بلکې زيار باسي چې تاسې له ايمان څخه بېرته کفر ته وگرځوي.

بيا قرآن کریم بيانوي چې اصلاً د مؤمن لپاره معقوله او ښه خبره نه ده چې له داسې ډلو ټپلو څخه پيروي وکړي، يا دا چې پس له ايمان ه کافر شي او له يووالي وروسته اختلافاتو او بې اتفاقيو ته لمن ووهي. مبارکو آيتونو د انکار په صيغه بيان کړي چې څرنگه ممکنه ده تاسو مؤمنان داسې کار ته اقدام وکړئ؟ په داسې حال کې چې د الله ﷻ آيتونه نوي او تازه تاسو ته نازلېږي او د الله ﷻ رسول ستاسو په منځ کې شتون لري چې که چېرې په غلطه لاره ولاړ شئ د حق لارې ته مو راگرځوي او ستاسو شکونه او شهبې له منځه وړي.

وروستيو آيتونو لارښوونه کړې چې د پېغمبر ﷺ له رحلت څخه وروسته د يهودو او نورو دښمنانو له مکرونو او چلونو څخه د ځان ژغورنې يوازنی وسيله الله تعالی ته ستيندنه، په هغه توکل او د هغه په دين منگولې لگلول دي چې انحراف او کوروالي پکې نشته ﴿وَمَنْ يَعْصِمِ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾. په دې مبارک آيت کې دې ته اشاره ده کومو مؤمنانو چې پېغمبر ﷺ نه وي ليدلای، هر کله چې د الله ﷻ په دين او کتاب منگولې ولگوي او په هغه ځان ملزم وگڼي، نو د دښمنانو له چلونو او غولونو څخه به په امن کې وي. له دې امله الله تعالی بياهم مؤمنانو ته امر کوي چې خاص له الله تعالی څخه ووېرېږي او د اسلام د دين پابند واوسي او ترمرگه د اسلام له دين او ملت څخه پرته بل دين او ملت ته مخه ونه کړي.

د خلاصون او کاميابۍ رسۍ

وروسته له دې چې قرآني آيتونو مؤمنانو ته د تقوا او د الله ﷻ د ويرې او د الله ﷻ د امر مننې او پيروي کې د ژوند تېرولو امر وکړ، دوی يې په اسلام او قرآن باندې التزام کولو او په هغه باندې منگولو ښخولو ته راوبلل، فرمايي: ﴿واعتصموا بحبلِ اللهِ جميعاً ولا تفرقوا﴾ يعنی ټول د الله ﷻ په رسۍ منگولې ښخې کړئ او په خورو ورو لارو مه درومۍ. د حبل (رسۍ) کلمه هغه وسيله ده چې د هغې ټينگ نيول د پورته کېدو او ښکته کېدو، له غرقېدو څخه د ژغورنې او نورو موخو د لاس ته راوړلو لپاره کارول کېږي.

دلته د الله ﷻ له رسۍ څخه مراد د الله ﷻ دين، د الله ﷻ ژمنه او د الله ﷻ کتاب دی چې په هر يوه منگولې ټينگول انسان خلاصون او بریا ته رسوي. په دې مبارک آيت کې د مؤمنانو يووالي او د الله ﷻ په دين او کتاب باندې منگولې لگول د هغې ډلې سره تشبېه شوي دي چې

په یوې قوي او ټینګه رسی یې منګولې لګولې وي او له هر ډول خطر، غورځېدو، غرقیدو او هلاکت څخه خوندي او په امن کې وي.

امام فخرالدین رازی ددې آیت په تفسیر کې فرمایي: که څوک په یوه نړۍ لار حرکت کوي اوله ښوېدو او غورځېدو څخه وپریږي، نو د ناچارۍ له وجې په یوه داسې رسی منګولې نیلوي چې له دواړو خواوو څخه ټینګه تړل شوې وي، ترڅو خپل ځان خوندي وساتي. د حق لاره نړۍ او باریکه ده او ډېر ځله ورڅخه پښې ښویږي، نو هر چا چې د الله ﷻ په نښو او لارښوونو منګولې ټینګې کړې، ځان یې د ښوېدو او غورځېدو له خطر څخه خوندي کړ^(۱).

بیا قرآني آیتونو مؤمنانو ته د یووالي، مینې، محبت، او ایماني ورورگلوی د نعمت په یادولو امر کړی چې تاسو مخکې له اسلامه یو د بل دښمنان وئ او یو د بل په له منځه وړلو بوخت وئ، خو د الله تعالی فضل او مهرباني پرتاسو وشوه او په تاسو کې یې اسلامي ورورولي، مینه، محبت، دوستي او مرسته پیدا کړه، نو باید د دې لوی نعمت شکر په ځای کړئ.

د لوست گټې او لارښوونې

❖ د مخکیني لوست په آیتونو کې الله تعالی پېغمبر ﷺ ته امر وکړ چې یهودو ته خطاب وکړي خو په دې آیتونو کې یې مؤمنان په خپله مخاطب کړل چې دا کار د مؤمنانو په قدر او عزت دلالت کوي.

❖ په مبارک آیت کې یې د مسلمانانو ترمنځ په تفرقه او دسیسه پیدا کولو کې د اهل کتابو یوه ډله یاده کړه، ترڅو ټول اهل کتاب په دې کار کې شامل نشي. دا کار په خپله د قرآن کریم د آیتونو په حقانیت او انصاف دلالت کوي.

❖ مبارک آیتونه د مؤمنانو په قدر او درناوي او د فتنه اچونکو یهودو په ناامېدۍ دلالت کوي او داپې واضحه کړې چې، ترڅو د الله ﷻ کتاب او د هغه پېغمبر ﷺ د مسلمانانو په منځ کې موجود وي، دوی نشي کولای خپلو ناوړو غوښتنو ته ورسېږي.

❖ د یهودو او نصاراوو پیروي او امر مننه او د دوی د مشرانو په پلانونو عمل کول مسلمانان کفر ته راکاږي، نو مسلمانان باید ځان د دوی له دسیسو څخه وساتي.

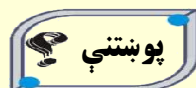
❖ خلاصون او کامیابي د الله ﷻ په کتاب او د رسول ﷺ په سنتو باندې په منګولو لګولو او پابندۍ کې نغښتې ده، نو هرڅوک چې پر هغو منګولې ټینګې کړي له گمراهۍ او هلاکت څخه نجات مومي.

❖ د اسلام په دین منګولې ټینګول او ځان د هغه په احکامو پابند گڼل واجب او اختلاف او تفرق حرام دی.

۱- تفسیر مفاتیح الغیب (تفسیر کبیر) ج ۸/ ۱۷۷.

❖ د شرک او گناهونو ارتکاب انسان د جهنم کندی ته غورځوي، که څوک په دې حالت کې ومري د الله ﷻ په حکم او فیصله حتماً جهنم ته داخليري.

❖ له اسلامي امت څخه د يوې داسې ډلې شتون چې نور خلک او ملتونه اسلام ته راوبولي او د اسلام د دښمنانو په وړاندې د الله ﷻ د دين له حريم څخه دفاع وکړي او د امر بالمعروف او نهی عن المنکر فریضه ادا کړي، يوه اړينه خبره ده.

۱- د لاندې کلمو معناوې وواياست:

(يَعْتَصِمُ - حَقُّ ثِقَاتِهِ - بِحَبْلِ اللَّهِ - شَفَا - حُفْرَةٌ)

۲- ددې مبارک آيت **﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ تَطِيعُوا فَرِيقًا مِّنَ الَّذِينَ أَوْثُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ﴾** د نزول لامل په لنډه توگه وواياست؟

۳- د اوس او خزرج قبيلو چپرته ژوند درلود؟ له اسلام نه مخکې او وروسته له اسلامه، د دوی د اړيکو په هکله لنډ معلومات راکړئ.

۴- په مبارک آيت کې له رسې څخه مراد څه دی او څرنگه په هغې منگولې ټينگول د خلاصون او بريا سبب کيږي؟

۵- د اهل کتابو د مشرانو پيروي څه حکم لري او د مسلمان برخليک کوم ځای ته رسوي؟

۶- مبارک آيت **﴿وَلَتَكُنَّ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ...﴾** په څه دلالت کوي؟

(په اوسني وخت کې د اسلامي امت يووالي ته اړتيا) تر سرليک لاندې دوه مخه مقاله وليکئ.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی آله و أصحابه أجمعین، و آخر دعوانا
أن الحمد لله رب العالمین

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**